

Skolens møte med barn som opplever vold i hjemmet.

En kvalitativ studie om læreres arbeid med å avdekke og ivareta barn som opplever vold i hjemmet.

Marthe Brun Løkken

Masteroppgave i spesialpedagogikk
Institutt for spesialpedagogikk
Det utdanningsvitenskapelige fakultet

UNIVERSITETET I OSLO

Vår 2017

Skolens møte med barn som opplever vold i hjemmet

*En kvalitativ studie om læreres arbeid med å avdekke og ivareta barn som opplever vold i
hjemmet.*

Marthe Brun Løkken

© Marthe Brun Løkken

2017

Skolens møte med barn som opplever vold i hjemmet

Marthe Brun Løkken

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

IV

Sammendrag

Resultatene fra denne oppgaven viser at de erfaringene informantene (heretter kalt lærere) har med barn som opplever vold i hjemmet er med på å påvirke lærernes metoder for å oppdage og ivareta barn som opplever vold i hjemmet. Det kan virke som om lærernes erfaring påvirker deres ønske om mer kunnskap om barn som opplever vold i hjemmet. Lærerne i studien gir uttrykk for å ha ulik mengde erfaring og kunnskap om temaet, dette virker å ha sammenheng med hvilket nærmiljø de arbeider i. To av lærerne arbeider i et nærmiljø hvor det er hyppigere forekomst av barn som opplever vold. Disse lærerne gir uttrykk for å ha en bredere erfaringsbakgrunn, mer kunnskap om temaet og et tettere samarbeid med barnevernet. Alle lærerne har erfaringer med barn som har opplevd fysisk oppdragervold. Annen type vold er det kun to av fire lærere som forteller om, og kun i begrenset omfang.

Bakgrunn og formål

Formålet med studien er å belyse hvordan skolen ivaretar barn som opplever vold i hjemmet. Jeg har ønsket å se nærmere på ulike aspekter ved skolens arbeid med barn som opplever vold i hjemmet, både før og etter at vold i hjemmet ble avdekket. Jeg har ønsket å undersøke hvilke planer og rutiner lærerne har i møte med barn i slike vanskelige hjemmesituasjoner, og hva slags samarbeid lærerne har med andre instanser og med foreldrene. Barn er på skolen fem dager i uken, flere timer om dagen, dette setter lærerne i en god posisjon til å oppdage om et barn opplever vold i hjemmet. Undersøkelser viser at mange barn i Norge opplever ulike typer vold i hjemmet (Mossige & Stefansen, 2016, s. 9). Ut ifra dette er det sannsynlig at de fleste lærere har vært eller kommer i kontakt med barn som opplever en eller annen form for vold i hjemmet. For mange barn som opplever vold i hjemmet er læreren den eneste voksenpersonen som barna har en god relasjon til og som de opplever å kunne fortelle om volden til.

Problemstillingen ble på bakgrunn av dette: **Hvordan ivaretar skolen barn som opplever vold i familien?**

Metode

For å belyse problemstillingen og å undersøke informantenes erfaringer og tanker rundt arbeidet med barn som opplever vold i hjemmet ble kvalitativ metode benyttet. Datamaterialet ble samlet inn gjennom semistrukturert intervju av 4 sosiallærere som har erfaring fra arbeid med barn som opplever vold i hjemmet. Presentasjon av data og analyseprosessen er inspirert

av tematisk analyse. Dataen ble inndelt i tre hovedtemaer; *erfaring og kunnskap om barn som opplever vold i hjemmet, skolens samarbeidspartnere og ivaretagelse av barnets utvikling*. Hovedtemaene er igjen delt opp i underkategorier. Temaene og kategoriene er utviklet under arbeidet med intervjuguiden og underveis i prosessen med å samle inn data.

Sentrale funn

Funn fra datamaterialet viser at lærerne er opptatt av å oppdage og ivareta barn som opplever vold i hjemmet. Kunnskap og erfaring lærerne har med barn som opplever vold i hjemmet er viktig for lærernes evne til å tilrettelegge skolehverdagen for barna på en god og hensiktsmessig måte. Lærerne trekker fram barnevernet som viktigste og nærmeste samarbeidspartner i arbeidet med barn som opplever vold i hjemmet. Gjennom å sende bekymringsmelding til barnevernet, bidrar lærerne til å ivareta barn som opplever vold i hjemmet. Lærerne trekker også fram samarbeid med andre instanser som pedagogisk-psykologisk-tjeneste og helsesøster som relevant i arbeidet med å ivareta barn som opplever vold. Lærerne er opptatt av at de skal ha et samarbeid med foreldrene om barnets opplæring og skolesituasjon, også etter at de har sendt bekymringsmelding til barnevernet. Lærerne uttrykker å ha ulike erfaringer med foreldresamarbeidet i etterkant av å ha sendt bekymringsmelding, men uttalte at de som regel får til et godt samarbeid.

Av resultatene kommer det fram at lærerne også ser på relasjonsbygging mellom lærer og elev som viktig i arbeidet med å ivareta barn som opplever vold i hjemmet. En god relasjon til alle barna på skolen gjør det lettere for barn som opplever vold i hjemmet å fortelle om sin hjemmesituasjon til læreren. En god relasjon gjør det også lettere for lærerne å samtale med barnet om hvordan de skal tilrettelegge skolehverdagen på best mulig måte for å fremme barnets læring og trivsel. Lærerne trekker fram at de tilpasser opplæring innen faglig og sosial kompetanse hvis de ser at barnet har behov for det.

I arbeidet med å ivareta barn som opplever vold i hjemmet kan skolen og barnevernet oppleve motvilje fra foreldrene. Spesielt barnevernet får ofte kritikk for å være imot foreldrene, men barnevernet bidrar ikke bare med å hjelpe barn, de er også en hjelper for familien som helhet. En lærer presiserer dette når hun forteller at noen foreldre har takket skolen for at de hadde sendt bekymringsmelding til barnevernet. Lærerens bekymringsmelding hadde hjulpet foreldrene til å endre kurs, vekk fra voldsbruk i hjemmet.

Forord

Med denne masteroppgaven avslutter jeg to meget interessante år som student ved Institutt for spesialpedagogikk ved Universitetet i Oslo. I løpet av masterstudiet har jeg fordypet meg i mange interessante temaer. Studiet har hjulpet meg til å endre tankegang og å se elevers utfordringer fra flere vinkler. Engasjementet mitt for barn som strever har blitt enda sterkere etter endt studie og ferdigstilling av masteroppgaven. Å skrive masteroppgave har vært en lang og til tider tung prosess, men også meget spennende og lærerik. Å få bruke så mye tid på å fordype meg i et av de temaene jeg opplever som mest interessant, ser jeg på som et privilegium. I denne forbindelse ønsker jeg å takke spesielt noen som har vært med å bidratt til at denne masteroppgaven ble en realitet.

Tusen takk til informantene som brukte av sin dyrebare tid for å delta i intervju og på den måten bidro med verdifullt og interessant datamateriale. Uten dere hadde ikke denne oppgaven funnet sted. Takk til ledelsen ved skolene jeg kontaktet for at dere svarte på min henvendelse raskt og med en positiv innstilling.

Takk til min veileder, Ivar Morken, for gode råd, refleksjoner og interessante samtaler. Du har gitt meg troen på at jeg skulle klare å gjennomføre denne masteroppgaven. Takk for at du har vært lett tilgjengelig og har stilt med en åpen dør når jeg har hatt behov for veiledning i mitt arbeid fra problemstilling til ferdig resultat.

Takk til ektemannen min for god støtte, oppmuntring og press til å skrive når arbeidet med masteroppgaven har vært tungt. Takk for at du iherdig har motivert og pushet meg til å jobbe jevnt og trutt. Takk til familie og venner som tålmodig har lyttet når jeg har fortalt om masteroppgaven og som har diskutert temaet med meg. Deres oppmuntring og motivering har vært svært betydningsfull. Spesielt takk til dere som har tatt dere tid til å gi meg konstruktive tilbakemeldinger og til dere som har lest korrektur. Det setter jeg stor pris på.

Oslo, 22. mai 2017

Marthe Brun Løkken

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	1
1.1	Bakgrunn for valg av tema	1
1.1.1	Personlig erfaring	2
1.1.2	Aktualitet.....	2
1.1.3	Problemstilling og forskningsspørsmål	2
1.2	Begrepsavklaring og avgrensinger	3
1.2.1	Avgrensning	4
1.3	Oppgavens disposisjon	4
2	Teoretisk forankring	6
2.1	Hva er vold?.....	7
2.1.1	Fysisk vold	8
2.1.2	Psykisk og emosjonell vold.....	8
2.1.3	Seksuelle overgrep	8
2.1.4	Omsorgssvikt.....	9
2.1.5	Oppdragervold.....	10
2.2	Voldens påvirkning.....	10
2.2.1	Hjernen blir påvirket av vold	11
2.2.2	Vold kan føre til posttraumatisk stress/traume.....	11
2.2.3	Utfordringer med tilknytningsforstyrrelser og sosial kompetanse.....	13
2.2.4	Vold og atferdsvansker – et komplisert symptom-bilde.....	14
2.3	Skolens møte med barn som opplever vold i hjemmet.....	15
2.3.1	Lærernes muligheter for samarbeid med andre instanser i saker som handler om vold.....	16
2.3.2	Skape en god relasjon.....	19
2.3.3	Tørre å spørre, tørre å høre.....	20
2.3.4	Ivareta faglig fungering på skolen.....	22
2.3.5	Ivareta sosial fungering på skolen	23
2.3.6	Arbeid med barn som viser atferdsvansker	24
3	Metode.....	25
3.1	Valg av forskningsdesign	25
3.1.1	Kvalitativ metode	25
3.1.2	Datainnsamling ved bruk av intervju	26

3.2	Datainnsamling	26
3.2.1	Utvalg og rekruttering av informanter	27
3.2.2	Planlegging av intervju.....	29
3.2.3	Gjennomføring av intervju	30
3.2.4	Transkribering	31
3.3	Analyse av datamaterialet.....	32
3.4	Validitet og reliabilitet.....	33
3.4.1	Validitet.....	33
3.4.2	Reliabilitet	35
3.5	Etiske hensyn	36
3.5.1	Informert samtykke	36
3.5.2	Anonymitet.....	37
4	Resultat og drøftinger.....	38
4.1	Erfaring og kunnskap om barn som opplever vold i hjemmet.	38
4.1.1	Hvordan oppdage om et barn opplever vold i hjemmet	39
4.1.2	Lærernes erfaring med ulike typer vold	41
4.1.3	Lærernes behov for mer kunnskap	44
4.1.4	Erfaring og kunnskap om barn som opplever vold i hjemmet – oppsummering og drøfting	44
4.2	Skolens samarbeidspartnere	49
4.2.1	Lærernes samarbeid med barnevernet.....	49
4.2.2	Lærernes samarbeid med andre instanser.....	52
4.2.3	Lærernes samarbeid med foreldrene til barn som opplever vold i hjemmet	54
4.2.4	Lærernes samarbeidspartnere – oppsummering og drøfting	56
4.3	Ivaretagelse av barnets utvikling	61
4.3.1	Lærer-elev relasjon.....	62
4.3.2	Ivaretagelse av barnet gjennom samtale før og etter sendt bekymringsmelding	63
4.3.3	Ivareta faglig og sosial utvikling.....	67
4.3.4	Ivareta barnets utvikling – oppsummering og drøfting	70
5	Avslutning	76
5.1.1	Oppsummering av funn	77
5.1.2	Oppgavens begrensninger og refleksjoner om videre forskning.....	78
	Litteraturliste	80
	Vedlegg A: Svar fra NSD.....	83

Vedlegg B: Intervjuguide	85
Vedlegg C: Informasjonsskriv til informantene	87
Vedlegg D: Samtykkeerklæring	89

1 Innledning

I dette kapittelet vil jeg gjøre rede for bakgrunnen for valgt tema og temaets aktualitet. Jeg vil presentere problemstillingen og forskningsspørsmålene, samt gi noen begrepsavklaringer som vil gjøre lesingen lettere. Til slutt vil jeg presentere oppgavens disposisjon.

1.1 Bakgrunn for valg av tema

Hensikten med denne studien er å belyse hvordan skolen ivaretar barn som opplever vold i hjemmet. Lærerens evne til å avdekke vold, samarbeidet med andre instanser og tilrettelegging for barnets behov er ulike aspekter av skolens ivaretagelse av barn som opplever vold i hjemmet. Det er lærerne som har den tette kontakten med elevene og som står i den beste posisjonen til å hjelpe og ivareta barn som opplever vold i hjemmet. Lærerne er skolens frontlinje og det er de som på mange måter representerer skolens arbeid. Samtidig er det skolens ledelse som er ansvarlig for arbeidet som foregår på skolen. Ledelsen er med på å definere lærernes arbeidsoppgaver, ledelsen veileder, støtter og legger til rette for lærernes arbeid med å ivareta utviklingen til elevene ved skolen. På den måten speiler lærerne hvordan skolen ivaretar barn som opplever vold i hjemmet. Ledelsen er skolens formelle ansikt utad, det er lærerne som representerer arbeidet som skjer på skolen. For å finne ut hvordan skolen ivaretar barn som opplever vold i hjemmet, anser jeg det av den grunn som mest hensiktsmessig å undersøke hvordan lærerne arbeider i møte med barn som opplever vold i hjemmet. Skolen som system og helhet blir ikke belyst.

Som lærer og spesialpedagog kommer man i kontakt med barn i ulike livssituasjoner. I Opplæringslova (1998) §1-1 står det at elevene skal utvikle kunnskap, dyktighet og holdninger for å kunne mestre eget liv og for å kunne delta i samfunnet. Som det vil fremgå i kapittelet 2, kan barn som opplever vold i hjemmet streve med en del utfordringer som kan påvirke barnets læring og trivsel på skolen. For at skolen skal kunne ivareta barn som opplever vold i hjemmet og gi dem den opplæringen de har krav på, må lærerne ha kunnskap om hvordan de kan oppdage de barna som lever i en voldelig hjemmesituasjon. For mange barn som opplever vold i hjemmet, kan læreren være den eneste voksenpersonen som barnet har en god relasjon til og som barnet opplever at de kan fortelle om volden til. Av den grunn kan læreren være den eneste voksenpersonen som står i posisjon til å hjelpe barnet ut av

voldssituasjonen. Lærerne står også i posisjon til å tilrettelegge skolehverdagen og læringen på best mulig måte ut ifra barnets behov og utfordringer.

1.1.1 Personlig erfaring

Valg av tema for denne masteroppgaven tar utgangspunkt i min motivasjon for å bli lærer. Jeg utdannet meg til lærer blant annet for å ha muligheten til å være en trygg og forutsigbar voksen for barn med ekstra utfordringer i livet. Etter å ha arbeidet i skolen noen år, ønsket jeg å lære mer om hvordan jeg bedre kunne hjelpe de mest sårbare barna. Av den grunn valget jeg å bli spesialpedagog. Problematikken rundt barn som opplever vold i hjemmet har grepet og engasjert meg mest, og ført til min interesse for å fordype meg i temaet.

1.1.2 Aktualitet

I 2015 gjorde Mossige og Stefansen (2016, s. 9) en undersøkelse om omfanget av vold mot barn og unge i Norge. De fant ut at 21% av ungdommene i studien hadde opplevd fysisk vold fra minst en av foreldrene, 6% hadde opplevd grov fysisk vold fra minst en av foreldrene. 8% hadde opplevd at en av foreldrene ble utsatt for partnervold, mens 4 % hadde sett eller hørt at en av foreldrene ble utsatt for grov fysisk vold. 23% oppgav å ha blitt utsatt for seksuell vold i eller utenfor familien. Mossige og Stefansen (2016, s. 10-11) sammenlignet omfanget av vold mot barn og unge i 2007 og 2015. De fant at grov fysisk vold og partnervold har holdt seg ganske stabilt i omfang, lettere fysisk vold og seksuell vold har hatt en liten nedgang. Studien tok ikke for seg andre former for vold, som psykisk vold og omsorgssvikt. Ut fra disse tallene vil det være stor sannsynlighet for at man som lærer har vært eller kommer i kontakt med barn som opplever vold i hjemmet.

Det er gjort flere studier som omhandler barn og unge som opplever vold i hjemmet. Noen studier handler om hvordan barnet selv opplever volden som skjer i hjemmet, mens andre fokuserer på hvordan volden påvirker barnets utvikling. I arbeidet med denne oppgaven har jeg ikke funnet studier som handler om hvordan skolen kan hjelpe og ivareta barn som opplever vold i hjemmet.

1.1.3 Problemstilling og forskningsspørsmål

Problemstilling: Hvordan ivaretar skolen barn som opplever vold i hjemmet?

Forsknings spørsmål:

- Hvilken erfaring har lærere med barn som opplever vold i hjemmet?
- Har lærere kunnskap i å se tegnene på om et barn opplever vold i hjemmet, og hvordan oppdager de det?
- Hva slags samarbeid har lærere i arbeidet med barn som opplever vold i hjemmet med andre instanser og med foreldrene?
- Hvilke planer og rutiner har lærere når de oppdager at et barn opplever vold i hjemmet?
- Legger lærere til rette for at barn som opplever vold i hjemmet skal få et tilfredsstillende utbytte av opplæringen, og hvordan gjør de det?

Enkelte av forskningsspørsmålene er til dels overlappende, dette er for sikre at de ulike sidene av lærerens arbeid i å ivareta barn som opplever vold i hjemmet blir dekket.

1.2 Begrepsavklaring og avgrensinger

I min studie skal jeg se på hvordan skolen ivaretar barn som opplever vold i hjemmet. Når barna er på skolen har de roller som elever. Det naturlige er å omtale barna som elever i skolesammenheng, men siden min problematikk springer ut fra hjemmeforholdene, omtaler jeg dem som barn i denne oppgaven: De har rollen som barn når volden skjer, de er beskrevet som barn i Barnelova (1981) og de er barn i møte med barnevernet. I enkelte tilfeller vil jeg likevel bruke begrepet elev når det er mest naturlig og best beskrivende i den gitte sammenheng. Selv om barna denne studien handler om er barn når volden skjer er de elever i forhold til sin lærer. Av den grunn vil det være mest passende å bruke begrepet elev og ikke barn når det for eksempel er snakk om relasjonen mellom lærer og elev. Jeg skiller ikke mellom barn og ungdom i denne oppgaven. Ut ifra barnekonvensjonene (2003, art 1) er man barn fram til man er 18 år, og av den grunn bruker jeg begrepet barn og ikke ungdom.

For ordens skyld vil jeg i oppgaven omtale alle skolens pedagoger som lærere, selv om noen pedagoger i praksis bruker andre titler. De fleste barn får best relasjon til sin kontaktlærer, men for noen barn blir andre voksne på skolen barnets nærmeste. Sosiallærer, spesialpedagog, inspektør eller faglærer er eksempler på andre voksne på skolen som står i posisjon til å etablere en god relasjon til de ulike barna. Dette gir økte muligheter for at barn som opplever

vold i hjemmet finner en voksen de kan betro seg til. Noen barn kan også etablere tett kontakt og betro seg til voksne på skolen som ikke er pedagoger, som helsesøster, vaskepersonell eller vaktmester. Jeg vil i denne oppgaven ikke gå inn på hvilken rolle disse kan ha for barn som opplever vold i hjemmet, men holde fokuset på skolens pedagoger, videre kalt lærere.

Andre begreper som blir brukt i oppgaven vil bli definert og forklart underveis i kapittel 2.

1.2.1 Avgrensning

Det er store variasjoner fra barn til barn når det gjelder hvordan de blir påvirket av å oppleve vold i hjemmet. Dette henger sammen med ulike risiko- og beskyttelsesfaktorer som er unike i et hvert barns liv. Sammensettingen av risiko- og beskyttelsesfaktorer vil være med på å avgjøre hvilke konsekvenser et barn får av å oppleve vold i hjemmet og kan forklare hvorfor noen barn tåler mer motgang enn andre. Selv om dette er svært interessant, og en viktig del av skolens forståelse av utfordringer til barn med en voldelig hjemmesituasjon, vil det ikke bli redegjort for og drøftet i denne oppgaven. Oppgaven går heller ikke inn på barnets egen opplevelse av hjelpen og tiltakene lærerne setter inn for å ivareta barnets utvikling, læring og trivsel på skolen, eller hvilken effekt lærernes arbeid har på lang sikt.

Oppgaven går ikke i dybden på hvordan barnevernet arbeider med barn som opplever vold i hjemmet. Etersom barnevernet er skolens viktigste samarbeidspartner i arbeidet med barn som opplever vold, blir likevel barnevernets arbeid presentert og drøftet på de områdene hvor dette påvirker, eller krysser, skolens arbeid.

1.3 Oppgavens disposisjon

Denne masteroppgaven er delt inn i fem hovedkapitler; *innledning, teoretisk forankring, metode, resultat og drøftinger* og *avslutning*.

For at skolen og lærere skal kunne ivareta barn som opplever vold i hjemmet på best mulig måte, og for at leser skal få en dypere forståelse av temaet, anser jeg det som vesentlig å ha litt kunnskap om ulike typer vold og hvordan volden kan påvirke barnet. Av den grunn vil jeg beskrive disse temaene først i kapittel 2. Videre i kapittelet går jeg over til å presentere det som er hovedfokuset i oppgaven; hvordan skolen kan ivareta barn som opplever vold i hjemmet. Disposisjonen i kapittel 2 blir på følgende måte: Først gir jeg en kort beskrivelse av

vold, hva det vil si å oppleve vold i hjemmet og ulike former for vold. Jeg gir også en kort presentasjon av barneloven og FNs barnekonvensjon. Videre vil jeg redegjøre for ulike konsekvenser vold i hjemmet kan ha for barn som opplever dette. Jeg vil trekke fram hvordan hjernen kan påvirkes av å oppleve vold, og hvordan noen barn kan streve med posttraumatisk stress, atferdsvansker, svak sosial kompetanse og tilknytningsvansker som en konsekvens av å oppleve vold. I siste halvdel av kapittel 2 presenterer jeg relevant teori knyttet opp mot oppgavens hovedfokus. Der vil jeg blant annet redegjøre for lærernes samarbeid med barnevernet og andre instanser som kan være aktuelle i skolens arbeid med å ivareta barn som opplever vold i hjemmet. I tillegg vil jeg beskrive kort lærernes samarbeid med foreldrene, og hva dette samarbeidet innebærer. Jeg vil redegjøre for hvordan lærerne kan bruke relasjonsbygging og samtale som verktøy i å ivareta barn som opplever vold i hjemmet. Videre tar jeg for meg tilpasset opplæring innen faglig og sosial fungering, og til slutt hvordan lærerne kan møte barn som viser en atferdsvanske. I denne oppgaven er atferdsvansker relevant av den grunn at atferdsvansker kan være et signal på at barnet opplever vold i hjemmet og/eller være en konsekvens av volden barnet opplever.

I kapittel 3 gir jeg først en kort beskrivelse av kvalitativ metode og intervju, før jeg nøye beskriver prosessen fra problemstilling til ferdig resultat. Jeg ønsker å beskrive arbeidsprosessen så tydelig som mulig slik at andre lesere lettere skal kunne vurdere studiens gyldighet. For å kunne vurdere om oppgaven gir et reelt bilde av valgt tema vil jeg beskrive noen sentrale faktorer innen validitet og reliabilitet. Til slutt i kapittel 3 beskriver jeg noen sentrale etiske betraktninger.

I kapittel 4 presenterer jeg resultatene fra intervjuene i studien, og analyserer resultatene opp mot anvendt teori. Jeg har delt resultatet opp i 3 temaer; *erfaring og kunnskap om barn som opplever vold i hjemmet, skolens samarbeidspartnere og ivaretagelse av barnets utvikling*. Hvert tema er igjen delt opp i 3 underkategorier. Mot slutten av hvert tema blir resultatet oppsummert og drøftet opp mot teori, før et nytt tema blir presentert, oppsummert og drøftet.

Kapittel 5 gir en kort oppsummering av studien, beskriver oppgavens begrensinger og vurderer behov for videre forskning innen temaet.

Vedlagt følger svar fra *Norsk senter for forskningsdata AS (NSD)*, intervjuguiden, informasjonsskriv til informantene og samtykkeerklæring.

2 Teoretisk forankring

I dette kapittelet vil jeg gi en kort beskrivelse av ulike typer vold og hvordan vold mot barn er definert i norsk lov og i FNs barnekonvensjonen. Jeg vil beskrive hvordan det å oppleve vold i hjemmet kan gi ulike konsekvenser for barns utvikling. Mot slutten vil jeg beskrive ulike måter skolen kan ivareta barn som opplever vold i hjemmet. Der vil jeg blant annet trekke fram lærernes samarbeid med andre instanser og med foreldrene. Jeg vil også beskrive ulike måter lærerne kan legge til rette for barnas utvikling, både faglig og sosialt.

Barn som opplever vold i hjemmet lever i en familiesituasjon hvor en eller flere i familien blir utsatt for vold. Det kan være en av de voksne omsorgspersonene i familien som blir utsatt eller utsetter hverandre for vold, barnets søsken eller barnet selv som utsettes for vold (Øverlien, 2012, s. 25). Hjemmet skal ideelt sett være barnets trygge base hvor de kan få trøst, samle krefter og få energi (Øverlien, 2015, s. 44-45). For barn som opplever vold i hjemmet, kan hjemmet bli et sted for det motsatte. Barnets hjem er ikke lenger alltid trygt, det kan ha blitt et sted som representerer utrygghet og redsel. Barnet kan befinne seg i konstant beredskap og vente nervøst på neste voldsutbrudd. Dette svekker barnets utvikling, læring og selvfølelse og kan ha konsekvenser for barnet hele livet (Braarud & Raundalen, 2011, s. 41-42). Hvor grov og hyppig volden er, og hvordan barnet opplever volden, vil være med på å påvirke barnets opplevelse av sitt eget hjem. Volden påvirker barn i familien både direkte ved selv å bli utsatt for vold og indirekte ved at en av barnets omsorgspersoner utsattes for vold (Braarud & Raundalen, 2011, s. 48; Heltne & Steinsvåg, 2011b, s. 87). Når volden er rettet mot en av barnets omsorgspersoner, påvirker det barnet i så stor grad at handlingen defineres som vold mot barnet, selv om barnet ikke blir fysisk angrepet (Aakvaag, Thoresen, & Øverlien, 2016, s. 277). Barnet opplever volden gjennom alle sine sanser, de kan se, høre og noen ganger føle fysisk på kroppen volden som foregår i hjemmet (Øverlien, 2015, s. 43). Om barnet ikke er tilstede når volden skjer, kan barnet likevel oppleve volden gjennom inntrykkene og stemningen i hjemmet etter en voldsepisode. Barn som har erfaringer med vold i hjemmet, kjenner raskt igjen signalene på at en voldshandling har funnet sted. Vold i hjemmet kan oppleves som skremmende for barna, og kan føre til konstant angst og redsel (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2013, s. 48). Når en av barnets omsorgspersoner blir utsatt for vold i hjemmet kan det påvirke denne personens evne til å tilby barnet den trøsten og tryggheten som barnet trenger i den skremmende og vanskelige

situasjonen (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2013, s. 48). Voldsutøveren, som også har rollen som barnets omsorgsperson kan gjøre barnets hverdag utrygg, istedenfor å tilby omsorg og trygghet. Mange barn som opplever vold mellom foreldrene blir også selv utsatt for fysisk vold, omsorgssvikt og/eller seksuelle overgrep (Heltne & Steinsvåg, 2011b, s. 18, 25; Øverlien, 2012, s. 29).

2.1 Hva er vold?

Vold kan ta mange former. Fysisk, psykisk og emosjonell vold, omsorgssvikt, og seksuelle overgrep er alle ulike typer for vold barn kan bli utsatt for og oppleve (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2013, s. 45; Violence Prevention Alliance, 2017, 01.02; Øverlien, 2015). At noen barn opplever vold i hjemmet er et globalt problem (Unicef, 2014, s. 146). Det er høy forekomst i noen kulturer og henger ofte sammen med sosiale normer. Normer som godkjenner vold som en strategi for å løse konflikter, vil også kunne rettferdiggjøre bruk av vold mot barn. I noen kulturer blir det sett på som normalt å gi barn fysisk eller psykisk avstraffelse som en konsekvens av ulydig atferd (Unicef, 2014, s. 152-153). Omsorgsgiver kan ha en oppfatning av at vold er den beste måten å oppdra et barn på. I noen kulturer har også barn lav status i familien og samfunnet, vold mot barn kan da bli rettferdiggjort ved at de har lavere status en voksne (Unicef, 2014, s. 146).

I Norge er det etter Barnelova (1981) §30 forbudt å utsette barn for vold. I dette inngår alle handlinger som kan skade barn fysisk eller psykisk, samt skremmende atferd ovenfor barn. Vold mellom foreldrene kan skremme barn og er av den grunn også forbudt (Raundalen, 2011, s. 255). I 1989 ble barnekonvensjonen vedtatt av FN, og i 1991 ble den norske regjeringen og stortinget pliktig til å følge opp konvensjonen og rapportere til FN med jevne mellomrom om barns situasjon i Norge. FNs barnekonvensjonen skal sikre at barn verden over får beskyttelse, omsorg og hjelp, samt at barn sikres menneskerettigheter som de har krav på. I 2003 ble barnekonvensjonen en del av Norsk lov, og dette innebærer at barns beste skal vektlegges mest i rettsaker som involverer barn (Barnekonvensjonen, 2003, art 3; Heltne & Steinsvåg, 2011a, s. 146). Artikkel 19 i barnekonvensjonen vektlegger at barn skal beskyttes mot alle former for vold og overgrep og artikkel 27 vektlegger at barn har rett til en levestandard som gir tilstrekkelig fysisk og psykisk utvikling (Barnekonvensjonen, 2003, art 19 og 27). Videre vil jeg gå nærmere inn på ulike typer vold barn kan oppleve i hjemmet.

2.1.1 Fysisk vold

Fysisk vold innebærer at en person utsetter en annen for smerte, skade på kroppen, sykdom, eller setter vedkommende i en avmaktsposisjon (Øverlien, 2015, s. 79). Den fysiske volden kan blant annet innebære slag, spark, forgiftning, brennmerker og klypping. Hvor hyppig eller grov volden er, eller årsaken bak volden, påvirker ikke om handlingen blir definert som fysisk vold. Noen barn som opplever vold i hjemmet lever i det man kan kalle et voldsvelde. Volden er da preget av å være grov, til tider livstruende, og har foregått i lang tid (Øverlien, 2015, s. 82-83). Hjemmet er preget av trusler om vold, avstraffelser mot barnet selv eller andre i familien og sterk kontroll av for eksempel barnets atferd og kontakt med omverden. Barnet kan også bli utsatt for handlinger som ikke har noe annet mål enn å virke krenkende og nedverdiggende. I et voldsvelde kan frykten for nye voldsepisoder oppleves vanskeligere enn den fysiske volden.

2.1.2 Psykisk og emosjonell vold

Psykisk og emosjonell vold (heretter psykisk vold) setter ingen merker på kroppen slik som fysisk vold ofte gjør. Av den grunn er ofte psykisk vold vanskelig å oppdage samt å forstå alvorlighetsgraden av. Psykisk vold innebærer at en person systematisk behandler en annen person nedverdiggende (Øverlien, 2015, s. 46). Å bevist skremme, krenke og ydmyke barn uten bruk av fysisk makt kan være ulike former for psykisk vold (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2013, s. 46). Barnet som opplever psykisk vold kan blant annet bli innelåst, ydmyket, skjelt ut, manipulert, trakassert og/eller truet med for eksempel straff eller skader på seg selv eller andre barnet er glad i. Gjennom å oppleve krenkende og nedverdiggende kommentarer og handlinger over lang tid, brytes barnets selvbilde og mentale helse ned. Barn som opplever psykisk vold beskriver denne type vold som svært vond og vanskelig (Øverlien, 2015, s. 47). Skadene etter den psykiske volden blir sittende i kroppen i lang tid. Det å være vitne til at en av foreldrene utsettes for vold i hjemmet kan også oppleves skremmende og være en form for psykisk vold (Heltne & Steinsvåg, 2011b, s. 19).

2.1.3 Seksuelle overgrep

Seksuell kontakt som ikke er frivillig defineres som vold. Når barn utsettes for seksuelle overgrep i hjemmet omfattes enhver form for seksuell handling som et overgrep. Det kan

være både med og uten bruk av annen vold, handlingen kan være både fysisk og ikke-fysisk og innebærer ikke alltid tvang (Øverlien, 2015, s. 99-101). Voksne og barn står i et skjevt maktforhold som fører til at barnet har naturlig for å gjøre det den voksne sier (Aakvaag et al., 2016, s. 272). Dette kan en overgriper utnytte for å få gjennom sin vilje uten bruk av tvang. Overgriperen kan også true eller bestikke barnet for å få sin vilje. Seksuelle overgrep kan blant annet være blotting, å få barnet til å se på pornografi eller seksuelle handlinger, beføling, seksuelle kommentarer og invitasjoner, samleie eller fotografering med seksuelt innhold (Aakvaag et al., 2016, s. 100; Øverlien, 2015, s. 272). Det som er felles for seksuelle overgrep er at det har til hensikt å tilfredsstille en annen person enn barnet selv. Den seksuelle lavalder i Norge er 16 år. Når barn under 16 år utsettes for seksuelle handlinger blir dette betegnet som overgrep, uavhengig av om handlingen var frivillig eller ufrivillig fra barnets side (Aakvaag et al., 2016, s. 272).

2.1.4 Omsorgssvikt

Det er forskjellige meninger om omsorgssvikt kan defineres som vold. Grunnen til dette kan være at omsorgssvikt skiller seg fra andre typer vold ved at omsorgspersonen fratar barnet noe, eller unnlater å gi barnet noe det har rett på (Øverlien, 2015, s. 65-67). Seksuelle overgrep, fysisk og psykisk vold er i motsetning til omsorgssvikt noe voldsutøveren påfører eller utsetter barnet for. Når en omsorgsperson gjentatte ganger og over lengre tid ikke gir barnet den fysiske og/eller psykiske omsorgen som barnet trenger for å utvikle seg normalt, defineres det som omsorgssvikt. Ifølge Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet (2013, s. 49) er det å oppleve vold i hjemmet en form for omsorgssvikt. Omsorgspersonen kan skade barnets helse og utvikling ved ikke å gi barnet den omsorgen barnet har behov for (Øverlien, 2015, s. 65-67). Dette kan blant annet være å ikke gi barnet riktig ernæring, ikke få legehjelp når det trengs, leve i et fysisk miljø som ikke er trygt, ikke få oppmerksomhet, nærhet, kjærlighet eller å stadig bli avvist. Omsorgssvikt kan være både bevisst og ubevisst, og grensen mellom hva som er god nok omsorg og hva som er omsorgssvikt er ikke alltid så lett å skille (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2013, s. 49). Familier som går gjennom ulike kriser, som ved tap av jobb eller skilsmisse, kan i en periode ikke evne å gi barna tilstrekkelig omsorg, uten at dette betegnes som omsorgssvikt (Aakvaag et al., 2016, s. 275).

2.1.5 Oppdragervold

En del barn opplever vold i hjemmet som en del av barneoppdragelsen. Omsorgspersonene lærer barnet rett og galt ved bruk av fysisk eller psykisk vold. Oppdragervold kan innebære flere typer vold, men fellesnevneren er vold som blir benyttet som ledd i oppdragelsen. Ofte er volden kontrollert og utøvd med hensikt om et bestemt formål (Weele, Ansar, & Castro, 2011, s. 122). I arbeid med barn som opplever vold, er det viktig å huske at oppdragelsen kan forklare årsaken bak volden, men ikke forsvare den (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2013, s. 47). Som tidligere nevnt er vold mot barn forbudt i Norge, uavhengig av hva som er formålet, omfanget eller alvorlighetsgraden av volden. Dette gjelder også bruk av vold i oppdragelsen. Vold som ledd i oppdragelsen er alvorlig for barnets utvikling og helse når den påfører barnet frykt, uavhengig av om volden er grov eller påfører barnet skader på kroppen (Weele et al., 2011, s. 126). Barnet lærer også foreldrenes måte å håndtere utfordringer og konflikter på, og tar denne lærte atferden med seg i møte med andre. Dette kan føre til at barnet får en voldelig tilnærming til jevnaldrende, lærere og ovenfor egne barn senere i livet.

2.2 Voldens påvirkning

Barn er under stadig utvikling og blir formet av ulike erfaringer (Raundalen & Schultz, 2006, s. 36-38). Når barn opplever kritiske situasjoner som vold i hjemmet, påvirker det barnets utvikling. Barn lærer av både vonde og gode erfaringer og av den grunn er det vesentlig å oppdage og hjelpe barn som lever under kritiske livssituasjoner så tidlig som mulig. Barn som lever med en voldelig hjemmesituasjon kan ha behov for hjelp raskt, slik at de kan få positive erfaringer som kan bidra til å avlære de negative erfaringene.

Barn som opplever vold i hjemmet kan streve med følelsen av skyld og skam. Slike følelser kan føre til at de bruker mye energi på å skjule det som skjer hjemme, og det kan påvirke barnets kontakt med andre mennesker (Raundalen & Schultz, 2006, s. 28). Søvnproblemer og konsentrasjonsvansker kan være gode indikasjoner på at et barn lever i en vanskelig livssituasjon (Raundalen & Schultz, 2006, s. 49, 53). Barn som opplever vold i hjemmet kan streve med konsentrasjonsvansker som en konsekvens av søvnproblemer forårsaket av volden. Konsentrasjonsvansker kan også henge sammen med andre forhold, for eksempel barnets engstelse for neste voldsepisode eller bekymring for andre familiemedlemmer. Ifølge

Raundalen og Schultz (2006, s. 53) kan et overarbeidet indre føre til at det ikke er energi og kraft igjen til å konsentrere seg om skolearbeid.

Barn som opplever vold i hjemmet har større risiko for å utvikle psykiske vansker enn barn som vokser opp uten vold (Maikovich, Jaffee, Odgers, & Gallop, 2008, s. 1498). Barn som både er vitne til vold, og som selv utsattes for vold, er den mest sårbare gruppen, og de er mest utsatt for å få psykiske vansker i livet. Å oppleve vold i hjemmet kan blant annet påvirke barnets atferd, hjernens utvikling, sosiale og faglige ferdigheter, samt føre til traumer.

2.2.1 Hjernen blir påvirket av vold

Hjernen er plastisk og endrer seg ut ifra omgivelsene barnet vokser opp i. Når barnets oppvekst og miljø er preget av vold og frykt, vil hjernen utvikle seg for å beskytte seg mot lignende farer i fremtiden (Blindheim, 2011, s. 51-52). Barnets opplevelser og erfaringer er med på å forsterke spesielle deler av hjernen, mens de delene av hjernen som blir lite brukt forminskes (Raundalen & Schultz, 2006, s. 17-18). Å leve med vold i hjemmet vil forsterke «alarmsentralen» i hjernen og gjøre hjernen mer reaktiv, i tillegg blir strukturene mellom emosjonshjernen og storhjernen endret. Dette vil påvirke barnets tillitt til andre voksenpersoner, det kan hemme barnets evne til å lære faglige og sosiale ferdigheter og kan påvirke barnets språk og evne til å tenke (Weele et al., 2011, s. 126). Hjernen opparbeider strategier for å beskytte seg mot truende situasjoner. Dette kan føre til at barnet blir mer på vakt ovenfor omgivelsene og handler raskt i situasjoner som hjernen opplever som truende (Blindheim, 2011, s. 51-52). Når barnet er tatt bort fra de truende situasjonene, eller volden i hjemmet har opphørt, kan hjernen fremdeles reagere som om det oppstår truende situasjoner. Selv om barnet vet at situasjonen er trygg, vil hjernen reagere med beredskap mot situasjoner som tidligere kunne være truende (Blindheim, 2011, s. 54). For at hjernen skal forstå at situasjonen ikke lenger er farlig, trenger barnet mange nye, positive erfaringer. Over lang tid vil hjernen gradvis utvikle seg og opparbeide nye strategier i situasjoner som før var truende.

2.2.2 Vold kan føre til posttraumatisk stress/traume

Å vokse opp i et hjem preget av vold kan oppleves svært traumatisk for et barn, uavhengig av om barnet er direkte utsatt for vold eller opplever vold mot et annet familiemedlem.

Traumatiske hendelser blir definert i diagnosesystemet DSM-IV som en:

Situasjon hvor personen opplever, er vitne til eller er konfrontert med en eller flere hendelser som involverer død eller trussel om død, alvorlig skade eller psykiske krenkelser mot en selv eller andre. I tillegg må personen reagere med intense følelser av frykt eller hjelpeløshet. (Jensen, 2011, s. 57)

Barnet kan som en konsekvens av de traumatiske hendelsene utvikle psykiske, sosiale og helsemessige vansker i livet (Jensen, 2011, s. 59). Dette kan vise seg som atferdsvansker, kognitive og/eller emosjonelle vansker. Den vanligste konsekvensen av traumatiske hendelser er å utvikle posttraumatisk stress. Risikoen for å utvikle posttraumatisk stress øker når den traumatiske hendelsen stadig gjentar seg (Jensen, 2011, s. 60). Av den grunn har barn som gjentatte ganger opplever vold i hjemmet relativt høy risiko for å utvikle posttraumatisk stress. Ifølge diagnosesystemet ICD-10 (Direktoratet for e-helse, 2017, s. 166) er posttraumatisk stress en «forsinket eller langvarig reaksjon på en belastende livshendelse eller situasjon (av kort eller lang varighet) av usedvanlig truende eller katastrofal art, som mest sannsynlig ville fremkalt sterkt ubehag hos de fleste». En person med posttraumatisk stresslidelse vil gjenopplive traumet i minner og drømmer (Torsteinson, 2011, s. 61-62). Personen vil unngå alt som kan minne om traumet, da slike situasjoner fører til sterkt ubehag.

En person med posttraumatisk stresslidelse er i kontinuerlig alarmberedskap (Torsteinson, 2011, s. 62). Dette kan blant annet vise seg gjennom søvnevansker, raserianfall, konsentrasjonsvansker og overdreven varsomhet. Om barnet føler skyld for voldsepisoden, eller sitter igjen med en opplevelse av å burde ha stoppet volden eller holdt avstand fra volden, er dette med på å forsterke den traumatiske hendelsen (Hertz, 2011, s. 258). Symptomene på traumatiske hendelser varierer etter hva barnet har opplevd, hyppigheten av volden, barnets reaksjoner og muligheten til å få støtte av omsorgspersoner etter en traumatisk hendelse (Jensen, 2011, s. 59). Som tidligere nevnt er omsorgspersonene til barn som opplever vold i hjemmet ikke alltid i stand til å gi barnet den omsorgen dem trenger, og da heller ikke i stand til å hjelpe barnet ut av traumet. Den mest alvorlige traumatiseringen et barn kan oppleve, er når det er omsorgspersonen(e) som er årsaken til traumet (Hertz, 2011, s. 258). Hvis far utsetter mor for vold kan barnet «miste» begge sine omsorgspersoner. Far påfører barnet et traume gjennom volden han utøver, og mor kan være påvirket av volden i en slik grad at hun ikke er i stand til å gi barnet den omsorgen det trenger. Dette kan medføre at barn som opplever vold i hjemmet ikke får tilgang på den viktige familiestøtten som virker forbyggende mot posttraumatisk stress. Barn som opplever vold mellom foreldrene kan også

«miste» sine omsorgspersoner ved å miste tilliten til dem. Når barnet mister tilliten til sine foreldre kan dette muligens hindre barnets ønske og evne til å motta viktig støtte fra foreldrene.

2.2.3   Utfordringer med tilknytningsforstyrrelser og sosial kompetanse

Barnets tilknytningsmønstre dannes helt i starten av livet, og påvirkes av omsorgspersonenes evne til omsorg og kontakt med barnet (Lund, 2012, s. 90-93). Barnet lærer raskt hvordan man skal tilpasse seg omsorgspersonene for å unngå avvisninger eller farer. Barnets tidlige tilknytning til foreldrene har stor betydning for barnets sosiale utvikling og for hvordan de samhandler med andre mennesker utenfor familien (Drugli, 2013, s. 120-121). En trygg tilknytning er med på å utvikle barnets indre arbeidsmodeller på en positiv og hensiktsmessig måte. Barnet bruker sine indre arbeidsmodeller i kontakt og relasjonsbygging med andre barn og voksne. Barn som opplever vold i hjemmet kan vokse opp i en utrygg og uforutsigbar hverdag, og bruke mye tid på å observere og analysere foreldrenes psyke og humør. Dette kan ta mye energi og krefter fra barnet som barnet isteden kunne brukt på å utvikle sin egen identitet og personlighet. En utrygg tilknytning kan dermed gi barnet psykiske vansker, tilknytningsforstyrrelse og svak sosial kompetanse. Sosial kompetanse er ferdighetene man tar i bruk i møte med andre mennesker, og defineres som barnets evne til å tilpasse seg miljøet, skape og opprettholde relasjoner til andre, fremme egne behov, regulere egne følelser, løse konflikter og gjøre fornuftige valg (Glavin & Lindbäck, 2014, s. 15, 21-22; Ogden, 2001, s. 24; Payton et al., 2008, s. 4). Barn som opplever vold i hjemmet har muligens ikke gode sosiale rollemodeller hjemme. Dette kan føre til at de mister den trygge læringsarenaen i hjemmet og strever med å forstå det sosiale samspillet med jevnaldrende. Svak sosial kompetanse kan påvirke barnets relasjon til jevnaldrende og hindre det i å få positive opplevelser i kontakt med andre (Lund, 2012, s. 96). Barn lærer sosial kompetanse gjennom observasjon og samhandling med andre. Når barn mislykkes i sosialt samspill med jevnaldrende kan dette føre til negative erfaringer som kan svekke barnets motivasjon til å bygge relasjoner med andre. Barn som opplever vold i hjemmet kan komme inn i en negativ sirkel som forsterker barnets svake sosiale kompetanse. Mangel på god sosial kompetanse og evne til relasjonsbygging kan føre til at barnet viser en innagerende eller utagerende atferd. Den vanskelige atferden kan igjen føre til at det blir mer krevende for barnet å bygge relasjoner med andre. Barn med tilknytningsvansker kan gjennom sin atferd holde andre barn

på avstand ved å reagere negativt på omgivelsene og andre barns henvendelser, samtidig som de kan de ha et ønske om at andre skal ta kontakt med dem (Hertz, 2011, s. 248-249).

2.2.4 Vold og atferdsvansker – et komplisert symptombilde

Det finnes mange ulike definisjoner på atferdsvansker, men det gjennomgående er at en atferd defineres som en atferdsvanske når den avviker fra hva som er forventet atferd for den gjeldene alderen (Nordahl, Sørlie, Manger & Tveit, 2005, s. 31-33). Barn som opplever vold i hjemmet kan bære med seg vonde følelser som styrer barnets atferd og reaksjoner i ulike situasjoner og fører til at barnet viser en avvikende atferd (Raundalen & Schultz, 2006, s. 37). En amerikansk studie undersøkte ulike symptomer hos barn i aldersgruppen 5-16 år som opplevde vold hjemme (Maikovich et al., 2008, s. 1498). De fant at barn som er vitne til vold i større grad viser en innagerende atferd, mens barn som utsettes direkte for fysisk vold i oppdragelsen viser en utagerende atferd. Det trekkes fram at andre studier viser at ulike former for familievold ikke er av signifikant betydning for hva slags atferdsvansker barnet viser (Maikovich et al., 2008, s. 1508).

Atferdsvansken barnet viser kan fungere som et språk for å formidle et vanskelig budskap til andre og på den måten fungere som en indikator på at noe er galt (Thorkildsen, 2015, s. 15). Sett utenfra kan barnets atferd virke uforståelig for andre elever og for lærere på skolen. Lærere trenger forståelse og kunnskap om at avvikende atferd hos et barn kan være et signal på en vanskelig og kritisk hjemmesituasjon (Hertz, 2011, s. 32-34). Som lærer og spesialpedagog må man undre seg over atferden barnet viser og arbeide mot å forstå bakgrunnen bak atferden. Som tidligere nevnt kan det å oppleve vold i hjemmet føre til traume. Symptomene på traume ligner på symptomene på ADHD. Dette kan føre til at barn som opplever vold hjemme ikke blir fanget opp og gitt riktig hjelp, men isteden forsvinner bak en anerkjent og godt brukt diagnose (Thorkildsen, 2015, s. 151-164). De siste årene har man sett en økning i antall barn som får diagnosen ADHD (Ørstavik et al., 2016, s. 6). Samtidig antar man at det er en del mørketall i forhold til hvor mange barn som opplever vold i hjemmet (Heltne & Steinsvåg, 2011b, s. 26). Vil man kunne oppdage flere barn som opplever vold i hjemmet hvis man blir flinkere til å undre seg over atferden et barn viser? Vil flere barn som opplever vold i hjemmet bli oppdaget hvis lærere og andre hjelpere tørr å spørre barnet om hva som er årsaken bak atferden, istedenfor å søke svar i en diagnose?

Atferdsvansker og sosial kompetanse i kompleks påvirkning

Atferdsvansker henger ofte sammen med lav sosial kompetanse (Nordahl et al., 2005, s. 192; Ogden, 2001, s. 23-24). Noen studier hevder at atferdsvansker kan føre til lav sosial kompetanse ved at den negative atferden barnet viser fører til at barnet strever med å danne positive relasjoner til andre barn. Andre mener det er motsatt, at svak sosial kompetanse fører til atferdsvansker (Drugli, 2013, s. 125). Barn som opplever vold i hjemmet kan vise en utagerende eller innagerende atferd som en konsekvens av volden, men volden kan også være årsaken til at de mangler god sosial kompetanse. Barn som viser atferdsvansker kan stå i fare for å bli avvist av jevnaldrende, noe som gjør at de mister viktig trening innen sosial kompetanse (Drugli, 2013, s. 125-126). De kan streve med å forstå det sosiale samspillet, emosjonelle signaler fra andre barn og samarbeid i lek. Dette kan føre til at atferdsvansken som barnet viser blir vedlikeholdt og eventuelt også forsterket.

2.3 Skolens møte med barn som opplever vold i hjemmet

Skolens hovedoppgave er å gi elevene et positivt læringsløp. I opplæringslova § 1-1 (1998) står det at skolen skal møte elevene med tillit, respekt og krav og gi elevene utfordringer som fører til læring. Videre i § 1-3 presiseres det at skolen skal tilpasse opplæringen til alle elever. For at elevene skal få et tilfredsstillende utbytte av opplæringen, må opplæringen tilpasses hver enkelt elev og deres forutsetninger (Raaen, 2010, s. 27). Lærerne trenger kompetanse i å tolke elevenes signaler og handlinger for å kunne tilpasse opplæringen på best mulig måte ut ifra elevenes behov (Øverlien & Sogn, 2007, s. 3). Som nevnt tidligere kan barn som opplever vold i hjemmet streve med en rekke utfordringer, som for eksempel psykiske vansker, posttraumatisk stresslidelse og atferdsvansker. Utfordringene til barn som opplever vold i hjemmet kan gi store konsekvenser for barnets læring og helhetlige skolesituasjon. Lærere skal ikke bare arbeide for elevenes faglige utvikling, de andre områdene av elevenes skolehverdag er like viktige. I opplæringslova (1998) §9a-1 står det at alle barn har «rett til eit godt fysisk og psykososialt miljø som fremjar helse, trivsel og læring». En god lærer vil strebe mot å få en god relasjon til alle sine elever og undre seg over barnas atferd og handlinger. Litteratur og forskningsrapporter som er henvist til tidligere sier lite om hvordan skolen skal ivareta barn som opplever vold i hjemmet, likevel er det noen elementer som går igjen som viktige i møte med barn i en vanskelig livssituasjon. Av disse elementene vil jeg

trekke fram lærernes samarbeidspartnere i arbeidet med å ivareta barn som opplever vold i hjemmet, relasjon mellom lærer og elev og lærerens samtale med barn som opplever vold. Jeg vil også trekke fram lærernes ivaretagelse av barnets faglige og sosiale mestring, samt strategier i møte med barn som viser atferdsvansker.

2.3.1 Lærernes muligheter for samarbeid med andre instanser i saker som handler om vold

Ifølge Opplæringslova (1998, § 9a-1) er skolens oppgave å ivareta barnets fysiske og psykososiale miljø og fremme barnets helse, trivsel og læring. Hvor godt lærerne evner å tilrettelegge skolehverdagen for barn som opplever vold i hjemmet kan henge sammen med samarbeidet med andre instanser. Om lærerne har et godt samarbeid med andre relevante instanser kan det være lettere å få et helhetlig bilde av barnets utfordringer og tilrettelegge for barnets læringsforutsetninger og trivsel. Ifølge Heltne og Steinsvåg (2011c, s. 134) er mange instanser inne i arbeidet rundt barn som opplever vold i hjemmet. Disse instansene arbeider ofte parallelt med samme familie, men på ulike måter uten å kjenne til hverandres arbeid. Dette kan hindre hjelpeinstansene og lærerne i å få et helhetlig bilde av barnets situasjon. Taushetsplikten kan være en faktor som gjør at de ulike instansene holder informasjon tilbake. Selv om taushetsplikten har til hensikt å beskytte barnet, kan den isteden føre til at barnet ikke får riktig hjelp, eller det tar unødvendig lang tid før riktig hjelp blir gitt.

Skolens lovpålagte plikter (Plikter i konflikt)

Lærere har både taushetsplikt, oppmerksomhetsplikt, opplysningsplikt og avvergeplikt (Øverlien, 2015, s. 144-146). De ulike pliktene er beskrevet i ulike lover, men må leses i sammenheng for å gi et klart bilde av når de ulike pliktene er gjeldende (Barne- og likestillingsdepartementet, 2005, s. 5). Lovene redegjør også for hvilken mulighet ulike instanser har til å samarbeide og dele informasjon i en sak. Taushetsplikten er beskrevet i Forvaltningsloven (1967, § 13) og innebærer at lærere ikke har lov til å videreformidle elevens personlige forhold uten samtykke fra eleven selv eller foreldrene. I saker hvor man anser det som skadelig for barnet om foreldrene får informasjon kan skolen nekte å gi slik informasjon (Barnelova, 1981, §47). Om informasjonen ikke er til skade for barnet er hovedregelen at foreldrene har rett på informasjon fra skolen fram til barnet er 18 år.

Ifølge Opplæringslova (1998, § 15-3) er lærere også lovpålagt å være på vakt for forhold som kan føre til tiltak fra barnevernet, dette er skolens oppmerksomhetsplikt. Om en lærer har mistanke om at et barn opplever vold i hjemmet utløser dette opplysningsplikten, som også er beskrevet i §15-3. Opplysningsplikten innebærer at lærere skal gi opplysninger til barnevernet uten hindring av taushetsplikten (Barnelova, 1981, § 6-4; Opplæringslova, 1998, § 15-3). Opplysningsplikten innebærer både å gi opplysninger av eget initiativ til barnevernet, samt å gi opplysninger til barnevernet når de ber om det (Barne- og likestillingsdepartementet, 2005, s. 19).

Etter Straffeloven (2005, § 196) er skolens personell pliktig til å avverge straffbare handlinger ved å melde til politiet og barnevernet. Avvergeplikten gjelder når det er sikkert eller mest sannsynlig at en straffbar handling har eller vil bli begått og den tar ikke hensyn til taushetsplikten. Ifølge lovverket skal ikke taushetsplikten være til hinder for at de ulike instansene skal kunne utveksle opplysninger som er nødvendig for best mulig oppfølging og tilrettelegging for barnet (Barne- og likestillingsdepartementet, 2005, s. 7; Heltne & Steinsvåg, 2011c, s. 238).

Lærernes mulige samarbeidspartnere

I møte med barn som opplever vold i hjemmet er barnevernet skolens viktigste samarbeidspartner. Det er barnevernet som mottar bekymringsmeldingen og som skal innhente informasjon om det meldte forholdet, samt sette inn tiltak (Heltne & Steinsvåg, 2011c, s. 235). Barnevernet har en koordinerende rolle og er initiativtaker til et godt samarbeid når flere instanser er involvert. Når en lærer har mistanke om eller en følelse av at et barn opplever vold i hjemmet kan han/hun ringe til barnevernet og drøfte saken anonymt (Øverlien, 2015, s. 146-147). Barnevernet kan da vurdere det læreren forteller og avgjøre om det er grunn til å sende bekymringsmelding. Barnevernet kan også gi læreren råd om videre arbeid rundt barnet. Når barnevernet mottar en bekymringsmelding skal de innen kort tid gi tilbakemelding om at meldingen er mottatt og om det blir opprettet undersøkelsessak. Videre må barnevernet informere om saken blir fulgt opp eller henlagt. Barnevernet trenger ikke å informere om eventuelle tiltak som er iverksatt rundt barnet og familien. Hvis de anser det som relevant informasjon for lærernes videre arbeid i møte med barnet kan de likevel gi slik informasjon. I tillegg til barnevernet skal politiet kontaktes når det er snakk om straffbare forhold (Barne- og likestillingsdepartementet, 2005, s. 31; Øverlien, 2015, s. 151-152).

I alvorlige tilfeller vil ikke barnevernet kunne sette inn tiltak raskt nok, da må man som lærer kontakte politiet først (Barne- og likestillingsdepartementet, 2005, s. 31). I saker hvor det ligger en politianmeldelse trekkes Statens Barnehus inn. På Barnehuset får barn som opplever vold i hjemmet et helhetlig tilbud som er lagt til rette på barnas premisser. Der utføres dommeravhør av barna, medisinske undersøkelser, samtaler og terapeutisk behandling (Heltne & Steinsvåg, 2011c, s. 243; Øverlien, 2015, s. 152). Sammen med barnevernet har Statens Barnehus en viktig rolle i å koordinere samarbeidet mellom ulike instanser og hjelpetilbud. Barnehuset kan også gi råd og veiledning til andre instanser, blant annet skolepersonell.

Pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT) kan bistå lærerne med råd og veiledning om tilrettelegging av læringssituasjonene (Opplæringslova, 1998 §5-6). De kan gi råd som omhandler både faglige og sosiale utfordringer for barnet. Om det er nødvendig kan de tilråde spesialundervisning og henvise videre til barne- og ungdomspsykiatrien (BUP). Lærere kan også samarbeide med skolehelsetjenesten som består av helsesøster, lege, psykolog og fysioterapeut, for å ivareta at barnet får et sunt skole- og hjemmemiljø (Øverlien, 2015, s. 153). Helsesøster kan blant annet være et fristed for mange barn hvor de kan få snakke om sin hjemmesituasjon.

Samtykke til å samarbeide

For å kunne ivareta barns faglige og sosiale utvikling på best mulig måte er det nødvendig med et godt samarbeid mellom de ulike instansene. Personalet på skolen er de som tilbringer mest tid sammen med barna, og av den grunn kan det være nødvendig for læreren å vite hvilke tiltak barnevernet har satt inn rundt barnet og familien (Barne- og likestillingsdepartementet, 2005, s. 25). Ved å få nok informasjon om iverksatte tiltak og om barnets situasjon er lærerne i posisjon til å gi barnet og familien nødvendig støtte. For at instanser skal kunne samarbeide og dele informasjon må det foreligge et lovfestet unntak fra taushetsplikten. Unntaket gir instansene opplysningsrett og gir de adgang til å viderefremde taushetsbelagte opplysninger i et samarbeid. Dette er ikke det samme som opplysningsplikt, som er en plikt til å gi opplysninger videre og ikke et valg man har. Opplysningsretten gir instanser en valgmulighet i om de vil dele informasjon eller ikke. Dette kan føre til at noen instanser i et samarbeid velger å holde informasjon tilbake, noe som kan påvirke lærernes og andre instansers ivaretagelse av barnet og forringe samarbeidet.

Foreldresamarbeid

Skolens og lærernes hovedoppgave er å legge til rette for trivsel og motivasjon for læring på best mulig måte (Raundalen & Schultz, 2006, s. 56). I Forskrift til opplæringslova (2006) § 20-1 står det at foreldresamarbeidet skal bidra til elevens faglige og sosiale utvikling. I saker hvor barn opplever vold i hjemmet er lærernes formål i foreldresamarbeidet den samme som for alle andre barn; barnets trivsel og motivasjon for læring. Lærerne er pliktig til å melde bekymringsmelding til barnevernet, men de har ingen terapeutisk rolle ovenfor barna eller veiledende oppgave ovenfor foreldrene for å få volden til å opphøre (Heltne & Steinsvåg, 2011c, s. 235; Opplæringslova, 1998 §15-3; Raundalen & Schultz, 2006, s. 46). I saker hvor lærere har en bekymring om vold skal ikke foreldrene varsles før det tas kontakt med barnevernet og eventuelt politiet. I etterkant av bekymringsmeldingen kan læreren informere foreldrene om hva de gjør for å tilpasse barnets opplæring på best mulig måte, og om de eventuelt ser behov for å sende en henvisning til PPT (Raundalen & Schultz, 2006, s. 56).

I møte med foreldre som utøver vold i oppdragelsen er det lett å ta på seg en moraliserende rolle og fortelle at vold mot barn ikke er lov i Norge (Weele et al., 2011, s. 132-134). En slik formanende tilnærming kan forsterke foreldrenes skamfølelse knyttet til seg selv som omsorgspersoner, eller det kan føre til benektelse av en usunn oppdragerstil. En bedre innfallsvinkel er å legge vekt på foreldrenes gode intensjoner i oppdragelsen, da det kan virke motiverende for endring. Det vil være mer hensiktsmessig å fortelle foreldrene hvilke negative konsekvenser vold har på barn, istedenfor å moralisere. Som pedagoger kan man også gi foreldrene noen verktøy i hvordan de skal håndtere oppdragelsen av eget barn på en mer hensiktsmessig måte (Weele et al., 2011, s. 134). Samarbeidet mellom skole og hjem bør bygge på et likeverdige og respektfullt samarbeid, der begge parter lytter og snakker med fokus på barnets beste i skolen (Raundalen & Schultz, 2006, s. 57).

2.3.2 Skape en god relasjon

Barn som opplever vold i hjemmet kan ha mistet tilliten til voksne. Mangel på tillitt kan føre til at barn som opplever vold i hjemmet trekker seg vekk fra voksne som kan stå i posisjon til å hjelpe (Hertz, 2011, s. 231). Læreren står i posisjon til å hjelpe barnet gjennom å melde til barnevernet og ved å tilrettelegge for trivsel, trygghet og læring på skolen (Øverlien & Sogn, 2007, s. 34). Som lærer er det derfor viktig å etablere en god relasjon med barna og på den måten gradvis bygge opp barnets tillit til voksne. Relasjonen barnet har til sin lærer vil være

av stor betydning for barnets trivsel på skolen og vil kunne påvirke barnets læring, tilpasning og engasjement for å lære (Drugli, 2013, s. 142-143).

For å skape en god relasjon mellom lærer og elev trenger barnet å oppleve å bli sett og likt, at læreren holder avtaler, er til å stole på, lytter, er rettferdig, forutsigbar og troverdig (Nordahl et al., 2005, s. 213-215). Læreren må bli kjent med barnet og vise interesse for det barnet er opptatt av. For barn som opplever vold i hjemmet kan læreren bli en viktig voksenperson da barna kan stå uten en god relasjon til sine foreldre (Øverlien & Sogn, 2007, s. 34). Lærere som har en god relasjon til sine elever kan lettere oppdage om et barn opplever vold hjemme, og en god relasjon kan gjøre det lettere for barnet å betro seg til sin lærer. Barn som opplever vold i hjemmet trekker fram lærere som positive hjelpere og de setter pris på at læreren hyppig spør hvordan de har det (Øverlien, 2012, s. 150-152; 2015, s. 28, 140). De synes det er positivt at læreren vet hva som skjer i hjemmet og at de kan snakke med læreren om dette. Barn som opplever vold i hjemmet ønsker ofte å fortelle om volden, men det avhenger av hvor trygge de er på den de ønsker å fortro seg til. Barnet kan av ulike grunner være taus om volden og skjule hjemmeforholdene ved late som om alt er bra (Aschjem, Sanna, & Steinsvåg, 2011, s. 38-39). Ved å ha en god relasjon til barna står læreren i en bedre posisjon til å forstå helheten i barnets livssituasjon.

2.3.3 Tørre å spørre, tørre å høre

Barn som opplever vold i hjemmet er ikke alltid klar over at vold mot barn ikke er lov i Norge. Skolen blir da en viktig arena for å gi barn informasjon om vold, hvor de kan få hjelp og hvem de kan kontakte (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2013, s. 14). Arbeid med barnekonvensjonen kan være en fin innfallsvinkel til å lære barn om deres rettigheter til å slippe å oppleve vold (Øverlien, 2015, s. 150). Det finnes også ulike filmer og undervisningsmateriell lærere kan bruke i undervisningen, «Sinna Mann» er eksempel på en slik film. Det er viktig at lærerne tørr å snakke med elevgruppen om vold og at de tørr å spørre barna om hvordan de har det. Lærerne må tåle å høre barnets svar og vite hvordan de skal håndtere informasjonen barnet gir (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2013, s. 102-103; Øverlien, 2012, s. 219). Barn trenger ofte tid og rom til å fortelle om volden som skjer i hjemmet de må få fortelle i sitt tempo og på sine premisser (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2013, s. 103-104). Som regel forteller barn mindre enn det som er realitetene. Om læreren fortsetter å spørre hvordan barnet har det på en varm og

omsorgsfull måte legger man forholdene til rette for at barnet kan åpne seg og fortelle mer og mer. Når et barn forteller om vold det opplever er det viktig å forklare barnet hvilke forpliktelser man har som lærer til å sende bekymringsmelding til barnevernet eller til å melde til politiet (Øverlien, 2015, s. 143). Lærere har som tidligere nevnt ikke lov til å holde informasjon hemmelig når de vet, eller har mistanke om, at et barn opplever vold (Opplæringslova, 1998, § 15-3).

Læringsamtale

Som nevnt tidligere kan det å oppleve vold i hjemmet føre til traumer. Gjentatte voldsepisoder kan føre til at barnet som opplever vold strever med konsentrasjonsvansker, nedsatt oppmerksomhet og det kan påvirke barnets daglige fungering og læring (Schultz & Langballe, 2016, s. 220-227). For at læringsutbyttet og skoletrivselen skal bli best mulig må man tilrettelegge opplæringen etter barnets behov. Lærerne trenger å vite hvordan og i hvilken grad barnets læring blir redusert som en konsekvens av volden. De trenger kunnskap om hva som fremmer læring og hva som gjør læringen vanskelig for barnet. Læreren kan legge til rette for læringsamtaler med barn som opplever vold i hjemmet for å planlegge og diskutere hvordan skolehverdagen og innlæringen skal bli best mulig for barnet (Schultz & Langballe, 2016, s. 227-229). En god relasjon til barnet er avgjørende for å få til en god læringsamtale og et godt samarbeid. Å benytte en åpen kommunikasjon i læringsamtalen er også et nyttig hjelpemiddel. Ifølge Langballe (2011, s. 13-14) innebærer en åpen kommunikasjon at pedagogen lytter aktivt til det barnet sier og viser interesse for det barnet forteller. Man må tåle at det blir pauser i kommunikasjonen, det kan være barnet trenger litt tid til å formulere seg. Åpne spørsmål som ikke inneholder føringer gjør at barnet kan fortelle ut ifra sin synsvinkel uten å bli påvirket av lærerens antagelser. I en læringsamtale må man være tydelig ovenfor barnet og forklare intensjonen med samtalen og hvordan den skal foregå.

Tegne og skrive

Raundalen og Schultz (2006, s. 95-105) beskriver ulike metoder pedagoger kan ta i bruk i samtale med barn som opplever vold i hjemmet. Å tegne og skrive ned sine følelser kan hjelpe barn som opplever vold i hjemmet til å skape orden i kaoset. Barnet får på den måten konkretisert sine følelser om hvordan han/hun har det, og læreren får nyttig informasjon om barnet som kan brukes til videre tilrettelegging av skolehverdagen. Barnet kan blant annet

markere på en skala fra 1-10 hvordan det har det i øyeblikket, eventuelt hvordan det har hatt det den siste uken eller andre definerte tidsperioder. Om barnet plasserer seg på en 3-er kan man samtale med barnet om hva som skal til for å komme opp på en 4-er. En annen metode er å fargelegge en figur med farger som representerer ulike følelser. For barn kan de vonde følelsene sette seg fysisk i kroppen, for eksempel i hodet eller magen, for å uttrykke dette kan barnet fargelegge hvor på kroppen følelsen sitter. For å hjelpe barnet med å se etter positive muligheter i fremtiden kan man benytte en metode som kalles «gode nyheter». Barnet blir utfordret til å tenke på hva som hadde vært gode nyheter i egen situasjon. En annen metode er å gi barnet ulike setninger som det skal fullføre. Slike setninger kan ifølge Raundalen og Schultz (2006, s. 102) være av typen: «Det som gjør meg mest glad for tiden...», «når jeg våkner om natten tenker jeg...» «Mitt høyeste ønske er...» Slike utsagn inviterer barnet til å fortelle, og det kan hjelpe læreren til å oppdage forhold hos barnet som bør undersøkes nærmere. Ved å bruke slike metoder gjentatte ganger, og over tid, kan man sammen med barnet sammenligne barnets svar og tegninger (Raundalen & Schultz, 2006, s. 97). Dette kan være en innfallsvinkel til en samtale med barnet om barnets utvikling, og hvordan læreren kan tilrettelegge skolehverdagen på best mulig måte.

2.3.4 Ivareta faglig fungering på skolen

For å ivareta barnets faglige utvikling skal lærerne tilpasse undervisningen i forhold til den enkelte elevs mestringsnivå og utviklingspotensial (Utdanningsdirektoratet, 2006, s. 2, 4). Elevene skal få mulighet til å utvikle sine evner og talent alene og sammen med andre. Barn som opplever vold i hjemmet har samme rett og behov til tilpasset opplæring som andre barn. De trenger å få utfordringer, hjelp og støtte i undervisningen på et nivå og med metoder som er tilpasset barnets mestringsnivå (Øverlien & Sogn, 2007, s. 41). Oppgaver som er tilpasset barnets mestringsnivå og oppmuntring fra læreren kan gi barnet motivasjon til å jobbe, og et fristed fra frykten og tankene om volden som skjer i hjemmet (Raundalen & Schultz, 2006, s. 54-55). Gode pedagogiske oppgaver kan også ha terapeutisk effekt for barn som opplever vold i hjemmet når de oppgavene gir barnet positive mestringsopplevelser (Raundalen & Schultz, 2006, s. 46). For at læreren skal kunne gi barnet den hjelpen det trenger for å mestre skolehverdagen er det nødvendig å forsøke å forstå årsaken bak barnets utfordring. Barn som opplever vold i hjemmet trenger kanskje ikke ekstra timer i et spesielt fag, men heller hjelp til å legge fra seg bekymringer og konsentrere seg om skoleoppgavene. For å få et godt utbytte

av den faglige læringen kan det også være nødvendig å arbeide med å fremme barnets sosiale kompetanse (Nordahl, Flygare, & Drugli, 2016, s. 9-10).

2.3.5 Ivareta sosial fungering på skolen

I den generelle delen i kunnskapsløftet står det at skolen i tillegg til faglige mål skal undervise og arbeide med sosiale mål (Det kongelige kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet, 1996, s. 17-50). Elevene skal lære å samarbeide med andre, mestre utfordringer og ta vare på seg selv og sitt eget liv. Det har blitt forsket en del på barns faglige læringsutbytte og sosiale kompetanse, og det viser seg at barn med god sosial kompetanse presterer bedre faglig enn barn med lav sosial kompetanse (Ogden, 2001, s. 24, 209; Payton et al., 2008, s. 5). Det blir viktig å se barnets faglige og sosiale utvikling i sammenheng, og arbeide med barnets læringsutbytte på begge disse områdene (Læringsmiljøet, 2003, s. 8). Payton et al. (2008, s. 3-5) har undersøkt virkningen av sosial og emosjonell læring blant barn fra barnehagen til ungdomsskolen. De fant ut at skoleprogrammer med fokus på sosial kompetanse har positiv effekt på alle barn, uavhengig av alder, atferd og sosiale ferdigheter. Ifølge Payton et al. (2008, s. 6) kan sosial kompetanse gi positiv effekt på barns sosiale og emosjonelle ferdigheter, holdninger til en selv, skole og andre. Sosial kompetanse kan redusere atferdsvansker, fremme positiv selvregulering og styrke barnets faglige kompetanse. Det har blitt laget flere forskningsbaserte programmer som skoler kan bruke for å utvikle sosial kompetanse blant elevene og forebygge utviklingen av atferdsvansker (Læringsmiljøet, 2003, s. 61-62). *Zippis venner*, *De utrolige årene* og *Du og jeg og vi to* er eksempler på slike programmer som er egnet for skolen og som har vist dokumentert effekt.

Arbeid med sosial kompetanse er en kontinuerlig prosess. Barn trenger jevnlig positive mestringsopplevelser for å få motivasjon til å bruke kompetansen de har lært, og for å utvikle ny kompetanse (Drugli, 2013, s. 126; Nordahl et al., 2016, s. 5). Som tidligere nevnt kan negative mestringsopplevelser føre til at barn som strever med sosial kompetanse mister motivasjonen til å bygge relasjoner med andre barn. Når man skal arbeide med sosial kompetanse i skolen er det hensiktsmessig å bygge på det barna kan fra før (Glavin & Lindbäck, 2014, s. 17-19). Oppgavene barna får må være meningsfulle og det må gis rom for å prøve seg fram. Barna trenger å få tilbakemeldinger når de tar i bruk den sosiale kompetansen det har vært fokus på. Barn lærer sosial kompetanse best gjennom aktiv bruk av ferdigheten og mange repetisjoner. Læreren er også et viktig forbilde i innlæringen av sosial

kompetanse. Barna observerer det læreren sier og gjør ovenfor andre og lærer av det (Glavin & Lindbäck, 2014, s. 18-19). De ulike sosiale ferdighetene barna lærer danner til sammen elevens sosiale kompetanse (Glavin & Lindbäck, 2014, s. 15; Ogden, 2001, s. 24).

2.3.6 Arbeid med barn som viser atferdsvansker

Barn som opplever vold i hjemmet kan vise en atferdsvanske på skolen. Lærerne må arbeide for å forstå grunnen til barnets atferd, men like viktig er det å hjelpe barnet i å utvikle god sosial kompetanse slik at det kan danne positive relasjoner med jevnaldrende. I møte med barn som viser atferdsvansker er støtte, ros og oppmuntring av positiv atferd viktig (Drugli, 2013, s. 158-159). Man må ikke se på den positive atferden som en selvfølge og ignorere den. Ignorering av positiv atferd er med på å forsterke en negativ atferd. For at rosen læreren gir til barnet skal oppleves reell, må rosen være konkret og spesifikk slik at barnet vet hvorfor rosen blir gitt (Nordahl et al., 2005, s. 238-240). Rosen bør komme raskt etter at den positive atferden er vist og den må bli gitt med varme og entusiasme, også barnets eventuelle mislykkede forsøk bør roses. Lærerne bør rose alle sidene ved barnets hverdag på skolen, både faglig arbeid og sosial atferd, og de bør unngå å blande ros og kritikk. Barn som viser en negativ atferd kan ha lav sosial kompetanse og streve med å danne gode relasjoner. Lærerens ros kan være med på å heve barnets status i elevgruppen.

Lærerne er rollemodeller for elevene. Elevene lærer hvordan de skal snakke til hverandre og oppføre seg ovenfor hverandre ut ifra lærerens handlinger (Nordahl et al., 2016, s. 13-14). Sammen med ros og oppmuntring kan man bruke belønninger for å motivere barnet til å vise en positiv atferd (Nordahl et al., 2005, s. 240-241). Over tid vil målet være å erstatte belønningene med barnets egen indre motivasjon. Belønningene man gir kan både være planlagt sammen med barnet eller de kan gis som en overraskelse. Når barnet viser en negativ atferd kan forutsigbare konsekvenser være en strategi for å hjelpe barnet å korrigere egen atferd (Nordahl et al., 2005, s. 246-248). Barn som opplever vold i hjemmet kan ha mange negative opplevelser knyttet til uhensiktsmessig straff, både verbalt og fysisk. For disse barna er muligens ros, belønninger og læring av sosial kompetanse mer hensiktsmessig enn konsekvenser på negativ atferd. På en annen side kan varslede og forutsigbare konsekvenser og forutsigbare voksne oppleves som trygt for barn som lever med utrygge hjemmeforhold. Barn trives med forutsigbarhet og struktur og de fleste barn følger lærernes forventninger så lenge lærernes forventninger er tydelige og rimelige (Drugli, 2013, s. 155).

3 Metode

I dette kapittelet vil jeg gjøre rede for mitt valg av forskningsdesign og intervju som datainnsamlingsmetode. Jeg vil beskrive prosessen med denne masteroppgaven fra problemstilling til innsamling av data og ferdig resultat. Deretter vil jeg gjøre rede for ulike validitetsfaktorer og oppgavens reliabilitet. Mot slutten av kapittelet beskriver jeg noen etiske dilemma knyttet til denne masteroppgaven.

3.1 Valg av forskningsdesign

For å belyse min problemstilling ønsket jeg å se på skolens rutiner og samarbeid knyttet til oppfølging og ivaretagelse av barn som opplever vold i hjemmet. Jeg ønsket å få fram informantenes egne tanker, erfaringer, bekymringer og holdninger knyttet til temaet. Kvalitativ metode med bruk av intervju til datainnsamling er godt egnet til å få fram informantenes subjektive holdninger og erfaringer (Befring, 2015, s. 111-112; Dalen, 2004, s. 16-17).

3.1.1 Kvalitativ metode

Ifølge Befring (2015, s. 38-39) er kvalitative metoder hensiktsmessige når man ønsker innsikt i ulike fenomener og vil ha tak i informantenes personlige holdninger til seg selv, andre, sine arbeidsoppgaver og til utfordringer de møter. Kvalitative forskningsmetoder er også godt egnet til mindre forskningsstudier med korte tidsrammer da disse metodene gir mulighete til å gjennomføre forskningen med et lite utvalg (Postholm, 2005, s. 33).

I en kvalitativ forskningsprosess har forskeren fokus på informantens perspektiv. Dette er med på å påvirke forskerens forutinntatte antagelser om tema (Postholm, 2005, s. 36). Forskerens antagelser er dannet gjennom lest litteratur, teori og eventuelt egne erfaringer, og opprettholdes eller endres i møte med informantene. Ifølge Postholm (2005, s. 40, 71) bør man som forsker være åpen for at nye temaer kan dukke opp i møte med informantene som forskeren ikke har tenkt over eller vurdert på forhånd. Informasjonen som samles inn hjelper forskeren til å få et helhetlig bilde av informantenes perspektiv på forskningsfeltet.

3.1.2 Datainnsamling ved bruk av intervju

Intervju er en god metode om man ønsker innsikt i menneskers personlige erfaringer om situasjoner og sammenhenger de er en del av (Johnsen, 2006, s. 118-119). Tiden som er satt av til studien er med på å påvirke antall informanter og dybden på intervjuene. For å få innblikk i informantenes erfaringer i arbeidet med barn som opplever vold i hjemmet valgte jeg å bruke semistrukturert intervju. Et slikt intervju innebærer at man har en ferdig intervjuguide med gjennomtenkt tema og spørsmål klar på forhånd (Johnsen, 2006, s. 119). Underveis i intervjuet følger man opp med oppfølgingsspørsmål som hjelper forskeren å få utfyllende svar fra informanten. Et semistrukturert intervju kan være et godt redskap for å utvikle forståelse for forskningsfeltet (Postholm, 2005, s. 68). Intervjuguiden bør starte med spørsmål som er lette å svare på for å legge grunnen for en åpen og avslappet samtale. For å få informantene til å åpne seg og fortelle om egne erfaringer og holdninger må man tenke nøye gjennom hvordan man formulerer spørsmålene slik at informanten kan fortelle fritt.

Før man gjennomfører intervjuene til studien må man foreta et prøveintervju (Dalen, 2004, s. 34-35). Prøveintervjuet gir forskeren en mulighet til å øve seg selv som intervjuer og teste intervjuguiden. Tilbakemeldingene fra prøveintervjuet kan hjelpe forskeren å forstå og utvikle sin rolle som intervjuer og gjøre forbedringer i intervjuguiden. Ifølge Dalen (2004, s. 39-40) bør man som intervjuer, før intervjuet starter, presentere seg selv, informerte om formålet med studien, hvordan dataen vil bli oppbevart og hva som vil skje med datamaterialet. Intervjuer bør fokusere på å være tilstede i situasjonen, lytte aktivt og vise at man er genuint interessert i det informanten har å fortelle (Dalen, 2004, s. 37). Måten man stiller spørsmål og lytter på er med på å vise anerkjennelse og interesse ovenfor informanten (Postholm, 2005, s. 80). Ved å følge godt med på det informanten forteller kan man som intervjuer mestre å stille gode oppfølgingsspørsmål som hjelper informanten til å utdype sine svar. Det kan være utfordrende å formulere gode oppfølgingsspørsmål underveis i intervjuet, av den grunn kan det være lurt å notere ned oppfølgingsspørsmål underveis mens informanten forteller (Postholm, 2005, s. 82). Intervjuet blir som regel tatt opp på lydbånd. Dette bidrar til at intervjuer kan holde fokuset på informanten og sikrer at ikke viktige sitater går tapt (Befring, 2015, s. 74; Postholm, 2005, s. 82). Etter intervjuet bruker man lydopptaket til å overføre intervjuet til tekst, dette kalles å transkribere (Befring, 2015, s. 74).

3.2 Datainnsamling

Raskt etter første veiledningstime søkte jeg personvernombudet for forskning, *Norsk senter for forskningsdata AS* (NSD), om å få gjennomføre studien. I søknaden beskrev jeg prosjektet, sendte med foreløpig intervjuguide og beskrev hvordan jeg ville presentere informantene i masteroppgaven. Litt informasjon om informantene vil være vesentlig for at leser skal få en bedre forståelse og helhetlig inntrykk av informantenes sitater. Av den grunn ønsket jeg å gi litt informasjon om informantene samtidig som jeg ville sikre informantenes og deres arbeidsplass anonymitet. Jeg valgte derfor å beskrive informantene i studien med kjønn, yrkestittel og omtrent hvor lengde de har jobbet i nåværende stilling. Mens jeg ventet på svar fra NSD leste jeg meg opp på litteratur og forskning om temaet, arbeidet med intervjuguiden og gjennomførte prøveintervju. Etter 7 uker fikk jeg svar fra NSD om at studien min tilfredsstilte kravene i personopplysningsloven og fikk dermed klarsignal til å gjennomføre intervjuene (se vedlegg A). I tilbakemeldingen fra NSD fikk jeg også noen kommentarer om forbedring av informasjonsskrivet til informantene som jeg tok til etterretning. De gav i tillegg noen gode råd om hva man bør huske på når man skal intervju informanter med taushetsplikt. Jeg fulgte NSD sine råd og var bevisst på å stille spørsmål som ikke ledet informantene til å bryte sin taushetsplikt.

3.2.1 Utvalg og rekruttering av informanter

For å få et godt materiale å arbeide med som var anvendelig innenfor tidsfristen ønsket jeg mellom 4-6 informanter. Det kunne være informanter fra enten barne- eller ungdomsskoler, eventuelt en jevn fordeling mellom de ulike type skolene. For å komme i kontakt med informanter som hadde relevant erfaring i forhold til min problemstilling startet jeg med å forhøre meg med mine lærerkontakter om hvilke skoler som kunne være aktuelle. Jeg kontaktet disse skolene først og alle var positive til å stille til intervju. Jeg trengte flere informanter og søkte på skoler i området via kommunens hjemmeside. Jeg ønsket å komme i kontakt med den i skolens personale som hadde mest kompetanse og erfaring fra arbeid med barn som opplever vold i hjemmet. Måten jeg gikk fram på var å kontakte rektorene ved de ulike skolene med forespørsel om å få intervju en i personalet med relevant erfaring. Den første kontakten med rektorene var via mail hvor jeg presenterte meg selv, tema og min forespørsel. Jeg ringte til de jeg ikke hadde hørt fra etter noen dager. Jeg la mye arbeid ned i formuleringen av denne første mailen for å gi rektorene, og mulige informanter, et godt førsteinntrykk av meg og min studie. Ved å henvende meg til skolens ledelse for å finne informanter kunne det føre til at jeg fikk informanter med ulike yrkestitler og arbeidsoppgaver

på skolene. Det kunne blitt en utfordring når svarene fra de ulike informantene skulle sammenlignes og analyseres. Fellestrekkene ved mine informanter ville da være rektorene og deres valg av kompetent informant fra personalet. For denne oppgaven ble dette allikevel ikke en utfordring da alle rektorene satte meg i kontakt med sosiallæreren på skolen.

Valget med å opprette den første kontakten med rektorene var også for å sikre at skolens ledelse stilte seg positiv til studien og med det minimere sjansen for at noen av intervjuene ble avlyst på grunn av motverge fra ledelsen. NSD gjorde meg oppmerksom på at når jeg foretar rekruttering av informanter via skolens ledelse er det viktig å forsikre at informantenes frivillige deltakelse blir ivaretatt. I kontakten med ledelsen og informantene i forkant av intervjuene fikk jeg inntrykk av at deltakelsen var frivillig fra informantenes side og det virket ikke som om informantene var presset til å delta av skolens ledelse. Jeg presiserte likevel i infoskrivet til informantene, samt før hvert intervju, at deltakelsen var frivillig og de kunne trekke samtykket når som helst. Alle informantene skrev under på informert samtykke og gav beskjed om at de ønsket å delta i min studie og at de syntes temaet var viktig.

Jeg søkte etter informanter fra to ulike kommuner, men fikk bare positivt svar fra den ene kommunen. Av den grunn er alle mine informanter fra samme kommune. Totalt kontaktet jeg syv ulike skoler, fire av disse skolene fikk jeg positivt svar fra. To skoler hadde ikke tid eller ressurser til å delta og en skole fikk jeg ikke respons fra. Det viste seg at skolene jeg fikk positivt svar fra ligger i to ulike tettsteder i kommunen. Underveis i intervjuene oppdaget jeg at dette førte til noen interessante funn da de to tettstedene er ganske ulike med hensyn til folkesammensettinger og utfordringer, som igjen påvirket informantenes erfaringer.

Presentasjon av informantene

Informantene i studien er fra fire ulike skoler i samme kommune. Tre av skolene er barneskoler og en skole er kombinert barne- og ungdomsskole. Informanten fra barne- og ungdomsskolen arbeider i praksis mest med elever fra barnetrinnet. Alle informantene er kvinner og sosiallærere på skolen de arbeider. Under presentasjonen av resultatene vil informantene bli beskrevet som lærer 1, 2, 3 og 4. Lærer 1 og 4 har andre stillinger på skolen i tillegg til å være sosiallærer. Alle informantene har arbeidet som lærere før de gikk over til rollen som sosiallærer. Lærer 1 og 4 har ca. 20 års erfaring fra skolen, lærer 1 har i 13 av de årene arbeidet som sosiallærer, mens lærer 4 har 10 år bak seg i den stillingen. Lærer 2 har ca. 15 års erfaring fra skolen og har vært sosiallærer i 5 av disse årene. Lærer 3 har under 10 års

erfaring fra skolen og har arbeidet som sosiallærer i 3 år. Lærer 2 og 4 arbeider på skoler i samme nærområde, det samme gjelder lærer 1 og 3.

3.2.2 Planlegging av intervju

I forkant av denne studien leste jeg meg opp på intervju som forskningsmetode innen kvalitativ forskning. Det la mye av grunnlaget for valg jeg har tatt underveis i arbeid med intervjuguide, gjennomføring av intervju og min rolle som intervjuer. Jeg har søkt å følge tipsene fra ulike forfattere, som beskrevet tidligere i dette kapittelet. Intervjuguiden ble gradvis utarbeidet mens jeg leste meg opp på ulike temaer knyttet til hovedtema; barn som opplever vold i hjemmet. Allerede i idemyldringsfasen hadde jeg noen tanker om hva jeg ønsket å utforske og lære om hvordan skolen ivaretar barn som opplever vold i hjemmet. Jeg startet raskt å notere ned spørsmål rundt tema som interesserte meg. Underveis i prosessen med å lese ulik litteratur, rapporter og lovverk dukket stadig nye spørsmål opp. Dette ble skrevet inn i intervjuguiden fortløpende. Problemstillingen og forskningsspørsmålene lå hele tiden i bevisstheten under arbeidet med intervjuguiden. Etter hvert som intervjuguiden nærmet seg endelig versjon ble spørsmålene vurdert opp mot problemstillingen og forskningsspørsmålene. Ettersom jeg har liten erfaring som intervjuer laget jeg en detaljert semistrukturert intervjuguide (se vedlegg B).

Får å få innsikt i informantens egne tanker, holdninger og erfaringer rundt tema søkte jeg å lage en intervjuguide med åpne spørsmål samtidig som jeg ville lede informantene inn på noen konkrete emner som jeg var spesielt interessert i. Jeg startet intervjuet med noen spørsmål om informantens bakgrunn og erfaring. Videre gikk jeg over til å spørre om informantens kunnskap og assosiasjoner om temaet, samt hva slags erfaringer informantene hadde om barn som opplever vold i hjemmet. Dette var relevant for å kartlegge informantens definisjoner og førforståelse av temaet, det hjalp meg også å formulere oppfølgingsspørsmål tilpasset hver informants erfaringsbakgrunn. Hoveddelen i intervjuet går konkret inn på min problemstilling og forskningsspørsmål; hvordan lærerne oppdager og arbeider med barn som opplever vold i hjemmet og hvordan samarbeidet er med andre instanser og med foreldrene. Jeg jobbet lenge med spørsmålene for at de skulle være tydelige, åpne og enkle å forstå. Når jeg etter hvert var klar for å gjennomføre intervjuene gjensto kun strukturering og finpussing av spørsmålene. I forkant av intervjuene sendte jeg informantene et informasjonsskriv om

studien (se vedlegg C), hvor jeg blant annet presenterte meg selv, formålet med studien, hvordan intervjuet ville bli oppbevart og at studien var meldt til NSD.

Jeg gjennomførte et prøveintervju for å øve meg som intervjuer og sikre at spørsmålene var forståelige og åpne. I prøveintervjuet fikk jeg øvd meg på å fremtre som åpen, respektfull og genuint interessert i det informanten hadde å fortelle. Jeg fikk også øvd meg på å stille gode oppfølgingsspørsmål som ikke sto i intervjuguiden. Etter prøveintervjuet fikk jeg tilbakemelding på min rolle som intervjuer, ulike temaer jeg tok opp og på formuleringen av spørsmålene. Prøveintervjuet gjorde meg tryggere som intervjuer og gav gode innspill til forbedring av intervjuguiden.

3.2.3 Gjennomføring av intervju

Før jeg startet på selve intervjuet presenterte jeg meg selv og studien slik som beskrevet tidligere i dette kapittelet og etter råd fra NSD. Informantene skrev under samtykkeerklæringen (se vedlegg D) og jeg spurte om det var greit at jeg tok intervjuet opp på lydopptaker. Jeg informerte også om at hvis de gav noen opplysninger som svekket deres anonymitet eller de røpet taushetsbelagte opplysninger ville jeg la være å transkribere dette.

Underveis i intervjuet erfarte jeg at informantene var innom de ulike temaene i intervjuguiden i en annen rekkefølge enn det jeg hadde planlagt. Dette gjorde at intervjuguiden ikke ble fulgt kronologisk, men fungerte mer som en veiledning til temaer jeg ville innom. Mot slutten av intervjuene spurte jeg om informantene hadde noe å tilføye, og de fleste informantene oppsummerte da hva de synes var viktigst i arbeid med barn som opplever vold i hjemmet.

Under intervjusituasjonen noterte jeg kun ned mulige oppfølgingsspørsmål for å ha fullt fokuset på informanten. I etterkant av intervjuet noterte jeg ned inntrykket jeg fikk av informanten og intervjuet, samt sammenhenger og forskjeller jeg oppdaget mellom de ulike informantene. Jeg opplevde at dette gav meg bedre forutsetninger for å stille gode oppfølgingsspørsmål i neste intervju.

Et av intervjuene ble avbrutt flere ganger på grunn av utfordringer med en elev på skolen. Dette gikk utover flyten i intervjuet og kvaliteten på oppfølgingsspørsmålene. Informanten og jeg ble også litt stresset av avbrytelsene når vi begge visste at det var behov for informanten et annet sted. Informanten gav uttrykk for at hun ville fortsette intervjuet så lenge utfordringene

med eleven ikke forverret seg. Hun gjorde også det hun kunne for at ikke avbrytelsene skulle ødelegge for intervjuet. Vi gjennomførte intervjuet innenfor avtalt tid, men på grunn av avbrytelser måtte jeg velge bort noen spørsmål da tiden som var avsatt ble litt amputert.

Jeg planla at intervjuene skulle vare mellom 30-60 minutter, i realiteten tok de 20-45 minutter. Det ene intervjuet ble gjennomført på 20 minutter, dette intervjuet var preget av korte svar og jeg opplevde det vanskelig å stille gode oppfølgingsspørsmål. I etterkant av intervjuet funderte jeg mye over informantens svar, min opplevelse av intervjuet og min rolle som intervjuer. Spørsmål jeg undret over i etterkant var om taushetsplikten og eventuelt ledelsen på skolen fungerte som en slags munnkurv på informanten. Hadde informanten lite erfaring med slike elevsaker? Var informantens arbeidsstilling preget av mye kontorarbeid og lite elevkontakt? Hadde informanten lite erfaring med barn som opplever vold i hjemmet, og kunne dette være årsaken til informantens korte svar? Etter dette intervjuet var jeg skuffet over min rolle som intervjuer og resultatet, men gjennom mange tankeprosesser, drøftinger med andre og transkribering så jeg verdien av dette intervjuet. Intervjuet ble interessant, spennende og lærerikt da det skilte seg ut fra de andre intervjuene. Jeg oppdaget også flere gode sitater i løpet av transkriberingen som jeg ikke var oppmerksom på under selve intervjuet.

Intervjuene ble tatt opp på lydopptaker etter samtykke fra informantene. I etterkant av intervjuene ble lydfilene lastet opp til dataprogrammet NVIVO hvor de ble passordbeskyttet, deretter ble de slettet fra lydopptakeren. Jeg opplevde det svært interessant å snakke med lærere som arbeider med barn som opplever vold i hjemmet. Intervjuene gav meg et nytt engasjement og drivkraft videre i arbeidet med masteroppgaven.

3.2.4 Transkribering

Raskt etter hvert intervju startet jeg med å transkribere intervjuene, dette gjorde jeg via dataprogrammet NVIVO. Ved å transkribere intervjuene raskt etter at intervjuet hadde funnet sted og fortløpende etter hverandre kunne jeg se sammenhenger og forskjeller mellom informantens sitater som jeg ikke tenkte over under selve intervjuene. Under transkriberingen oppdaget jeg nye sitater og temadrøftinger som jeg ikke hadde blitt oppmerksom på under selve intervjuet. Jeg hørte gjennom intervjuene flere ganger mens jeg konsentrerte meg om å skrive ned nøyaktig det informanten hadde sagt. Lange pauser ble markert med «...», småord og uttrykk som *ehh*, *mmm*, *ja*, *ikke sant* ble også notert. Når

informantene viste og forklarte ting med kropp og hender, eller henviste til ulikt undervisningsmaterieell og bilder som hang på veggene, ble det notert ned i parentes. Jeg noterte ikke ned flere verbale eller nonverbale tegn da jeg ikke så det som relevant for betydningen og innholdet i informantenes sitater. En stund etter at jeg transkriberte intervjuene lyttet jeg gjennom intervjuene på nytt for å sjekke om jeg hadde transkribert informantenes sitater korrekt.

3.3 Analyse av datamaterialet

I denne oppgaven valgte jeg å analysere datamaterialet tematisk. Det innebærer at man studerer informasjon om temaer for hver av deltakerne (Thagaard, 2013, s. 181). I en tematisk analyse er det viktig at sitatene fra informantene ses i sammenheng med hele intervjuet de er en del av. For å analysere datamaterialet tematisk utarbeidet jeg ulike kategorier med utgangspunkt i problemstilling og forskningsspørsmål. Forarbeidet ble lagt ned under arbeidet med intervjuguiden, og sikret at de ulike informantene fikk spørsmål om de samme temaene, noe som var elementært for å kunne sammenligne informasjon på tvers (Thagaard, 2013, s. 182). For å kunne sammenligne informantenes sitater ble de stilt de samme hovedspørsmålene, men oppfølgingsspørsmålene varierte ut ifra hva informanten sa og for å sikre gode utfyllende og oppklarende svar.

Temaene fra intervjuguiden ble strukturert ved å kode datamaterialet. Koding innebærer at man sorterer sitatene under ulike temaer. Kodingen ble gjort i dataprogrammet NVIVO. Halvveis i kodingen synes jeg at struktureringen av temaene virket rotete. Jeg slettet derfor alt og bygde opp en ny og tydeligere kodestruktur. I tematisk analyse blir temaene definert av forskeren og bygger på forskerens førforståelse og kompetanseutvikling (Thagaard, 2013, s. 191). På denne måten kan forskeren videreutvikle sin kunnskap innen temaer forskeren er spesielt interessert i eller trenger mer kunnskap om. På en annen side kan temaene som blir definert ut ifra forskerens førforståelse føre til at informantene ikke føler deres forståelse av tema blir representert i det ferdige produktet (Thagaard, 2013, s. 191). I analysen blir også intervjuene delt opp i mindre deler som kan føre til at enkelte sitater tas ut av sammenheng. Dette var jeg oppmerksom på.

Ved valg av sitater fra de ulike informantene valgte jeg enten sitater som gjenspeilet informantenes samsvarende holdninger og opplevelser, eller sitater som var unike for en

informant. På noen områder varierte informantenes holdninger og erfaringer i mindre grad, men likevel vesentlig for drøfting. Jeg opplevde det som utfordrende og la derfor mye arbeid i å presentere informantenes sitater på en slik måte at de små, men likevel interessante nyansene kom tydelig fram. På de områdene informantene hadde samsvarende holdninger og opplevelser, eller var veldig forskjellige, synes jeg det var lettere å presentere resultatet korrekt. For å få innholdet i informantens utsagn riktig presentert valgte jeg i enkelte tilfeller å ta med sammenhengen sitatet ble sagt i, og dette førte til noen lange sitater. Jeg vurderte det som riktig å ikke kutte ned disse sitatene for at leseren lettere skal kunne gjøre opp sin egen mening om informantenes uttalelser. En utfordring som oppsto når jeg skulle presentere resultatet var at jeg hadde lett for å legge inn små tolkninger ut ifra de inntrykkene og refleksjonene jeg hadde gjort under intervjuene. For å hindre at mine egne tolkninger ble blandet inn i presentasjonen av resultatet forsøkte jeg å aktivt kontrollere mine presentasjoner og vente med å trekke fram tolkninger til avsnittet for analyse og drøfting.

3.4 Validitet og reliabilitet

Gjennom å belyse validitet og reliabilitet i studien kan man vurdere troverdigheten av studien og om resultatene er overførbare til andre situasjoner og grupper enn de som har deltatt i studien (Dalen, 2004, s. 101). Jeg vil her beskrive noen sentrale faktorer innen validitet og reliabilitet.

3.4.1 Validitet

Studiens validitet forteller om resultatet av studien gir et reelt og sant bilde av fenomenet det er forsket på, eller om resultatet har blitt påvirket av andre forhold som forringer studiens kvalitet (Befring, 2015, s. 51). Validitet i kvalitativ forskning vil i stor grad handle om forskerens rolle, forventninger og forutinntatte oppfatninger (Befring, 2015, s. 54). Dalen (2004, s. 105) trekker fram forskerrollen, forskningsopplegget, datamaterialet, tolkninger og analyser som viktige forhold når man drøfter validitet i kvalitative metoder. Jeg vil her drøfte disse fire forholdene ved prosjektet.

Forskerrollen

Ifølge Dalen (2004, s. 105) bør forskerens tilknytning til prosjektet beskrives for at leseren av oppgaven kan vurdere forhold som kan ha påvirket forskerens tolkning av resultatene. Min

tilknytning og valg av tema ble presentert i innledningen i denne oppgaven. Den samme informasjonen ble gitt til informantene i forkant av intervjuene. I framstillingen av informantenes uttalelser har jeg søkt å få fram informantenes erfaringer og forståelse så korrekt som mulig. Mine tolkninger av materialet vil være påvirket av mitt møte med informantene og min førforståelse av tema. Min førforståelsen av det aktuelle tema vil igjen prege analysen av datamaterialet. Intervjuguiden speiler også min førforståelse og har påvirket intervjuets vinkling. I intervjusituasjonen forsøkte jeg å være åpen for informantenes svar uavhengig av om det passet til min førforståelse eller ikke. I analysen av datamaterialet har jeg søkt å forstå informantenes utsagn ut ifra deres egen synsvinkel og legge min førforståelse delvis til side.

Forskningsopplegget

Utvalg og metode vil være av betydning for validiteten (Dalen, 2004, s. 106-107). I kvalitative studier er ofte utvalget lite og man bør stille seg kritisk til om resultatet kan generaliseres til å gjelde flere enn de som deltok i studien. Det vil være leseren av oppgaven som avgjør om studien kan være gjeldene for andre. Det blir av den grunn viktig å gi tilstrekkelig med informasjon om studien og hvordan den er gjennomført slik at leseren kan gjøre slike vurderinger. Informantenes kompetanse og erfaringer knyttet til barn som opplever vold i hjemmet vil også være av betydning for validiteten. Av den grunn har jeg søkt å finne informanter med relevant kompetanse. Prosessen med å finne informanter er beskrevet tidligere. Jeg har videre forsøkt å beskrive forskningsprosessen fra problemstilling til analyse så tydelig som mulig slik at leser skal ha et godt grunnlag for å avgjøre hvorvidt dette resultatet gir et reelt og sant bilde av tema.

Datamaterialet

En utfordring i datamaterialets validitet er om informantene snakket sant under intervjuet (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 281). Informantene kan ha svart det de trodde jeg ønsket å høre, eller det de trodde ledelsen ville de skulle svare. Informantene kan ha pyntet på sine svar med den hensikt å stille seg selv i et bedre lys ved å bare fortelle deler av sannheten. Det kan også være at informantene på noen områder var så engasjerte i sine svar og sine fortellinger at enkelte relevante momenter ved spørsmålet ble glemt.

Prosjektets validitet styrkes ved at informantene får komme med fyldige og innholdsrike uttalelser (Dalen, 2004, s. 107-108). Som intervjuer hadde jeg fokus på å stille gode oppfølgingsspørsmål for å hjelpe informanten til å gi fyldige uttalelser. Oppfølgingsspørsmålene hadde også til hensikt å gi en mest mulig riktig forståelse av informantenes holdninger. Det var forskjell på hvor reserverte eller åpne informantene var i sine uttalelser, noe som potensielt kan påvirke studiens validitet hvis man som forsker ikke er oppmerksom på dette. Jeg tok hensyn til dette ved metode for tolkning og analyse.

Tolkning og analyse

Tolkningene skal bygge på informantenes egne erfaringer og holdninger. For sikre gode tolkninger trenger man rike og fyldige uttalelser fra informantene (Dalen, 2004, s. 108). Jeg opplevde at de informantene som gav fyldige beskrivelser framsto som mer interessante enn informanten jeg opplevde gav mer reserverte svar. For å gjøre analysen valid søkte jeg å ha like stor vekt på alle informantene, uavhengig av min begeistring for enkelte informanter og deres uttalelser.

For at leseren skal kunne vurdere validiteten av analysen må forskeren tydeliggjøre redskapene som er brukt i analysen (Dalen, 2004, s. 110). Analysen i denne oppgaven bygger på ulike teori og forskning som også er en del av grunnlaget for min førforståelse. Jeg har forsøkt å tydeliggjøre anvendt teori for leser slik at leser selv kan vurdere om resultatet gir et sant bilde av hvordan skolen ivaretar barn som opplever vold i hjemmet. Ifølge Dalen (2004, s. 110) er tydeliggjøring av anvendt teori, rike beskrivelser fra informantene og detaljert beskrivelse av forskningsprosessen med på å hjelpe leseren å vurdere resultatens validitet.

3.4.2 Reliabilitet

Reliabilitet forutsetter at en annen forsker kan gjennomføre den samme studien og få samme resultat (Dalen, 2004, s. 103). Fremgangsmåten og analysen skal kunne etterprøves av andre for å sikre studiens troverdighet og kvalitet. I kvalitative studier byr dette på utfordringer. En annen forsker kan ha den samme intervjuguiden, men informantenes svar kan likevel variere. Informanten kan ha endret sin praksis og utviklet sin kunnskap om emnet etter at studien ble gjennomført. Det blir av den grunn umulig å vurdere reliabilitet ut ifra kriteriene over. Likevel er reliabilitet et grunnleggende krav også i kvalitativ forskning (Befring, 2015, s. 56; Dalen, 2004, s. 103). Forskerens rolle blir viktig i vurderingen av reliabilitet, og forskeren må nøye

beskrive alle ledd i forskningsprosessen for å tydeliggjøre studiens troverdighet. I prinsippet skal en annen forsker kunne gjennomføre den samme studien med de samme «forskerbrillene». I denne oppgaven har jeg beskrevet alle trinn i prosessen fra forberedelser til analyseprosessen. Et annet reliabilitetsproblem innen intervju i kvalitativ forskning er transkriberingen (Befring, 2015, s. 56). Transkribering er tidkrevende og det blir sjelden utført kvalitetskontroller av transkriberingen. Man må stole på at transkriberingen er korrekt ut ifra hva informanten faktisk uttalte. Hvordan transkriberingsprosessen er gjennomført i denne studien er beskrevet tidligere i oppgaven. På grunn av studiens begrensninger ble det ikke satt av tid til å gjenta transkribering av en annen forsker. En annen faktor som kan påvirke reliabiliteten er utvalget som er med i studien. I denne studien har informantene mange likhetstrekk; de kommer fra samme kommune, har samme stilling på skolen og alle er kvinner. Informanter som er mer ulike på disse områdene hadde kanskje gitt andre funn enn de jeg har funnet.

3.5 Etiske hensyn

3.5.1 Informert samtykke

Som forsker har man et ansvar i å gi informantene tilstrekkelig informasjon om studien (De nasjonale forskningsetiske komiteene, 2016, s. 13, punkt 7). I denne studien innebærer det å gi informantene tilstrekkelig informasjon om forskningens formål, følgende av å delta i studien og hvordan datamaterialet vil bli oppbevart og brukt. Tidligere i dette kapittelet har jeg beskrevet hvordan jeg informerte informantene om studien og hvordan jeg sikret at jeg hadde informantenes samtykke. Det er viktig å finne en god balanse mellom hvor mye informasjon om studiens innhold som skal bli gitt (Postholm, 2005, s. 146). For mye informasjon om studien kan påvirke informanten til å svare det han/hun tror intervjuer er ute etter. For mye informasjon kan også føre til at informanten, og eventuelt rektor på skolen, ikke ønsker å stille til intervju. Feil eller for lite informasjon vil ikke være etisk riktig, og vil ikke oppfylle krav om informert samtykke. Samtykket skal også være fritt (De nasjonale forskningsetiske komiteene, 2016, s. 14, punkt 8). Det innebærer at samtykket skal være gitt uten press fra meg som forsker eller andre. Samtykket skal heller ikke begrense informantens handlefrihet. I min studie har jeg kontaktet rektorene ved de ulike skolene for å komme i kontakt med informanter. Det ble da viktig å sikre at informantene deltok av egen fri vilje og

ikke fordi ledelsen ved skolen oppfordret til det. For å sikre at samtykket var frivillig tok jeg dette opp med informantene før intervjuet begynte.

3.5.2 Anonymitet

Som forsker skal man behandle innsamlet data om personlige forhold konfidensielt og fortrolig (De nasjonale forskningsetiske komiteene, 2016, s. 16, punkt 9). Dette innebærer at informasjonen som jeg samler inne ikke skal kunne identifisere informantene. Som beskrevet tidligere har jeg valgt å gi litt bakgrunnsinformasjon om informantene for at leserne skal få en bedre helhetlig forståelse av informantene. Samtidig ville jeg forhindre at informantene kunne bli identifisert, og av den grunn valgte jeg kun å oppgi kjønn, yrkestittel og omtrent hvor lenge informantene har arbeidet i skolen.

Barn som opplever vold i hjemmet er et tema som inneholder mye sensitiv informasjon. For å gjøre de etiske utfordringene rundt min studie mindre valgte jeg å studere skolens og lærerens arbeid og holdninger rundt temaet. Av etiske hensyn ønsket jeg å komme i kontakt med skoler som har bred erfaring med barn som opplever vold i hjemmet. Jeg var redd informantenes sitater ville bli for gjennomsløkte dersom informantene hadde erfaringer fra få elevsaker. Under intervjuet var jeg bevisst på ikke å stille spørsmål som kunne lede informantene til å bryte taushetsplikten eller gi informasjon som kunne identifisere skolen eller dem selv. Jeg forsøkte å transkribere informantens sitater så korrekt som mulig for ikke å endre utsagnetens innhold. I noen tilfeller ble det behov for å anonymisere noe av informantens sitater. De fleste endringene i sitatene gav ingen endring av innhold i materialet da det for det meste handlet om stedsnavn. Noen spesifikke sitater var vanskelige å anonymisere uten å ta bort eller endre innholdet. Disse sitatene tok jeg av den grunn helt ut. Dette ført til at et interessant moment om skolens ivaretagelse av barn som opplever vold i hjemmet ikke ble presentert og drøftet. Jeg anså det som en liten mulighet for at skolen eller kommunen kunne blitt gjenkjent ved å drøfte disse sitatene og lot av den grunn etiske hensyn gå over mulig interessant drøfting.

4 Resultat og drøftinger

I dette kapittelet vil resultatene i min masteroppgave bli presentert, analysert og drøftet opp mot teori og forskning som er presentert i kapittel 2. Til dette benytter jeg meg av tematisk analyse. Jeg vil forsøke å belyse problemstillingen: **Hvordan ivaretar skolen barn som opplever vold i hjemmet?** For å gjøre resultatet mest mulig oversiktlig vil jeg presentere de ulike temaene med presentasjon og drøfting hver for seg. De ulike temaene bygger på forskningsspørsmålene. Det første tema jeg presenterer og drøfter er lærernes kunnskap og erfaring med barn som opplever vold i hjemmet. Forskningsspørsmålene jeg drøfter rundt er: **Hvilken erfaring har lærere med barn som opplever vold i hjemmet?** og **Har lærere kunnskap i å se tegnene på om et barn opplever vold i hjemmet, og hvordan oppdager de det?** Det neste temaet jeg vil presentere og drøfte er skolens og lærernes samarbeidspartnere. Der vil jeg drøfte opp mot forskningsspørsmålene: **Hva slags samarbeid har lærere i arbeidet med barn som opplever vold i hjemmet med andre instanser og med foreldrene?** og **Hvilke planer og rutiner har lærere når de oppdager at et barn opplever vold i hjemmet?** Disse temaene er tett bundet sammen, og dette presiseres også av informantene. Av den grunn blir det naturlig å presentere og drøfte disse forskningsspørsmålene samtidig. Det siste temaet jeg presenterer og drøfter er hvordan lærerne legger til rette for at barn som opplever vold i hjemmet skal få et tilfredsstillende utbytte av opplæringen. Forskningsspørsmålet som ligger til grunn er: **Legger lærere til rette for at barn som opplever vold i hjemmet skal få et tilfredsstillende utbytte av opplæringen, og hvordan gjør de det?**

4.1 Erfaring og kunnskap om barn som opplever vold i hjemmet.

Lærernes erfaring og kunnskap beskriver ikke direkte hvordan skolen ivaretar barn som opplever vold i hjemmet, men det er en viktig del av lærernes førforståelse og påvirker lærernes arbeid med å ivareta og tilrettelegge for barna på skolen. Dette temaet er delt opp i underkategoriene; *Hvordan oppdage om et barn opplever vold i hjemmet, lærernes erfaring med ulike typer vold og lærernes behov for mer kunnskap.* Underkategoriene blir drøftet etter presentasjon av resultatene. De strategiene lærerne bruker for å oppdage om et barn opplever

vold i hjemmet henger sammen med lærernes erfaring og kunnskap om temaet. Mange av de strategiene lærerne bruker for å oppdage om et barn opplever vold i hjemmet er de samme strategiene lærerne bruker for å ivareta utviklingen til de samme barna. Relasjon mellom lærer - elev og samtale med barnet er eksempler på slike strategier. Lærerne beskriver litt ulike innfallsvinkler til barn de er bekymret for og barn de allerede har avdekket at opplever vold i hjemmet. Ofte er det glidende overganger i hvordan lærerne bruker samtaler og relasjonsbygging som strategi i møte med barn, både før og etter avdekking av barnets hjemmesituasjon. For å gjøre presentasjonen av resultatene og analysen mer oversiktlig velger jeg å presentere alt som handler om lærerens bruk av relasjonsbygging og samtale med barn som opplever vold i hjemmet under temaet: *Ivaretagelse av barnets utvikling*. Andre måter lærerne oppdager at et barn opplever vold i hjemmet blir presentert og drøftet under dette temaet.

4.1.1 Hvordan oppdage om et barn opplever vold i hjemmet

Lærerne presiserer at det er kontaktlæreren som har den tetteste kontakten med barna og som oftest får en bekymring eller mistanke om at et barn opplever vold i hjemmet. Lærer 2 forteller om noen spesielle situasjoner rundt barnet som gjør at de kan få en bekymring om at barnet opplever vold i hjemmet. Hun uttaler at hvis barnet ofte mangler matpakke, er skitten, trøtt og lignende kan hun få en generell bekymring for barnet. Lærer 2 beskriver også hvordan mange skolebytter kan gjøre at de blir bekymret:

Det er litt sånn varselampe hvis de har 5-6 skolebytter. Da er det ofte at de rømmer fra noe som begynte å bli oppdaget et sted.

Lærer 2 uttrykker at høyt fravær også kan føre til en bekymring for om et barn opplever vold i hjemmet. Hun forteller at mange slike små situasjoner rundt barnet kan være signaler på at barnet muligens er utsatt for omsorgssvikt og kanskje også opplever vold i hjemmet. Lærer 4 forteller at hun aktivt bruker relasjonsbygging og samtale med barn for å oppdage om et barn opplever vold i hjemmet. Lærer 3 forteller at de oppdager om et barn opplever vold i hjemmet på ulike måter, det kan være at barnet forteller det selv eller at medelever forteller det. Lærer 3 uttaler at barnets atferd også kan gjøre at de får en bekymring for barnet og muligens en mistanke om at barnet opplever vold i hjemmet. Hun forteller at barn som opplever vold i hjemmet både kan vise en utagerende og en innagerende atferd. Lærer 3 sier følgende:

Mye utagering, eller at de er veldig innadvendte [...]. Man vet jo ikke hva de har vært gjennom. Men da har man jo litt lavere terskel, eller da er man mer obs. Og prøver å snakke med dem. Og så pleier vi ofte å ringe barnevernet, for å be om råd.

Lærer 1 forteller om en spesifikk situasjon hvor ei jente som opplevde vold i hjemmet gjorde rare ting i desperasjon for å få oppmerksomhet. Lærer 1 uttaler at jentas handlinger hjalp henne å oppdage at barnet opplevde vold i hjemmet. Lærer 4 forteller også hvordan atferden barnet viser kan være et signal på at barnet opplever vold i hjemmet. Lærer 4 sier følgende:

Så er det de barna som vi bekymrer oss litt for. Det kan være triste barn, det kan være sinte barn. Det heter noe så fint som: "Jeg er ikke vanskelig, men jeg har det vanskelig". Ja, så vi kan jo se på de barna som har det vanskelig.

Lærer 2 beskriver også hvordan atferden barnet viser kan være signal på noe annet. Lærer 2 uttaler at ingen barn ønsker å være vanskelige, men at atferden barnet viser ofte speiler hvordan barnet har det hjemme:

Elevatferden er jo ofte bare tegn på noe annet. Det er jo ikke noen barn som ønsker å være vanskelig eller ufin eller urolig. Det er ofte vi ser at de som har det vanskelig hjemme viser oss det i oppførselen sin på skolen.

Lærer 2 forteller at hvis et barn er urolig, strever med konsentrasjonsvansker, har vanskelig for å beholde venner og lignende så kan det være signaler på at barnet har det vanskelig hjemme. Lærer 2 uttrykker at hvis lærere skal oppdage om et barn opplever vold i hjemmet så må de ikke være så naive i møte med barna. Hun påpeker at som lærer må man tørre å tenke at noen av barna i klassen opplever vold i hjemmet. Hun sier at vold kan skje i de beste familier. Lærer 2 presiserer:

Det er jo viktig å oppdage det, at alle i personalet er opplærte til det. Jeg sier ofte at vi har mye [vold] her, at vi ikke må være naive. Men vi skal ikke lete der det ikke er heller, men være åpen for det og ikke være sånn fordomsfull og tenke at den familien er det sikkert noe med. Men den familien som har det store flotte huset, foreldrene er

så ordentlig og høflig, der skjer det ikke. Det er så naivt å tenke, for det skjer i alle hjem. Det er ikke bare de som har dårlig råd, som har 10 barn, som aldri møter opp på foreldremøter. Det skjer hos alle. Så det som er viktig er at lærerne i første omgang har et godt forhold til alle elevene sine og bruker tid på dem. Vi må jo oppdage det for at det skal bli bedre.

Lærer 2 forteller at de ikke skal lete etter vold, men være åpne for at noen barn opplever vold i hjemmet. Hun presiserer også at lærerne må ha en god relasjon til sine elever for å komme i posisjon til å oppdage om et barn opplever vold i hjemmet.

Alle lærerne påpeker at barnevernet er en viktig samarbeidspartner når man skal oppdage om et barn opplever vold i hjemmet, og at de selv føler de er flinke til å sende bekymringsmelding til barnevernet. Lærer 2 forteller at når de ikke har avdekket vold, men har en generell bekymring, snakker de med foreldrene om det først. Hvis de ikke ser noen endringer etter samtale med foreldrene så sender de bekymringsmelding til barnevernet. Lærer 2 forteller at barnevernet allerede kan ha fått andre bekymringsmeldinger om det barnet eller familien. Hun uttaler at summen av alle bekymringsmeldingene barnevernet får kan gjøre at barnevernet oppretter sak. Lærer 4 forteller også at barnevernet kan få bekymringsmeldinger om et barn fra andre enn skolen:

Eller at man får en melding om at nå er de på krisesenteret. Eller at vi får melding at de er meldt til barnevernet av andre instanser eller av naboer. Det er ikke alltid vi avdekker det heller. Det kan være andre som avdekker det.

Lærer 4 presiserer at det ikke alltid er lærerne som avdekker om et barn opplever vold i hjemmet. Lærer 1 uttaler også at det kan være en utfordring å avdekke om et barn opplever vold i hjemmet. Hun sier at hun kan gjøre mer for å kartlegge dette. Alle lærerne forteller om økende erfaring med barn som opplever vold i hjemmet og at denne erfaringen gjør dem flinkere til å avdekke om et barn opplever vold.

4.1.2 Lærernes erfaring med ulike typer vold

Alle lærerne trekker frem oppdragervold som den type vold de har mest erfaring med. Lærer 1 forteller at det ofte er foreldre som mangler redskaper for hvordan de skal oppdra barna sine

og at de trenger hjelp til å endre kurs. Hun sier at det ofte er ikke-norske foreldre som utøver oppdragervold mot barna sine, men at det kan være familier som har bodd lenge i Norge og som virker godt integrerte. Lærer 2 forteller at ikke alle som utøver vold som en del av oppdragelsen gjør det av vond mening, men at de trenger noen andre redskaper i oppdragelsen. Lærer 2 uttaler:

Det kan være litt klaps på kinnene og sånn, men når barnet får det hver dag, og det er i oppdragelsen, så er det faktisk forbudt [...] Vi må på en måte ikke tenke at alle foreldre som slår gjør det i vond mening. Noen tenker at det er det riktige, for det er sånn de er oppdratt i landet sitt. Og mange afrikanske land, så skal du slå, ellers er du en dårlig mor. Kan få beskjed av bestemor i Afrika; "du må slå, skjerp barnet ditt, ellers er du en dårlig mamma". De trenger bare hjelp og litt verktøy og skjønne at sånn er ikke lov i Norge lenger.

Lærer 2 beskriver hvordan oppdragervold er akseptert i noen kulturer. Lærer 4 forteller om ulike former for oppdragervold, men hun er tydelig på at oppdragervold er like alvorlig som annen vold:

Men vold er vold, uansett om det er i barneoppdragelsen eller ikke.

To av lærerne beskriver ulike former for vold som barn kan oppleve. Lærer 2 forteller at barna ofte blir slått med flat hånd som ikke gir noen blåmerker. Lærer 4 forteller om ulike måter barn kan bli fysisk avstraffet som del av oppdragelsen:

Både med slag, og slag med gjenstander, og avstraffelser av andre metoder. Forskjellige stillinger som de må stå i time etter time, stå på knærne. Nesten litt sånn torturvirksomhet.

Lærer 4 kommer med eksempler på hva som kan gjøre at et barn blir straffet. Det kan være hvis barnet ikke setter skoene riktig i gangen, velter et glass eller ikke gjøre leksene rett. Lærer 2 forteller at mange barn tror de har fortjent den straffen de får. Hun forteller at noen barn blir sjokkerte når de får vite at ikke alle barn blir slått hjemme. Lærer 2 sier:

Det er mange barn som tror at sånn er det, at de har fortjent det, eller sånn har alle det. Det er førsteklassingen som blir helt sjokkert fordi naboen ikke blir slått. «Går det an liksom?». Det er ganske sjokkerende egentlig, for oss som ikke er vant til det.

Lærer 4 er den eneste av lærerne som beskriver at mange barn lever med verbal vold som kan skape frykt. Hun forteller også at en del barn lever med frykt for hva mamma eller pappa kan gjøre:

Det er forskjellige typer vold. Det er jo verbal vold, altså den derre frykten. Det å leve med den frykten, når du vet hva pappa eller mamma kan gjøre. Selv om de ikke gjør det, så vet du hva de kan gjøre. Den er det en del barn som lever med.

Lærer 4 forteller at hun også har erfaring fra arbeid med barn som har sett mamma bli utsatt for vold. Hun beskriver vold mot en av foreldrene som en type vold mot barn som skaper mye frykt.

Lærer 2 forteller hvordan små episoder på manglede omsorg til sammen kan utløse en bekymring om omsorgssvikt. Hvis barnet ofte mangler matpakke, har på de samme klærne over lengre tid, ikke er vasket i ansiktet eller er veldig trøtte kan det det gi lærer 2 en bekymring for om barnet lever under omsorgssvikt. Lærer 2 er den eneste læreren som trekker fram omsorgssvikt. Hun er også den eneste som påpeker utfordringene med seksuelle overgrep. Lærer 2 uttaler at hun synes barn som opplever seksuelle overgrep er det vanskeligste å oppdage. De barna kan være veldig innprenta på å skjule at de utsettes for seksuelle overgrep, og når de først sier noe kan det være skjult i hint. Lærer 2 sier:

Men så er det så vanskelig, for de barna som blir misbrukt seksuelt er veldig innprenta til å både skjule det og ikke si noen ting.

Lærer 2 forteller at det er mange tilfeller av barn som blir utsatt for seksuell overgrep i nærmiljøet til skolen, men hun har aldri fått mistanke og meldt bekymringsmelding om seksuelle overgrep til barnevernet. Lærer 2 uttrykker at hun synes det er veldig trist at hun ikke har oppdaget de barna som blir utsatt for seksuelle overgrep.

4.1.3 Lærernes behov for mer kunnskap

Alle lærerne trekker fram at de føler de har god kunnskap om å melde bekymringsmelding til barnevernet og rutinene knyttet opp til det. Lærer 3 presiserer dette og uttaler videre hva hun ikke kan nok om hvordan hun skal møte barn som opplever vold i hjemmet:

Jeg kan ganske mye om det med kontakt med barnevernet og rutiner [...] De traumene barna måtte ha føler jeg ikke at jeg kan nok om. For det tenker jeg er mer en sånn psykolog-, helsebit kanskje, mer enn en skolebit. Men kunne absolutt trengt mer kunnskap om det, hvordan snakke med barn om det [vold] i ettertid.

Lærer 3 uttaler at hun ikke kan nok om traumer og hvordan hun skal snakke med barna om vold i etterkant av at en bekymringsmelding er sendt til barnevernet. Lærer 1 uttrykker at hun ønsker å bli bedre på å gi barn som opplever vold i hjemmet anledninger til å fortelle. Hun uttaler at de på hennes skole trenger å jobbe mer systematisk med det. Lærer 2 uttrykker at hun ønsker mer kunnskap om hvordan hun skal oppdage og ivareta barn som blir utsatt for seksuelle overgrep.

Alle lærerne forteller at de utvikler sin kompetanse om barn som opplever vold i hjemmet gjennom ulike kurs og temasamlinger organisert av skolen og kommunen. Alle lærerne forteller at barn som opplever vold i hjemmet har vært tema i sosiallærernetverket. Lærer 2 uttaler at barnevernet har vært på skolen og forelest for alle lærerne om ulike temaer innen vold, barnevern og utfordringer i nærmiljøet. Lærer 4 forteller at alle lærerne på hennes skole skal på kurs om barn og psykisk helse. Ingen av lærerne har utdanning relatert til barn som opplever vold i hjemmet.

4.1.4 Erfaring og kunnskap om barn som opplever vold i hjemmet – oppsummering og drøfting

Lærernes kunnskap i å se tegnene på at et barn opplever vold i hjemmet er varierende. Kunnskapen i å oppdage kan virke som henger sammen med hvor mye erfaring lærerne har med barn som opplever vold i hjemmet. Lærerne er med på å avdekke om et barn opplever vold i hjemmet ved å sende bekymringsmelding til barnevernet. Lærerne forteller at en undrende tilnærming til atferden barnet viser, god relasjon til alle barn og samtale med barna

også kan være metoder for å oppdage om et barn har det vanskelig hjemme.

Det er viktig å oppdage vold – hvordan lærerne oppdager vold

Alle lærerne forteller at det som oftest er kontaktlæreren som avdekker om et barn opplever vold i hjemmet. For å komme i posisjon til å hjelpe barn som opplever vold i hjemmet er det viktig at læreren etablerer en god relasjon til barnet (Øverlien & Sogn, 2007, s. 34). En god relasjon til barnet gjør det lettere for barnet å betro seg til sin lærer. Lærer 2 forteller om hvordan små hendelser kan gjøre at de får en bekymring for et barn. En god relasjon til barna og et godt samarbeid med foreldrene kan gjøre det lettere for lærerne å vurdere hvor alvorlig bekymringen de har er. Er manglede matpakke tegn på en stressa morgen, eller får ikke barnet den omsorgen det trenger?

Alle lærerne har en forståelse av at atferd kan være tegn på at barnet har det vanskelig hjemme. Ifølge Hertz (2011, s. 32-34) er det viktig at lærere har forståelse og kunnskap om at atferden et barn viser kan være barnets signal på at hjemmesituasjonen er vanskelig. Alle lærerne er tydelige på at atferden barnet viser kan være et tegn på at barnet opplever vold i hjemmet. Lærer 1 er den som uttrykker å ha minst erfaring med at atferd kan være et signal på at barnet opplever vold. Det kan være at de elevsakene hun har arbeidet med ikke har vært så alvorlige eller at barna ikke har vist noen spesiell atferd som konsekvens av volden de har opplevd hjemme. En annen mulighet er at lærer 1 ikke reflekterer nok over atferden barna viser og dermed ikke er god nok på å se sammenhengene mellom atferden og barnas hjemmesituasjon. Lærer 1 uttrykker selv at hun kan bli bedre på å oppdage om et barn opplever vold i hjemmet. Lærer 3 er veldig tydelig når hun forteller at både innagerende og utagerende atferd kan være signaler på at et barn har det vanskelig hjemme. De andre lærerne kommer med eksempler på ulike typer atferd, uten å konkretisere om de snakker om innagerende eller utagerende atferd. Av den grunn er det vanskelig å vurdere om de andre lærerne har forståelse for at både en utagerende og innagerende atferd kan være signal på at barnet opplever vold i hjemmet.

Det er barnevernets oppgave å hente inn informasjon og undersøke forholdene rundt barn som det er sendt bekymringsmelding om (Heltne & Steinsvåg, 2011c, s. 235). På grunn av dette blir barnevernet skolens viktigste samarbeidspartner for å oppdage om et barn opplever vold i hjemmet. Skolen kan avdekke vold ved at barna for eksempel forteller om det eller viser en

atferd som vekker lærernes bekymring. Når lærerne sitter med en bekymring om at et barn opplever vold i hjemmet blir det barnevernets oppgave å undersøke barnets hjemmesituasjon.

Vold er vold, uansett – lærernes erfaringer med barn som opplever vold

Alle lærerne forteller om erfaringer med oppdragervold, og noen av lærerne er ganske tydelige på at all vold de har meldt bekymringsmelding om til barnevernet har vært oppdragervold. Det som skiller oppdragervold fra annen vold er at oppdragervold ofte er kontrollert og målrettet (Weele et al., 2011, s. 122). Det kan være vanskelig for lærerne å definere om volden et barn opplever er vold som en del av oppdragelsen, eller vold uten oppdragende hensikt. Voksne som utøver vold mot sine barn kan forklare voldsbruken som en del av oppdragelsen, men det er vanskelig å kontrollere om dette er tilfellet når volden ofte foregår i det private. For å ivareta barnets utvikling faglig og sosialt på skolen må man, uavhengig av hva slags vold barnet opplever, tilpasse oppfølgingen til hvert enkelt barn. Årsaken bak volden er ikke avgjørende for at skolen skal kunne ivareta barnets utvikling. Ifølge Raundalen og Schultz (2006, s. 36-38) kan det å oppleve kritiske situasjoner, som vold i hjemmet, påvirke barnets utvikling. Som lærer 4 sier: *vold er vold, uansett*. Innsikt i hva slags vold barnet opplever kan påvirke måten lærerne møter foreldrene og barnet. Barnevernet på den andre siden har større behov for å vite årsaken bak volden for å kunne sette inn riktige tiltak i familien.

Noen grupper mennesker som utøver vold i hjemmet blir oftere og lettere oppdaget enn andre. I miljøer som barnevernet følger tett opp, og hvor det er fokus på barn som opplever vold i hjemmet, vil det være vanskeligere å skjule volden. I miljøer som har et svakere fokus på vold, og som mangler kompetanse på barn som opplever vold i hjemmet, vil det kanskje være lettere å skjule volden. Alle lærerne trekker fram ikke-etnisk norske familier når de snakker om sine erfaringer med barn som opplever vold i hjemmet. Ingen av dem nevner etnisk norske familier i denne sammenhengen. Betyr det at etnisk norsk foreldre ikke utøver vold mot sine barn? Eller betyr det at lærerne har mer fokus på ikke-etnisk norske familier når det gjelder vold? Det kan være at bildet disse lærerne gir er korrekt, og at det er lite forekomst av vold mot barn blant etnisk norske familier. Vold mot barn er et problem verden over, men har høyere forekomst i noen kulturer enn i andre kulturer (Unicef, 2014, s. 146, 152-153). I noen kulturer blir det sett på som normalt å gi barn straff som en del av oppdragelsen. Slik kunnskap kan bidra til at man retter hele fokuset mot de kulturene som man vet, eller tror,

utøver vold mot barn. Dette kan føre til at kulturer med liten forekomst av vold får mindre, eller ingen, fokus og det kan bli lettere å skjule volden. Lærer 2 og 4 arbeider på en skole med et nærmiljø som har mer forekomst av vold enn lærer 1 og 3. Lærer 2 og 4 har et tettere samarbeid med barnevernet, de har flere og bredere erfaringer med barn som opplever vold i hjemmet og de har mer kunnskap om ulike typer vold og hvordan vold kan påvirke barn. Det brede fokuset hos lærer 2 og 4 kan føre til at disse nærmiljøene har vanskeligere for å skjule vold mot barn. Lærer 1 og 3 har mindre erfaring og fokus på barn som opplever vold, og dette kan på den andre siden føre til at vold mot barn i disse miljøene er lettere å skjule.

Lærer 4 uttaler at noen barn opplever at en av foreldrene utsettes for vold. Hun uttaler også at hun bare har erfaring med barn som er utsatt for oppdragervold. Dette blir motsigende da vold rettet mot en av foreldrene ikke er oppdragervold. Motsetningen i lærer 4 sine utsagn kan tyde på at hun har manglende kunnskap om ulike typer vold, og at dette fører til at alle erfaringene hennes med barn som opplever vold i hjemmet havner under kategorien oppdragervold. Det kan også være at de barna som opplever vold mot en av sine foreldre også blir utsatt for vold som ledd i oppdragelsen. Lærer 4 uttaler at barn som opplever vold mot en av foreldrene kan streve med frykt i forhold til å vite hva mamma eller pappa kan gjøre. Ifølge Aakvaag et al. (2016, s. 277) kan vold rettet mot en av barnets foreldre påvirke barnet i så stor grad at det defineres som vold mot barnet, selv om barnet ikke er fysisk angrepet. Å være vitne til vold mot en av sine foreldre kan være en form for omsorgssvikt og/eller psykisk vold (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2013, s. 49; Heltne & Steinsvåg, 2011b, s. 19). Når lærer 4 forteller at barna kan oppleve frykt for hva foreldrene kan gjøre, viser lærer 4 at hun har erfaring med psykisk vold. Hun forteller også at noen barn opplever verbal vold og beskriver hvordan noen barn må stå lenge i ulike stillinger, noe som er ulike former for psykisk vold. Lærer 4 definerer ikke selv dette som psykisk vold, men erfaringene hun forteller om kan være eksempler på slik vold. Kanskje mangler lærer 4 kunnskap om ulike typer vold eller kanskje er hun ikke så opptatt av å definere volden. Det var jo hun som sa: *vold er vold, uansett.*

Jeg kunne absolutt trengt mer kunnskap – behov for mer kunnskap

For å kunne tilpasse opplæringen på best mulig måte ut ifra hvert enkelt barns behov, trenger lærerne kompetanse i å tolke barnas atferd og signaler (Øverlien & Sogn, 2007, s. 3).

Kompetansen lærerne har i forhold til å oppdage og ivareta barn som opplever vold i hjemmet

er varierende. Barn som opplever vold i hjemmet kan påvirkes av volden på mange ulike måter. Dette kan vise seg som ulike utfordringer for barnet og de kan trenge ulike tilpasninger av skolehverdagen. Lærerne ser på sitt behov for mer kunnskap på ulike måter. Noen uttrykker at de ikke har så stort behov for mer kunnskap, mens andre gir uttrykk for at de konstant ønsker å lære mer. Hvordan lærerne uttrykker sine ønsker om mer kunnskap kan henge sammen med de erfaringene de allerede har på område. Det kan også være at lærerne som gir uttrykk for at de ikke har så stort behov for mer kunnskap ønsker å fremstå som flinke og kunnskapsrike. Lærerne som uttrykker et sterkt ønske om mer kunnskap er muligens trygge på seg selv og sin kompetanse, og har ikke behov for å fremstå mer kunnskapsrike enn de faktisk er. Lærerne som forteller om grove og vanskelige voldstilfeller uttrykker et større behov for kunnskap enn de lærerne med erfaring fra mindre alvorlige elevsaker. Lærerne som ikke har erfaringer fra vanskelige elevsaker ser kanskje ikke behovet for mer kunnskap, og kanskje opplever de at kunnskapen de besitter har vært tilstrekkelig i de elevsakene de har erfaring fra. Alle lærerne uttrykker at de har god kompetanse i å sende bekymringsmelding til barnevernet.

Lærer 1 uttrykker at hun ikke kan nok om mulige traumer hos barn som opplever vold i hjemmet. Hun gir uttrykk for at hun ikke har så stort behov for slik kunnskap ettersom hun ser på traumer som et område for psykologer og helsevesenet, og ikke skolens oppgave. Skolen har ikke en terapeutisk rolle i møte med barn som opplever vold i hjemmet (Raundalen & Schultz, 2006, s. 46). Likevel kan kunnskap om traumer, og hvordan traumer påvirker barn, hjelpe skolen i å ivareta barnet på best mulig måte. Barn som har opplevd traumatiske hendelser kan utvikle posttraumatisk stress i tillegg til andre vansker (Jensen, 2011, s. 59). Dette kan gi store konsekvenser for barnets skolehverdag. Barnet kan forsøke å unngå situasjoner som minner om traumet, være i stadig alarmberedskap og streve med konsentrasjons- og søvnvansker (Torsteinson, 2011, s. 62). Manglende kunnskap om traumer generelt og hva hvert enkelt barn opplever som traumatisk kan gi negative konsekvenser for barnet hvis skolehverdagen ikke blir tilrettelagt med hensyn til barnets traumer. Det virker naivt å tenke at man som lærer ikke behøver kunnskap om dette. Manglende interesse for hvordan traumer påvirker barn som opplever vold i hjemmet kan speile manglende kunnskap om traumer. Dette kan føre til en negativ sirkel hvor man ikke ser behovet for å utvikle sin kompetanse.

Noen av lærerne uttrykker at de ønsker mer kunnskap om hvordan de skal snakke med barn om vold og hvordan de skal legge til rette for at barn kan fortelle om vold de opplever i hjemmet. Ønske om kunnskap om hvordan man skal snakke om vold i klassene viser at lærerne har en forståelse av at noen barn trenger at det blir lagt til rette for at de skal kunne fortelle. Kunnskap om ulike verktøy man kan bruke i samtale med barn kan ha stor betydning for barn som ønsker å fortelle om vold de opplever i hjemmet. Lærer 3 sier hun trenger mer kunnskap om hvordan hun skal snakke med barn som opplever vold i hjemmet etter at barnevernet har arbeidet med saken. At hun ser sin mangel på kompetanse kan være et godt tegn på ønske om å videreutvikle seg. Hennes opplevelse av mangel på kunnskap på dette området kan henge sammen med at hun har relativt kort erfaring som lærer, og dermed også mindre erfaring med barn som opplever vold i hjemmet.

4.2 Skolens samarbeidspartnere

Under dette temaet tar jeg for meg lærernes samarbeid med andre i arbeidet med å ivareta barn som opplever vold i hjemmet. Jeg har delt dette tema opp i underkategoriene; *lærernes samarbeid med barnevernet*, *lærernes samarbeid med andre instanser* og *lærernes samarbeid med foreldrene til barn som opplever vold i hjemmet*. Hvilke rutiner lærerne har når de oppdager at et barn opplever vold i hjemmet vil bli presentert og drøftet under de ulike underkategoriene der lærerne forteller om dette. Til slutt drøfter jeg disse temaene hver for seg.

4.2.1 Lærernes samarbeid med barnevernet

Alle informantene trekker fram barnevernet som viktigste samarbeidspartner i arbeidet med barn som opplever vold i hjemmet. Når det er mistanke om, eller lærerne har avdekket at et barn opplever vold i hjemmet, er barnevernet den første skolen kontakter. Alle lærerne beskriver deres plikt til å sende bekymringsmelding til barnevernet og at de har en god rutine på dette. Lærer 2 presiserer hva som er hennes oppgave:

Jeg tenker plikten min er å sende bekymringen, vi skal ikke etterforske noe i familien eller noe med barnet. Vi skal på en måte bare si; «vi har oppdaget en ting, vi har en bekymring», og så sende videre.

Tre av lærerne trekker fram at de alltid ringer til barnevernet i saker hvor barn opplever vold i hjemmet og drøfter saken eller varsler at en bekymringsmelding er på vei. Lærer 2 forteller at hun sender bekymringsmelding direkte, uten å ringe barnevernet først, i saker hvor hun er sikker på at et barn opplever vold i hjemmet. Lærer 1 forteller om hvordan en samtale med barnevernet kan være:

Omtrent i alle de sakene hvor vi har meldt så har vi ringt til barnevernet først og drøftet anonymt. Og de sier alltid "meld". Ja, meld, meld, meld.

Alle lærerne beskriver den samme prosedyren i saker som handler om barn som opplever vold i hjemmet etter at de har meldt til barnevernet. De tar ikke kontakt med hjemmet i slike saker, det er det barnevernet som tar seg av. Lærerne forteller at barnevernet kommer til skolen og har en samtale med barnet, ofte samme dag som bekymringsmeldingen er sendt. Deretter ringer barnevernet foreldrene og avtaler et møte med dem med en gang. Tre av lærerne påpeker at de har blitt tryggere på å sende bekymringsmelding de siste årene. Lærer 3 forteller at det er viktig å melde bekymring til barnevernet selv om hun kun har en mistanke om at et barn opplever vold i hjemmet:

Jeg synes det er viktig at terskelen for å sende en bekymringsmelding er veldig lav. Det er bedre med en gang for mye enn en gang for lite. Selv om det selvfølgelig er kjempeuheldig hvis det ikke stemmer. Men jeg har nesten aldri opplevd det. Det stemmer nesten alltid. [...] Det er jo ganske mange grelle eksempler på at skolen ikke har sendt bekymringsmelding. En sånn skole skal ikke vi være.

Alle lærerne trekker fram at de synes samarbeidet med barnevernet har blitt bedre de siste årene. Lærer 2 og 3 uttrykker at de synes det er en større åpenhet fra barnevernet sin side enn det har vært tidligere, men begge påpeker at det er avhengig av hvilken saksbehandler man er i kontakt med. Lærer 1 forteller også at det er veldig varierende hvor mye informasjon man får fra barnevernet. Lærer 2 og 3 trekker fram at barnevernet har en strengere taushetsplikt enn skolen og at dette kan være et hinder i samarbeidet når kommunikasjonen ikke er preget av gjensidighet fra begge parter. Lærer 3 uttaler:

Jeg har ønsket meg større åpenhet, og det synes jeg jo vi er i ferd med å få. Men det er litt avhengig av hvilken saksbehandler du får. Noen er mer åpne enn andre, og det synes jeg er litt uheldig. Det burde være mer tydelige og klare rutiner for hvordan man skal samarbeide. Jeg tenker jo at den taushetsplikten kanskje er for streng i enkelte tilfeller. For det er jo faktisk her barna er det meste av dagen, og da er det viktig for oss å vite hva det er som har skjedd og hva vi kan gjøre for at det skal være håndterbart for det barnet her.

Selv om lærer 3 uttaler at hun synes taushetsplikten til barnevernet kan være litt for streng, påpeker hun også at det ikke er like rigid som det var før. Hun forteller at barnevernet har blitt flinkere til å se skolens behov for informasjon, og at det er lettere å samarbeide med barnevernet nå enn tidligere. Lærer 2 og 3 påpeker at de er avhengige av å vite litt om barnets situasjon for å kunne møte og hjelpe barnet best mulig på skolen. Begge er tydelige på at de ikke trenger å vite så mye, men de har behov for å vite litt om hva barnet har vært gjennom. Lærer 2 uttaler:

Det har blitt bedre bare på de årene jeg har vært sosiallærer [...] Jeg synes det var veldig lukket før. Og det er sånn, hva er til barnas beste? Og det betyr ikke at vi trenger å vite så mye. Vi trenger ikke å vite akkurat hvordan det er i familien og sånn. Men vi trenger å vite litt hva de [barnevernet] har snakket om med barnet, hva slags elev får vi tilbake dagene etter. Er det traumatisk, eller har det gått helt fint [...]. Jeg synes de er flinke til å gi beskjed i en aktiv sak. «Nå har vi gjort sånn og sånn, foreldrene er positive til hjelp», eller det motsatte. «Foreldrene ønsker ikke hjelp, så vær så snill å meld det igjen». Så jeg synes egentlig samarbeidet er godt nå. Heldigvis.

Lærer 2 og 3 trekker det fram som positivt at de har faste kontaktpersoner i barnevernet som de kan snakke med og som deltar på møter. Lærer 1 uttaler at de ikke har en fast kontaktperson i barnevernet, noe hun uttrykker er et savn:

Vi kunne godt tenke oss en fast kontaktperson inn, for det er så mye lettere med en gang du kjenner et menneske [...] Men da bruker man jo fort de kontaktene man har opparbeidet seg en relasjon med for å spørre [...] men det er litt sporadisk hvem man har kontakt med.

Lærer 1, 2 og 3 forteller at barnevernet kommer oftere til skolen nå enn før for å snakke med lærerne om ulike temaer som lærerne er interessert i og som er aktuelle for skolen.

Saksgangen i barnevernet har blant annet vært tema blant personalet på skolen. Lærer 1 og 2 forteller at de i noen saker fortsatt er bekymret for barnet etter at barnevernet har avsluttet saken. I de tilfellene må skolen melde saken på nytt til barnevernet for at barnevernet skal kunne åpne saken igjen. Lærer 1 beskriver dette:

Vi har hatt noen saker som har blitt avsluttet av barnevernet som lærerne tenker er dumt, og vi ser at eleven fortsatt sliter med det samme. Da er de i barnevernet helt avhengige av at vi melder på nytt for at de kan åpne saken på nytt, eller så kommer de ikke videre.

Lærer 2 uttrykker at hun synes det er litt negativt at barnevernet avslutter saker for fort. Hun beskriver hvordan hun fortsetter å melde igjen og igjen selv om barnevernet avslutter saken. Lærer 2 forteller hvordan hun ikke gir opp selv om saken er henlagt:

Men barnevernet er jo foreldrevenn ofte. Dessverre Og da kan vi få beskjed om at saken er avsluttet, men at vi må melde igjen. Og det har vi gjort på mange elever. Saken er avsluttet, vi ser at det fortsetter, eller at eleven sier nye ting. Melder på nytt og på nytt og på nytt. Med en gang barnevernet får en bekymring så har de lov til å åpne saken igjen.

4.2.2 Lærernes samarbeid med andre instanser

Lærer 2 og 4 trekker fram politiet som samarbeidspartner i saker som handler om barn som opplever vold i hjemmet. Begge uttaler at de synes det er positivt at politiet har blitt en mer aktiv samarbeidspartner for skolen. Lærer 4 sier følgende:

Men selvfølgelig, vi samarbeider med politiet. Politiet synes jeg har nye lovgivninger, så de aksjonerer veldig mye nå, med vold i hjemmet. Så det er kjempebra.

Lærer 4 uttrykker at politiet har blitt flinkere til å kommunisere, men trekker også fram at hun

synes samarbeidet med politiet er preget av mye enveiskommunikasjon. Selv om politiet og skolen er under samme taushetslov, opplever lærer 4 at de gir informasjon en vei og får lite tilbake. Lærer 2 forteller at politiet ønsker at skolen skal melde til dem i tillegg til barnevernet. Hun forteller at politiet og barnevernet er litt uenige i sitt samarbeid, og at det fører til en usikkerhet rundt hvor hun skal melde. Lærer 2 uttaler:

Det som er litt vanskelig er at barnevernet og politiet er litt uenig i sitt samarbeid. Politiet sier egentlig at vold skal meldes både til politiet og til barnevernet, og når barnevernet og politiet snakker sammen, så er de litt uenig. Politiet vil ikke at barnevernet skal snakke med barnet først, for da kan de ødelegge for avhøret etterpå. Så jeg pleier alltid å spørre barnevernet; «tenker dere at jeg skal melde til politiet samtidig, bekymringsmelding der også». For jeg tror politiet mer og mer vil at skolen melder til politiet.

Når det kommer til samarbeid med Statens Barnehus gir lærerne litt ulike svar. Lærer 1 og 4 virker usikre på hva Statens Barnehus er. Lærer 1 har ikke hatt noen saker hvor et barn har blitt sendt til dommeravhør, hun sier hun ikke tror kommunen har så mye med Barnehuset å gjøre. Lærer 4 forteller at hun har reist med barn til barneavhør selv om hun er usikker på hva Barnehuset er:

Ikke Barnehuset, men vi har vært i barneavhør, men det er noe helt annet.

Når lærer 4 forteller at de har reist med barn til barneavhør/dommeravhør nevner hun det stedet der Barnehuset hennes skole sogner til ligger. Lærer 2 og 3 uttrykker tydelig at de vet hva Barnehuset er og de har fulgt barn til dommeravhør. Lærer 2 forteller at det er politiet og barnevernet som forbereder barnet på dommeravhøret og ordner med alt det praktiske. Hun selv er bare med som støtte for barnet på vei til Statens Barnehus. Lærerne 2, 3 og 4 er tydelige på at de ikke har hatt noe samarbeid med Statens Barnehus i etterkant av et dommeravhør. Lærer 2 sa følgende:

Nei, de [Statens Barnehus] har ikke kontaktet oss etterpå egentlig, da må jeg spørre lærerne litt hvordan det gikk. Og så må vi følge med på om barna kommer på skolen dagen etter.

Lærer 1, 2 og 4 trekker også fram andre instanser som mulige samarbeidspartnere, blant annet helsesøster og PPT. Lærer 1 presiserer at det varierer fra barn til barn hvem de samarbeider med. Lærer 4 trekker også fram miljøarbeidere som mulige samarbeidspartnere i møte med barn som opplever vold i hjemmet.

4.2.3 Lærernes samarbeid med foreldrene til barn som opplever vold i hjemmet

I saker som handler om vold påpeker alle lærerne at de ikke skal kontakte foreldrene før de sender bekymringsmelding til barnevernet og eventuelt politiet. Samarbeidet med foreldrene kommer i etterkant av barnevernets arbeid. Lærer 1 og 2 forteller at det er rektor som skriver under og sender bekymringsmeldingen til barnevernet. De uttrykker at det kan være lettere å opprettholde et godt samarbeid med foreldrene når det ikke er læreren som sender bekymringsmeldingen. Lærerne forteller om ulike opplevelser i møte med foreldre i etterkant av at de har sendt bekymringsmelding til barnevernet. Lærerne forteller at noen foreldre kan bli sinte på skolen. Lærer 1, 2 og 4 sier de er veldig tydelige på å forklare foreldrene hva som er deres ansvar og plikt i møte med barn som opplever vold i hjemmet. Lærer 2 forteller også at hun har et møte med alle foreldrene til nye førsteklassinger. Da forteller hun hvem hun samarbeider med og hva som er hennes jobb. Lærer 2 uttaler:

Når vi får nye førsteklassinger så har jeg jo alltid et møte med alle foreldrene og sier litt hva som er min jobb og hvem jeg samarbeider med. Da sier jeg at jeg samarbeider med barnevernet og med politiet. Det er ikke noen hemmelighet.

Lærer 1 sier at noen foreldre takker skolen for at den har meldt dem til barnevernet. Hun forklarer hvordan bekymringsmeldingen til barnevernet har hjulpet foreldrene med å endre kurs. Lærer 1 forteller at noen foreldre har vært glade for å ha fått hjelp til å forbedre seg:

Flere familier har kommet og takket oss etterpå når vi har meldt for vold. Og det har vært ganske dramatisk, det har vært omplassering på krisehjem innimellom og sånn [...] Og man skulle trodd at de var sinte på skolen. Men det har vært fint, de har vært glad for at noen har kommet og pirket. Og dyttet på dem liksom og hjulpet dem til å endre kurs. Og noen mammaer har fått hjelp til å endelig få sagt ifra til pappaen for

eksempel, hvis det er han som har vært voldelig. Hjelp til å korrigere dette, for hun har ikke klart det aleine. Hun følte hun hadde fått støtte.

Lærer 1 forteller videre at hun opplever forståelse fra foreldrene for hvorfor de har meldt bekymringsmelding til barnevernet. Samarbeidet med foreldrene har vært godt etter at de har meldt bekymringsmelding, med unntak av en familie. Lærer 2 forteller at det er sjelden foreldrene er sinte på skolen. Lærer 4 kommer med eksempler på hvordan hun håndterer foreldre som er sinte på skolen. Hun forklarer hvordan hun først er tydelig ovenfor foreldrene om at vold mot barn ikke er lov i Norge og at hun vet at det skjer hjemme hos dem. Når det er avklart går hun over på de temaene skolen og foreldre skal samarbeide om. Lærer 4 sier følgende:

Noen blir veldig harde, men jeg prøver å ikke dømme de for det [...] Jeg prøver ikke å gjemme det under bordet eller noe som helst. Jeg sier; «Jo, dere slår, men det skal dere slutte med, det skal dere få hjelp til og det blir bra. Det blir bra for alle at dere slutter å slå [...]». Og så prater vi da om de tingene som vi skal prate om.

Lærer 4 forklarer at de ikke klarer å få til et godt samarbeid med alle foreldrene etter at de har meldt bekymringsmelding om vold i hjemmet. Hun forklarer at hun er opptatt av godt samarbeid med foreldrene, men hun er ikke så opptatt av å bli godt likt. Hun uttrykker forståelse for at noen foreldrene føler hun ødelegger barneoppdragelsen deres. Lærer 4 uttaler:

Noen [foreldre] klarer vi, men slettes ikke alle, men det er jeg ikke så opptatt av egentlig. Jeg er opptatt av samarbeid, men hvis de synes at jeg er helt forferdelig, får jeg får jo beskjed om det. At jeg er en brems i barneoppdragelsen for dem, en kloss, ha meg på nakken. Men da sier jeg bare; "da er jeg litt stolt av det, for du har ikke lov å slå". Og jeg kan forstå tanken for noen, at de synes jeg trækker for nærme.

Alle lærerne uttrykker forståelse for at det kan oppleves vanskelig for foreldrene å bli meldt til barnevernet. Lærer 3 forteller at det er opp til foreldrene om de ønsker et møte med skolen for å snakke om bekymringsmeldingen. Skolen tar ikke initiativ til et slikt møte, men de stiller opp hvis foreldrene ønsker et møte.

4.2.4 Lærernes samarbeidspartnere – oppsummering og drøfting

Lærerne påpeker at de har mest samarbeid med barnevernet om barn som opplever vold i hjemmet. Lærerne uttrykker at de synes samarbeidet har blitt bedre de siste årene, men ser potensial i at samarbeidet med barnevernet kan bli enda bedre og tettere. Lærerne samarbeider også med andre instanser etter at de har meldt til barnevernet, men det varierer fra skole til skole hvem de samarbeider med. Lærerne virker trygge på rutinene som gjelder når de avdekker at et barn opplever vold i hjemmet. Lærerne påpeker at de arbeider for å ha et godt samarbeid med foreldrene, også etter at de har sendt bekymringsmelding til barnevernet.

Plikten min er å sende bekymringsmelding – samarbeid med barnevernet

Alle informantene i denne studien ser på barnevernet som sin viktigste samarbeidspartner i møte med barn som opplever vold i hjemmet. De har god oversikt over rutinene som gjelder når de er bekymret for et barn, og når de har avdekket at et barn opplever vold i hjemmet. Alle lærerne forteller at de føler seg trygge på å sende bekymringsmelding til barnevernet, og at de ringer til barnevernet og drøfter elevsaker med dem. Ifølge Øverlien (2015, s. 146) kan skolen ringe til barnevernet og drøfte elevsaker anonymt. Barnevernet kan avgjøre om lærerne skal sende en bekymringsmelding eller de kan gi lærerne råd om videre arbeid med barnet. Kun en lærer trekker fram at hun heller sender en bekymringsmelding for mye, enn en for lite. De andre lærerne uttrykker ikke å ha den samme holdningen. Grunnen til det kan være at de har lengre og mer erfaring med barn som opplever vold i hjemmet, og at det gjøre dem tryggere i å avgjøre når de skal sende bekymringsmelding. En annen grunn kan være at de andre lærerne er flinkere til å drøfte elevsaker med barnevernet før de sender en bekymringsmelding.

To av lærerne forteller at de melder på nytt hvis barnevernet avslutter saken og de fremdeles er bekymret. De gir uttrykk av å ha en god forståelse for hvordan barnevernet arbeider, og at barnevernet er avhengige av at skolen melder på nytt hvis lærerne fortsatt er bekymret. Lærer 2 sier at barnevernet ofte er familievern. Ved å si dette uttrykker hun at hun opplever at barnevernet ikke gjør en god nok jobb når de avslutter saker og hun må melde på nytt. Man kan undre seg over om barnevernet har undersøkt nok når lærerne må sende bekymringsmelding på nytt. Kan barnevernets arbeid være preget av skrivebordsarbeid og for lite feltarbeid? Når lærerne må melde saker på nytt tar det lenger tid for barn som opplever vold i hjemmet å få hjelp. Dette kan gi dramatisk følger for barnet. Ifølge Raundalen og

Schultz (2006, s. 36-38) kan det å oppleve vold i hjemmet påvirke barnets utvikling. Vold i hjemmet kan føre til at barnet strever med å konsentrere seg om skolearbeidet, det kan være årsak til atferdsvansker og det kan gi psykiske vansker (Maikovich et al., 2008, s. 1498; Raundalen & Schultz, 2006, s. 53).

Det er ifølge Heltne og Steinsvåg (2011c, s. 235) barnevernet som har ansvar for et godt samarbeid mellom de instansene som er involverte i de ulike elevsakene. Lærerne uttrykker at de synes samarbeidet med barnevernet har blitt bedre de siste årene. Likevel har lærerne ulike oppfatninger om hvor bra de synes samarbeidet med barnevernet er om barn som opplever vold i hjemmet. Noen lærere uttrykker at de synes taushetsplikten er for streng mellom barnevernet og skolen. De ønsker en større åpenhet fra barnevernets side for å få tilstrekkelig informasjon for å kunne ivareta barnet på best mulig måte på skolen. I Opplæringslova (1998) §15-3 er skolens opplysningsplikt beskrevet. Den innebærer at skolen skal gi opplysninger til barnevernet i saker som kan føre til tiltak fra barnevernet, uten å være bundet av taushetsplikten. Barnevernet har ikke den samme plikten ovenfor skolen. Hvor bevisste lærerne er på denne forskjellen kan påvirke deres oppfattelse av samarbeidet med barnevernet. Flere av lærerne uttrykker at barnevernet og skolen har forskjellig taushetsplikt, og et slikt utsagn kan speile lærernes manglende kompetanse om opplysningsplikten. Taushetsplikten er beskrevet i Forvaltningsloven (1967, § 13) og er overordnet både opplæringsloven og barnevernloven. En annen grunn til at lærerne opplever at barnevernet har en annen taushetsplikt kan komme av at barnevernet sitter på informasjon fra flere instanser i forbindelse med en konkret sak. Taushetsplikten gjør at barnevernet i utgangspunktet ikke kan dele informasjon de får fra andre instansene med skolen. Skolen, på den andre siden, deler for det meste informasjon med barnevernet i saker der barn opplever vold i hjemmet. Det kan føre til at lærerne føler de forteller alt til barnevernet uten at de får samme type åpenhet tilbake. Barnevernet kan derimot informere skolen om eventuelle tiltak som blir iverksatt etter at skolen har sendt en bekymringsmelding, hvis barnevernet ser det som hensiktsmessig for skolen å få innsikt i slik informasjon (Øverlien, 2015, s. 147).

Kvaliteten på samarbeidet mellom lærerne og barnevernet kan henge sammen med de ulike saksbehandlerne lærerne er i kontakt med. Samarbeidet kan også være påvirket av at ulike saksbehandlere har ulik praksis om hvor mye informasjon de ser det som relevant for lærerne å vite. Ut ifra lærernes sitater virker det som om lærerne opplever det lettere å ha et godt samarbeid med barnevernet når skolen har en egen kontaktperson i barnevernet. Lærernes

opplevelse av samarbeidet med barnevernet kan være preget av hvor god kontakt de har med saksbehandleren i barnevernet. En fast kontaktperson kan gjøre at læreren og saksbehandleren i barnevernet kjenner hverandre og vet hva som er forventet av hverandre. Forskjellige forventninger til informasjon fra barnevernet i saker om barn som opplever vold i hjemmet kan også påvirke opplevelsen av samarbeidet. De ulike lærerne og barnevernet kan ha ulike oppfatninger av hva slags informasjon skolen trenger for å kunne ivareta barnet på best mulig måte.

Jeg tror politiet mer og mer vil at skolen melder til de – samarbeid med andre

Lærer 2 og 4 trekker fram politiet som samarbeidspartnere når barn opplever vold i hjemmet. Ifølge Barne- og likestillingsdepartementet (2005, s. 24) skal politiet kontaktes i tillegg til barnevernet når det er snakk om straffbare forhold. Dette er beskrevet i avvergeplikten i Straffeloven (2005, §196). Lærer 2 og 4 jobber på skoler i samme nærmiljø. Disse to lærerne gir uttrykk for å ha betydelig mer erfaring med barn som opplever vold i hjemmet enn lærer 1 og 3. Lærer 2 og 4 beskriver nærmiljøet til skolen som et område med flere typer vold enn hva de andre lærerne beskriver. Nærmiljøet til lærer 2 og 4 har en betydelig annerledes foreldregruppe med flere utfordringer enn nærmiljøet ved skolene til lærer 1 og 3. Dette kan være grunnen til at kun to av lærerne trekker fram politiet som mulige samarbeidspartnere. Lærer 1 og 3 har muligens ikke hatt så alvorlige saker om barn som opplever vold i hjemmet at avvergeplikten har inntred. En annen mulighet er at lærerne ikke har nok kunnskap om avvergeplikten og av den grunn ikke vet hva slags samarbeid de kan og skal ha med politiet. I alvorlige saker hvor barnevernet ikke kan sette inn tiltak raskt nok bør politiet kontaktes før barnevernet (Barne- og likestillingsdepartementet, 2005, s. 31). Lærer 2 forteller at hun spør barnevernet om de synes hun skal melde alvorlige saker til politiet, i tillegg til barnevernet. Lærer 2 virker usikker på sitt samarbeid med politiet, samt når hun skal kontakte dem. Hun gir uttrykk for å ha et godt samarbeid med barnevernet og rådfører seg med dem i alvorlige saker. Hun gjør seg på den måten avhengige av at barnevernet kjenner sin plass i systemet og at de gir henne gode råd om når hun skal melde til politiet. Når hun uttrykker at politiet og barnevernet ikke alltid er enige i sitt samarbeid, undrer jeg om hun ikke heller burde drøftet med politiet om hvem hun skal melde til i alvorlige saker om barn som opplever vold. Ingen av de andre informantene trekker fram dette dilemma mellom barnevernet og politiet. Dette kan som nevnt tidligere henge sammen med både erfaringsbakgrunn, ulik grad av utfordringer i nærmiljøet og kunnskap om skolens lovpålagte plikter.

Ifølge Heltne og Steinsvåg (2011c, s. 243) har Statens Barnehus en viktig rolle sammen med barnevernet i å koordinere samarbeidet mellom ulike instanser i saker der barn har vært i dommeravhør. Det er stor variasjon i kunnskap og erfaring med Barnehuset blant de ulike lærerne. To av lærerne virker veldig usikre på hva Statens Barnehus er, lærer 1 uttrykker også at hun er usikker på om kommunen har samarbeid med Barnehuset. Lærer 4 sier hun har vært med barn til barneavhør, men tror ikke det var på Barnehuset. Likevel trekker hun fram at de reiste til den byen hvor Barnehuset hennes skole sogner til ligger. Hun reiste langt for å komme til barneavhøret, av den grunn, og på grunn av byen hun nevnte, er det naturlig å anta at det var dommeravhør på Statens Barnehus hun fulgte et barn til. Det virker som om disse to lærerne har lite kunnskap om Statens Barnehuset og hvilken rolle Barnehuset spiller i saker hvor barn opplever vold i hjemmet. Lite kunnskap om Statens Barnehus kan henge sammen med at Barnehuset er for anonyme i møte med skolen. Ifølge Heltne og Steinsvåg (2011c, s. 243) kan Barnehuset gi råd og veiledning til andre instanser, for eksempel til skolen om saker der barn opplever vold i hjemmet. For lærer 1 kan lite kunnskap om Statens Barnehus henge sammen med liten erfaring fra alvorlige saker der barn opplever vold i hjemmet. Lærer 4 derimot gir tydelig uttrykk av å ha lang og bred erfaring fra arbeid med barn som opplever vold i hjemmet. Kun to av fire lærere virker trygge på hva Statens Barnehus er.

De tre lærerne som har vært med barn i dommeravhør er tydelige på at de ikke har hatt noe samarbeid med Statens Barnehuset i etterkant av dommeravhøret. Mangelen på samarbeid kan forhindre skolen i å ivareta barnet på best mulig måte. Lærerne uttrykker at de ønsker mer åpenhet i samarbeid med barnevernet, og det vil være naturlig å tenke at det samme gjelder Statens Barnehus. Godt samarbeid med Barnehuset i etterkant av et dommeravhør, og informasjon om hva barnet har vært igjennom, kan bidra til at skolen møter barnet på en bedre måte.

Tre av lærerne trekker fram andre enn barnevernet, politiet og Statens Barnehus som mulige samarbeidspartnere. PPT og helsesøster blir også nevnt som mulige samarbeidspartnere i saker om barn som opplever vold i hjemmet. Barn som opplever vold i hjemmet kan som en konsekvens av volden streve med blant annet konsentrasjonsvansker, lærevansker og sosiale ferdigheter (Øverlien & Sogn, 2007, s. 53). I slike tilfeller kan PPT og helsesøster være nyttige samarbeidspartnere. Når lærer 1 forteller at hvem de samarbeider med varierer fra elevsak til elevsak, gir hun uttrykk for å ha en forståelse for at barn som opplever vold i hjemmet påvirkes på ulike måter og trenger ulik tilpasning av skolehverdagen. En av lærerne

trekker ikke fram noen andre samarbeidspartnere enn barnevernet. Kan det være at hun mangler forståelse for hvordan det å oppleve vold i hjemmet påvirker et barn? En annen årsak til at hun ikke oppgir å samarbeide med andre instanser enn barnevernet kan være at hennes arbeidsoppgave på skolen er å sende bekymringsmelding til barnevernet, og at andre på skolen tar seg av samarbeid med andre aktuelle instanser. Det kan også være at hun ikke tenkte på å nevne samarbeid med andre instanser i intervjusituasjonen. I arbeid med barn som opplever vold i hjemmet bør man se barnet som en helhet for å kunne tilpasse skolehverdagen på best mulig måte. Man behøver også forståelse for ansvarsområdene og kompetansen hos de ulike samarbeidsinstansene for at barn som opplever vold i hjemmet skal bli best mulig ivaretatt.

Så prater vi da om de tingene vi skal prate om – samarbeid med foreldrene

Alle lærerne beskriver et de har et samarbeid med foreldrene i etterkant av å ha sendt bekymringsmelding til barnevernet. Skolens samarbeid med foreldrene skal dreie seg om barnets faglige og sosiale utvikling (Forskrift til opplæringslova, 2006, §20-1). Det er ikke skolens oppgave å endre barnets hjemmesituasjon, det er barnevernets ansvar. Skolens ansvar er å ivareta barnets utvikling og trivsel på skolen. Et godt samarbeid med foreldrene kan påvirke foreldrenes innstilling til skolen som igjen kan påvirke barnets trivsel og læring på skolen. Et godt samarbeid med foreldrene blir da en måte å ivareta barnet på. Lærer 4 er tydelig på at hun ikke diskuterer barnets hjemmesituasjon med foreldrene, men sier: *Og så prater vi da om de tingene som vi skal prate om.* Basert på resten av dette sitatet tolker jeg det slik at de da prater om skolerelaterte temaer. Ifølge Raundalen og Schultz (2006, s. 56) kan skolen i etterkant av å ha sendt bekymringsmelding informere foreldrene om hva skolen kan gjøre for å tilpasse opplæringen til barnet. Skolen kan også informere og drøfte med foreldrene om de ser behov for å sende en henvisning til PPT. Lærerne beskriver ikke så mye hvilke samarbeidsmetoder de bruker i møte med foreldrene, de forteller i større grad om hvordan de opplever samarbeidet.

Lærerne beskriver ulik kvalitet på samarbeidet med foreldrene i etterkant av å ha sendt bekymringsmelding til barnevernet. Noen foreldre er harde og sinte på skolen mens andre foreldre setter pris på å få hjelp. Lærer 2 forteller at hun jobber forebyggende i sitt samarbeid med foreldrene og forklarer foreldrene til alle førsteklasinger hvilke plikter hun som lærer må forholde seg til, og hvilket samarbeid hun har med barnevernet. Denne læreren forteller at

få foreldre er sinte på skolen i etterkant av at de har sendt bekymringsmelding til barnevernet. Dette kan henge sammen med lærerens tidlige møte med alle foreldrene. Lærer 4 uttrykker at hun ofte møter foreldre som er sinte på henne etter at hun har sendt bekymringsmelding til barnevernet. Med sine sitater gir hun uttrykk for å ha en moraliserende tone i møte med foreldrene, hvor hun tydelig forteller at det ikke er lov å slå barn i Norge. Ifølge Weele et al. (2011, s. 132) er det lett å ta på seg en moraliserende tone i møte med foreldre som utøver oppdragervold ovenfor sine barn. En slik tilnærming kan føre til at foreldrene benekter at det foregår vold i hjemmet eller kan forsterke foreldrenes allerede eksisterende skamfølelse. Den moraliserende tonen lærer 4 benytter ovenfor foreldrene kan være med å påvirke skole-hjem samarbeidet i en negativ retning. På en annen side kan lærer 4 sin tydelige holdning mot vold være trygt og forutsigbart ovenfor både barna og foreldrene. Det er ikke tvil om hva lærer 4 mener om vold mot barn. Ifølge Weele et al. (2011, s. 133-134) er det bedre å legge vekt på foreldrenes gode intensjoner og forklare hvordan vold kan påvirke barnets utvikling. Samarbeidet mellom skolen og hjemmet bør være preget av respekt og likeverd, der begge parter lytter og har fokus på barnets trivsel (Raundalen & Schultz, 2006, s. 57).

Lærer 1 forteller at hun har opplevd at foreldrene har kommet tilbake til skolen og takket for at de har sendt bekymringsmelding til barnevernet, og at det har hjulpet foreldrene å endre kurs. Lærer 1 gir uttrykk av å ha flere positive møter med foreldre til barn som opplever vold i hjemmet enn lærer 4. Lærer 1 forteller ikke om sin tilnærming til foreldrene, men de positive tilbakemeldingene fra foreldrene kan tyde på at hun har en respektfull og lyttende tilnærming. En annen mulig forklaring på lærer 1 sine møter med foreldrene kan være at elevsakene lærer 1 har erfaring fra ikke har vært så alvorlige. Skolene de ulike lærerne arbeider ved ligger som tidligere nevnt i områder med ulik foreldresammensetting og foreldreressurser. Hva slags foreldregruppe lærerne er i kontakt med kan også påvirke samarbeidet mellom skolen og hjemmet. Nærmiljøet til skolene lærer 2 og 4 arbeider på ligger i et område som har flere og mer alvorlige tilfeller av barn som opplever vold i hjemmet enn ved skolene til de andre lærerne. Dette kan være en viktig faktor til at lærer 2 og 4 opplever flere tilfeller der foreldrene er sinte og negative til skolen og lærerne etter at de har sendt en bekymringsmelding til barnevernet.

4.3 Ivaretagelse av barnets utvikling

Lærerne bruker ulike strategier og innfallsvinkler når de arbeider med å ivareta barn som opplever vold i hjemmet. Jeg deler dette tema opp i underkategoriene; *lærer-elev relasjon*, *ivaretagelse av barnet gjennom samtale før og etter sendt bekymringsmelding* og *ivareta faglig og sosial utvikling*. Til slutt drøfter jeg disse kategoriene hver for seg.

4.3.1 Lærer-elev relasjon

Alle lærerne i denne studien uttrykker at kontakten mellom lærer og elev er viktig i møte med alle barna på skolen. Lærer 3 er den eneste av lærerne som ikke konkret snakker om sin egen rolle i å bygge relasjon med barna. Hun arbeider som sosiallærer på skolen og påpeker at det er kontaktlærerne som har den tetteste kontakten med elevene. Lærer 3 forteller at hun snakker med noen barn som opplever vold i hjemmet, men det avhenger av hvor godt hun kjenner barnet. Lærer 3 uttrykker at barna skal få snakke med den voksne på skolen som de kjenner best:

Det er jo utrygt at det plutselig skal komme et vilt fremmed menneske og begynne å spørre og grave om noe som er kjempevondt og vanskelig. Da er det jo bedre at kontaktlæreren tar seg av det.

Lærer 2 og 4 forteller om hvordan de arbeider for å etablere en god relasjon til alle elevene på skolen. Begge lærerne uttrykker at en god relasjon mellom lærer og elev kan gi barn som opplever vold i hjemmet en åpning til å fortelle om volden. Lærer 4 forteller at hun er opptatt av å være synlig i miljøet og vise barna at hun er der for alle, på godt og vondt, og det innebærer blant annet at hun arrangerer fester og avverger slåsskamper. Lærer 4 uttrykker at hun er opptatt av å vise barna at de kan ta opp alle temaer med henne, og at hun er der for å passe på at alle barna har det bra på skolen og hjemme. Lærer 4 forteller at man må bygge opp relasjonen til barna skritt for skritt. Hun uttrykker at en god relasjon til læreren kan gjøre det lettere for barn som opplever vold i hjemmet å fortelle om volden. Lærer 4 forteller:

Unger er veldig åpne, men du må bygge relasjoner. Du må være der ungene er, og du må liksom snakke med dem. Unger er veldig åpne hvis du klarer å komme inn på dem. Og jeg synes vi har blitt veldig flinke til det nå.

Lærer 2 og 4 forteller hvordan de arbeider for å opprettholde relasjonen til barn som opplever

vold i hjemmet etter å ha sendt bekymringsmelding til barnevernet. Lærer 4 forteller at hun sier til barn som opplever vold i hjemmet at ingen skal tvinge dem til å fortelle om sitt eget liv, men hun vil alltid være der for dem hvis de ønsker å snakke. Lærer 2 forteller hvor viktig det er å arbeide for å opprettholde en god relasjon til barna etter at de har sendt en bekymringsmelding til barnevernet. Hun er opptatt av å forklare barn som opplever vold i hjemmet hvorfor skolen har sendt bekymringsmelding til barnevernet. Lærer 2 uttrykker forståelse for at noen barn kan føle seg sviktet av sin lærer etter at læreren har sendt en bekymringsmelding til barnevernet:

Noen barn kan føle at vi på en måte sladrer litt på dem. De har betrodd seg til læreren, så har vi sendt det videre. Og så lager vi kaos i heimen. Og foreldrene sier ofte da at "da kan de ta deg vekk fra familien. Da kan du miste oss". Så får de litt sånn mistillit til oss, så det er viktig å forklare de. Være ærlig og si; "Vet du hva, det du sa, sånn skal ikke du ha det, og da er jeg nødt til å si ifra til sosiallæreren. Og så må vi få noen til å hjelpe familien". Sånn at de har fått en forklaring fra oss, at de ikke føler at vi går bak ryggen og melder. Særlig på de største elevene. Det er kjempeviktig, eller så kommer de aldri til å si noe til oss igjen.

Lærer 2 beskriver hvordan foreldrene kan bidra til å svekke relasjonen mellom lærer og elev etter at en bekymringsmelding er sendt til barnevernet. Hun uttrykker at det er viktig å opprettholde en god relasjon med barna for at barna skal ønske å snakke med læreren ved en senere anledning.

4.3.2 Ivaretagelse av barnet gjennom samtale før og etter sendt bekymringsmelding

To av lærerne trekker fram klassemøter som gode arenaer hvor man som lærer kan skape en åpning for barn til å fortelle sin lærer om vold de opplever i hjemmet. Lærer 2 og 4 presiserer at de har gode erfaringer med å ha vold som tema på klassemøter. Lærer 2 uttrykker at ikke alle barn som opplever vold i hjemmet vet at vold ikke er en normal del av hverdagen til de fleste barna. Lærer 2 uttaler:

Men jeg tror det hjelper å sette ting litt mer i system, og ha noen klassemøter hvor det kan være litt lettere å komme etter det klassemøte og si ifra til en voksen. Noen barn

faktisk bare må bli fortalt at det ikke er normalt at onkel tar på tissen din. For det er mange barn som vokser opp i vold, som blir misbrukt, som tenker at «sånn har jo alle det, det er ikke noe spesielt». Og det er skummelt. Så det er noe med å bevisstgjøre barna om at kroppen din er din. Det er ikke lov å slå fordi du glemte leksene dine.

Lærer 2 forteller hvordan hun lærer barna om egen kropp, egne grenser og at vold ikke er lov eller normalt i Norge. Hun forteller at hun bruker klassemøter, filmer og bøker for å gi barna en åpning til å fortelle og til å lære om ulike typer vold. Etterpå bearbeider barna det de har sett og hørt med for eksempel å tegne. Lærer 4 forteller at hun også snakker med barna om ulike temaer som handler om egen kropp og egne grenser. Hun trekker fram at hun i tillegg til å lære barna om egen grenser, forteller barna hvor de kan søke hjelp når de ikke har det bra hjemme. Lærer 4 sier:

Så snakker vi om det [vold], og gir veldig klar beskjed hva som er greit og ikke greit. Og hva man kan oppleve. Og da kan det både være vold, rus og det kan være andre psykisk syke. Og hva slags muligheter man har, og hvem man kan gå til. [...] Er det en bestemor, er det en helsesøster, er det en lærer. Så prøver å gi dem det lyset i tunellen, og om at det ikke er barns skyld. Gi de muligheten til å få noen innfallsvinkler på hva de kan gjøre. Men det er vårt ansvar, det er ikke barns ansvar.

Lærer 4 presiserer at selv om hun lærer barna om hvor de kan søke hjelp, er det ikke barnas ansvar å endre egen situasjon. Det er de voksne sitt ansvar. Lærer 2 uttaler at skolen må ha et system for å ta opp vold og seksuelt misbruk som tema i alle klasser:

Vi ser at vi må ha et system på det. Lærerne her er kjempeflinke å snakke med elevene, men vi må og ha et system hvor vi i går inn, særlig på seksuelt misbruk. Vi må faktisk gå og snakke med elevene om det.

Lærer 2 forteller at de fra og med neste skoleår skal starte et nytt undervisningsopplegg som handler om seksuelle overgrep. I den forbindelse skal de vise en film om temaet til alle klassene, med tilhørende oppgaver som skal hjelpe barna å bearbeide det de har sett. Lærer 1 uttrykker at hun trenger mer kunnskap om hvordan lærerne kan gi barna anledninger til å prate om vanskelige temaer. Hun uttrykker at de på hennes skole ikke har gode nok rutiner for å snakke om temaet vold med klassene. Lærer 1 sier:

Det har vi kanskje ikke nok rutine på. Så der kan man gjøre litt mer. Det er blant annet en film som heter "Sinna Mann" som man anbefaler. Jeg har egentlig blitt anbefalt å vise den til alle, med samtale etterpå, fordi det handler ofte om at barn må få anledning til å prate om temaet. Så der har man selvfølgelig et potensiale å hente ut.

Lærer 1 forteller at de dette skoleåret skal vise filmen «Sinna Mann» til alle i personalet før de videre viser filmen til klassene med mulighet for samtale med sosiallærer i etterkant av filmen. Lærer 1 og 2 trekker også fram elevsamtalen mellom lærer og elev som en arena hvor barn kan fortelle om det de opplever hjemme.

Lærer 2 og 4 ser en tydelig forskjell mellom barn på småtrinnet og mellomtrinnet i forhold til hvor mye barnet forteller. Lærer 4 beskriver at de minste barna avslører seg selv. Lærer 2 forteller også at de minste barna er ganske flinke til å fortelle om vold som skjer i hjemmet. Barna i småskolen kan si en del om forholdene hjemme uten å tenke over hva de sier og at det får konsekvenser. Lærer 2 forteller at hun ser en forskjell på hvor mye barna forteller om det som skjer hjemme når barna går i 4. klasse og oppover. Hun beskriver at fra 4. klasse virker barna mer opplært hjemme til hva de kan si til andre og hva som forblir i familien. Lærer 2 beskriver endringen som skjer i 4. klasse:

De er litt mer påpasselige med hva en snakker om i familien, og hva en kan snakke med andre om. Og det ser vi veldig tydelig når barnevernet kommer for å snakke med dem. Og når vi vet at det skjer ting, for lillesøster har for eksempel sagt det, og så skal de snakke med storebror, og da sier han "Nei, alt er fint, alt er fint".

Lærer 2 beskriver hvordan hun kan se på barnets kroppsspråk om barnet er oppriktig redd eller bekymret for det som skjer hjemme. Lærer 2 beskriver hvordan hun har en undrende tilnærming når hun snakker med barnet. Lærer 1 beskriver den samme undrende tilnærmingen. Både lærer 1 og 2 er opptatt av å ikke legge ord i munnen på barnet.

Lærer 2 forteller at det er stor forskjell på de ulike barna når det gjelder hvor mye de prater om volden som skjer hjemme. For barn som er litt reserverte prater læreren om helt vanlige ting istedenfor å snakke om hvordan ting er hjemme hos barnet. Lærer 2 uttaler:

Det er veldig elevavhengig, noen er veldig pratsomme. Og så er det de som kan si at alt er fint og flott og sånn, og da går jeg ikke nødvendigvis inn på: "Hvordan er det hjemme nå?". For det blir nesten for voldsomt for dem. Vi bare snakker om sånn helt vanlige ting, hvordan det er i klasserommet, hvordan er friminutt. Om det er noe jeg kan hjelpe til med der [...], og så prøver jeg heller å snirkle det litt inn på hvor skoen trykker.

Lærer 4 beskriver hvordan hun snakker om følelser med barn for å hjelpe barna til å fortelle. Hun forteller om ulike metoder hun bruker når hun snakker med barn om følelser. Hun viser for eksempel bilder av barn som uttrykker ulike følelser, tegner og bruker smileansikt. Lærer 4 uttaler:

Vi prater ofte om følelser, de helt vanlige følelsene [...] Og vi tegner følelsene. Vi snakker om; "Når er du glad", "hva er det som gjør deg glad", "når er du lei deg" [...] Men også med smileansikt og med andre symboler. Vi går jo ikke rett på; "slår mamma og pappa", det er jo ikke sånn man legger opp, men legger opp sakte men sikkert, og så nærmer vi oss. Unger er veldig åpne, men du må bygge relasjoner.

Både lærer 2 og 4 forteller at man må tørre å spørre, og tørre å høre den sannheten som barnet forteller. Lærer 2 forteller hvordan noen barn kan gi læreren hint om at de ikke har det bra hjemme, spesielt når det gjelder seksuelle overgrep. Det kan være hint som den voksne ikke forstår. Lærer 2 forteller at barna føler de har fortalt om misbruket gjennom hintet og at det nå er opp til læreren å gjøre noe med det. Lærer 2 beskriver hvordan man bør ha en undrende tilnærming til om det barna sier kan være hint om vold og seksuelt misbruk:

Du må tørre sannheten, du må våge at et barn sier, «jeg må slikke tissen til pappa». At barna har en voksen som tåler å høre det. Vi må vise at vi er trygge voksne. Du kan se hva som helst. Eller late som om vi har hørt alt før. For særlig seksuelt misbruk så sier de ofte at de tester den voksne. Sier kanskje litt og litt, [...] ofte bare litt banning, stygge ord, seksuelt språk og ser om den voksne blir sint og kjefter. Eller bare, "å ja, hvor har du lært det ordet, det betyr jo det. Hva vet du om det?". Være litt sånn undrene til sånne ting, og ikke tenke "nei, hysj med deg, ikke snakk sånn, for et stygt språk, vask munnen din". Og være litt kloke da, men da må man på en måte skjønne

"Okay, her må jeg bare bremse litt å la barnet snakke". Og det er nok en trenings sak.

Lærer 2 forteller at de ikke snakker så mye med barnet om det barnet opplever den dagen barnet er i kontakt med barnevernet. Men dagen etter åpner de for samtale med barnet om det barnet har vært igjennom i møte med barnevernet. Lærer 2 beskriver:

Læreren spør dagen etter; "Gikk det bra i går?" For da kan det være veldig, da har de jo vært på barnevernet med hele familien, de har vært hjemme kanskje med barnevernet. Bare spørre, sånn oppfølging: "Hvordan var det i går? Gikk det fint? Trenger du å snakke med meg i dag?". Bare, litt sånn, passe på dem.

Etter at barnevernet har opprettet sak og har vært på besøk hos barnet, følger lærer 4 opp barnet med jevne mellomrom. Lærer 4 uttaler at hun snakker med barnet om hvordan ting har blitt hjemme hos barnet etter at barnevernet har vært der. Hun snakker med barnet om hvordan barnet opplever situasjonen og hvordan det har det. Lærer 4 er ærlig med barna og forteller at det er en mulighet for at volden kan starte igjen. Hun forteller at det da er viktig at barnet sier ifra på nytt. Lærer 4 uttaler:

Og fortelle de muligheten for at det kan hende det [volden] starter igjen. Men da er det sånn, at da må man faktisk si i fra igjen. "Fordi mammaer og pappaer trenger også å øve på ting, akkurat som du må øve på ting".

Lærer 3 og 4 påpeker at det er barnevernet som skal undersøke hvordan situasjonen er hjemme hos barnet. Lærer 4 forteller at hun er opptatt av å snakke med barnet om hvordan barnet har det mens barnevernet arbeider med saken, og hva barnet og læreren sammen kan gjøre videre for å hjelpe barnet på skolen. Lærer 2, 3 og 4 trekker fram at samtale med barnet etter at barnevernet har vært inne i saken er viktig i ivaretagelsen av barn som opplever vold i hjemmet.

4.3.3 Ivareta faglig og sosial utvikling

Alle lærerne trekker fram at barn som opplever vold i hjemmet trenger varierende oppfølging innen faglig og sosial utvikling. Lærerne presiserer at det varierer fra sak til sak hvilken oppfølging barnet trenger og det er ikke alle barn som trenger ekstra oppfølging. Lærer 4 sier

at utviklingen stagnerer for noen barn, spesielt hvis barnet har opplevd grov vold. Hun trekker fram at vold påvirker barnets inntak av kunnskap. Lærer 3 påpeker at barn som opplever vold i hjemmet får tilpasset opplæring på lik linje med alle de andre elevene på skolen. Hun forteller at de er litt ekstra oppmerksomme ovenfor barn som opplever vold i hjemmet og setter inn tiltak hvis de ser at barnet har behov for det. Lærer 3 sier:

Man er selvfølgelig litt ekstra oppmerksom når det er en elev som har opplevd vold, men uansett så har de jo krav på tilpasset opplæring. Så hvis vi ser at det er et barn som sakker tilbake eller har det vanskelig, så må vi jo gjøre noe med den faglige situasjonen også.

Lærer 2 påpeker at ikke alle barn som opplever vold i hjemmet har problemer med det faglige. Lærer 2 beskriver hvordan de som lærere forstår mer av barnets atferd og utfordringer når de vet at et barn opplever vold i hjemmet. Hun beskriver hvordan innsikt i barnets hjemmesituasjon kan hjelpe lærerne å iverksette riktige tiltak rundt barnet. Lærer 2 uttaler:

Det er jo ikke alle som trenger nødvendigvis ha noe problem faglig. Men de som har det, da blir det jo nesten at; ok, da skjønner vi hvorfor den eleven er så distre, eller da skjønner vi hvorfor den eleven er så urolig. Eller blir stressa hvis det er høy stemme i klasserommet for eksempel, at læreren må senke stemmen litt, bare fordi det er traumatisk for den eleven å høre på en høy stemme. Og plassering i klasserommet for eksempel, sitte med noen de er trygge på, langt fram i klasserommet. Så det er jo mange sånne praktiske hensyn vi kan ta.

Lærer 1 forteller at hun ikke har hatt noen barn som har strevd spesielt med den faglige utviklingen på grunn av voldssituasjonen hjemme. Hun beskriver også hvordan innsikt i barnets hjemmesituasjon kan påvirke hennes kontakt med foreldrene i enkelte situasjoner:

Jeg har ikke klart å kartlegge at det har vært sånn dramatisk vanskelig for disse elevene. For dette handler om at de på en måte er vokst opp mye med det hele veien, men det skaper en forståelse i forhold til det med korrigerings. At de er redd for, og noen ganger kan man jo tenke; «skal jeg si ifra om dette hjemme? Tenk om han

begynner, fortsetter å slå». Så man blir jo litt bekymra for det da. Men de fleste elevene som jeg tenker på fungerer ganske greit på skolen.

Lærer 2 forteller at barn som opplever vold i hjemmet kan streve med å følge med, de kan sitte og tenke på andre ting, ha vanskelig for å beholde venner og streve med en indre uro. Lærer 2 uttrykker at slike utfordringer kan gå utover barnets faglige utvikling.

Alle lærerne uttrykker at de ivaretar barnets sosiale fungering på lik linje med den faglige fungeringen, og på lik linje med andre barn som trenger ekstra oppfølging. Lærer 3 presiserer at hvis de ser at et barn strever sosialt så setter de inn tiltak for det. Lærer 2 forteller at barn som opplever vold i hjemmet kan få en individuell opplæringsplan (IOP) som skal bidra til å trene opp barnets sosiale kompetanse. Lærer 2 påpeker at ikke alle barn som strever med sosial kompetanse nødvendigvis trenger en IOP, men at man heller kan sette inn små tiltak som gjør barnets skolehverdag lettere. Lærer 2 forteller:

Vi har jo IOP. Kan jo gå på egen ledelse, at de må trene opp sin sosiale kompetanse. [...] Så det er klart, vi har jo en plan for det. At de som sliter tar vi jo opp i sånn tverrfaglig råd, og så har vi en PP-rådgiver som er med på det. Observerer og ser hva den eleven trenger. Det er ikke nødvendigvis at de trenger en IOP, men at de trenger en mer strukturert skoledag, sin egen timeplan på pulten kanskje. Noen trenger små økter, så må de ut å ta en pause. Og så er det de som trenger å øve på lek for eksempel. Og hvordan de skal ta kontakt med andre. Hvordan holde på en venn.

Lærer 3 trekker fram at de på skolen tenker system og arbeider med sosial kompetanse med alle elevene, og at dette har positiv innvirkning på enkeltindividene også. Hun forklarer at de både arbeider internt på skolen og får hjelp fra ulike instanser i kommunen hvis et barn strever med den sosiale utviklingen:

Vi tenker jo mest systemisk på skolen. Vi jobber mest med klassemøter, vi tenker system hele tiden. Tenker at det på en måte skal ha en positiv innvirkning på enkeltindivider også. Men hvis det er elever som sliter, så enten prøver vi å jobbe med det selv, eller så er det veldig fint i kommunen at det er mange som kan hjelpe til.

Lærer 4 forteller at ikke alle barn som opplever vold i hjemmet trenger spesielle tiltak for å ivareta faglig og sosial utvikling. Barn som opplever vold i hjemmet kan også ha behov for en trygg voksen. Lærer 4 uttaler:

De kan også like gjerne få en trygg voksen, en kjærlig hånd, en forutsigbar voksen. Bare det hjelper [...] En som ser deg, og en som vet og ikke dømmer deg, og allikevel er der, i dårlige og gode dager. Og en som du ikke behøver å fortelle hvordan du har det, for den vet hvordan du har det. Det er viktig.

Lærer 4 beskriver hvor viktig det er for barn som opplever vold i hjemmet å ha voksne der som vet hvordan barnet har det. Hun uttrykker at en trygg, forutsigbar voksen er viktig.

4.3.4 Ivareta barnets utvikling – oppsummering og drøfting

Hvordan lærerne tilrettelegger for at barnet skal få et tilfredsstillende utbytte av opplæringen varierer fra elevsak til elevsak. Lærerne påpeker at barna har behov for ulike former for tilrettelegging. Noen barn som opplever vold i hjemmet trenger tilpasninger faglig og sosialt, andre barn kan trenge en trygg og forutsigbar voksen. Lærerens relasjonsbygging til barn som opplever vold i hjemmet er en viktig del av grunnmuren i arbeidet med å tilrettelegge barnets skolehverdag. Relasjonsbygging hjelper også læreren til å komme i posisjon til å samtale med barnet.

Du må bygge relasjoner – relasjon mellom lærer og elev

To av fire lærere i denne studien uttrykker at de arbeider mye med relasjonen til barna på skolen. Lærer 2 og 4 trekker fram relasjonsbygging som en viktig del av arbeidet med å ivareta barn som opplever vold i hjemmet. Ifølge Øverlien og Sogn (2007, s. 34) kan en god relasjon mellom lærer og elev gjøre det lettere for barnet å fortelle om volden til sin lærer. Grunnen til at kun to av lærerne har et sterkt fokus på relasjon mellom lærer og elev kan henge sammen med skolens nærmiljø. Som beskrevet tidligere arbeider lærer 2 og 4 på skoler som har mange utfordringer i nærmiljøet i forhold til vold i hjemmet. Lærer 2 og 4 har av den grunn bred erfaring med barn som opplever vold i hjemmet. Dette kan ha gitt de en dypere forståelse av effekten av relasjonsbygging. Begge lærerne har fokus på å vise barna at de er der for dem hvis de ønsker å snakke. Barn som opplever vold i hjemmet ønsker ofte å fortelle

om volden, men det avhenger av hvor trygge de er på sin læreren (Øverlien, 2015, s. 28, 140). Lærer 2 og 4 kan også ha bedre kunnskap generelt om de positive sidene ved en god relasjon mellom lærer og elev. Utdra lærer 2 og 4 sine uttalelser kan det virke som om de har et høyt fokus på å bygge relasjon med alle elevene. Lærer 1 og 3 uttrykker også at relasjoner mellom lærer og elev er viktig, men tilføyer ikke noe mer om hvordan de bygger og opprettholder en god relasjon til elevene. Lærer 3 forteller at hun ser det som naturlig at den læreren som har god kontakt med barnet også er den som barnet samtaler med. Jeg tolker det som at «god kontakt» i denne sammenhengen er overførbart til «god relasjon». Det kan være at lærer 1 og 3 også har mye erfaring og kompetanse om de positive effektene av en god relasjon mellom lærer og elev, men at de ikke så det som relevant å fortelle om i intervju situasjonen. Det er mulig at lærer 1 og 3 ser på samarbeid med barnevernet som viktigere i arbeidet med å ivareta barn som opplever vold i hjemmet, og av den grunn unnlot å fortelle om relasjonsbygging. En annen mulighet er at lærer 1 og 3 har god kunnskap og erfaring om de positive sidene ved en god relasjon mellom lærer og elev på et mer generelt plan, men mangler kompetanse og erfaring om dette arbeidet med barn som opplever vold i hjemmet.

Lærer 2 beskriver hvordan relasjonen mellom lærer og elev kan få seg en knekk etter at skolen har sendt bekymringsmelding til barnevernet. Hun virker å ha god forståelse for at relasjonen mellom lærer og elev er skjør og lett kan bli brutt. En god relasjon innebærer at barnet opplever at læreren er til å stole på, lytter, er rettferdig, troverdig og holder avtaler (Nordahl et al., 2005, s. 213). Når læreren forteller videre det barnet har fortalt i fortrolighet, er det lett å forstå at barnet kan føle seg sviktet. Ut ifra det lærer 2 uttaler virker det som om hun har en klar strategi på hvordan hun skal bevare relasjonen til barna, også etter å ha meldt bekymringsmelding til barnevernet. Om hun klarer å bevare den gode relasjonen etter å ha sendt bekymringsmelding, eller om det krever mer tid og iherdig innsats fra læreren kan variere. Hvor god relasjonen var før sendt bekymringsmelding og i hvor stor grad barnet føler seg sviktet av læreren kan være med å påvirke kvaliteten på relasjonen i etterkant av bekymringsmeldingen. Hva som skjer i familien kan også være en avgjørende faktor for hvor lett det blir for læreren å opprettholde en god relasjon med eleven i etterkant av sendt bekymringsmelding.

Lærer 4 uttrykker spesielt at hun er opptatt av at elevene skal vite at de kan komme til henne med alt. Hun uttrykker at hun vil vise barna at hun er tilstede for alle. Gjennom hennes uttalelser virker det som om hun forsøker å lage en skolekultur hvor det er akseptert og

normalt å snakke med sosiallæreren. Ved å lage en slik skolekultur forsøker hun å gjøre det lettere for barn som opplever vold i hjemmet å komme til sosiallæreren.

Ikke vær redd for å spørre – samtale med barn som opplever vold

Ifølge Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (2013, s. 14) er skolen en viktig arena for å gi barn informasjon om vold, hvilke rettigheter de har og hvor de kan få hjelp. Kun to av lærerne beskriver at de har fokus på å gi barna informasjon om vold. Ved å ha vold som tema på klassemøter hjelper lærer 2 og 4 barna til å forstå sin egen situasjon, og lærerne kommer lettere i posisjon til å samtale om vanskelige temaer med barna. Når barnet har lært om vold på skolen er det kanskje lettere å komme til sin lærer i etterkant og fortelle om det de selv opplever. Lærer 2 og 4 arbeider i et område med mye utfordringer med vold og dette kan være grunnen til at disse lærerne i større grad snakker med alle barna om vold. Bred erfaring med barn som opplever vold i hjemmet kan ha bygd opp deres kompetanse på området, og det kan ha påvirket deres motivasjon til å utvikle sin kunnskap og arbeidsmetoder. Lærer 2 og 4 uttrykker å ha en forebyggende tilnærming til barn som opplever vold i hjemmet. Ved å ha fokus på å lære alle barn om vold forsøker de å komme barnet i forkjøpet. Lærer 2 og 4 venter ikke på at barna skal være klare til å fortelle, de gir barna muligheter til å fortelle. Når lærer 2 uttaler at de fra og med neste år skal starte med et nytt opplegg om seksuelt misbruk gir hun uttrykk for at man som lærer alltid kan og bør utvikle seg. Hun slår seg ikke til ro med det arbeidet de allerede gjør på skolen, men ser potensialet til å få til mer. Lærer 2 gir gjennom hele intervjuet uttrykk for at hun jobber aktivt for å gi barn muligheter til å fortelle om volden de opplever, og uttrykker at hun arbeider mye med å bedre skolehverdagen til barn som opplever vold i hjemmet. At hun arbeider for å få et bedre system for å lære barn om seksuelt misbruk tenker jeg ikke er tilfeldig. De som kan mye er ofte de som ser behovet for mer kunnskap. Lærer 2 og 4 er begge opptatt av at man som lærer må tåle å høre det barnet forteller og vite hvordan man skal håndtere informasjonen. Dette er helt i tråd med retningslinjer fra Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (2013, s. 102-103). Lærer 1 uttrykker at det å informere barn om vold, og å skape muligheter for barn til å fortelle om vold de opplever, er et område de må jobbe mer med. Hun er klar over at skolen hun jobber på mangler et godt system for å gi barn informasjon om vold.

Lærer 2 og 4 beskriver at de er ærlige ovenfor barn som opplever vold i hjemmet. Lærer 2 er spesielt opptatt av å forklare barna at hun er pliktig til å sende bekymringsmelding til

barnevernet når barn opplever vold i hjemmet. Ifølge Øverlien (2015, s. 143) er det viktig at læreren er ærlig ovenfor barna om deres forpliktelse til å sende bekymringsmelding. Lærer 2 og 4 er begge opptatt av å samtale med barnet i etterkant av barnevernets arbeid for å ivareta barnet på skolen. Lærer 4 uttrykker at hun snakker med barn som opplever vold i hjemmet om hva de sammen kan gjøre for å gjøre skolehverdagen lettere. Ut ifra hva lærer 4 sier virker det som om hun har en læringssamtale med barn som opplever vold i hjemmet. I læringssamtalen planlegger og diskuterer lærer og barnet hvordan skolehverdagen og innlæringen skal bli best mulig (Schultz & Langballe, 2016, s. 227-229).

Lærer 2 og 4 er de eneste som trekker fram konkrete metoder de bruker i samtale med barn som opplever vold i hjemmet. At det kun er disse to lærerne som beskriver slike metoder kan henge sammen med nærmiljøet til skolen og deres erfaringsbakgrunn, som jeg har beskrevet og drøftet tidligere. Begge lærerne beskriver bruk av film og tegning som ulike innfallsvinkler til temaet. Lærer 4 er den eneste læreren som beskriver at hun bruker bilder av følelser, smileansikt og andre symboler for å hjelpe barna til å fortelle om hvordan de har det. Raundalen og Schultz (2006, s. 95-105) beskriver lignende metoder i tillegg til flere metoder lærere kan bruke for å hjelpe barnet å konkretisere sine egne følelser. Lærer 4 er den av informantene som har arbeidet lengst i skolen, og dette kan forklare de metodene hun bruker. Kollegaer, skolemiljø, tidligere kurs, nettverkssamlinger mellom lærere fra ulike skoler og utdanning kan også ha påvirket måten de ulike lærerne arbeider på.

Lærer 3 er opptatt av ikke å snakke med barnet om vold før barnevernet har arbeidet med saken. Er det mulig at fokuset på å vente med å snakke med barnet om vold blir litt overdrevent? Er det til barnets beste at læreren venter med å snakke med barnet om dette? Lærer 3 er veldig plikttoppfyllende ovenfor barnevernet, men gjør dette at barnevernets ønsker og behov kommer foran barnets behov? Lærer 4 er også bevist på ikke å snakke med barnet om volden de opplever før barnevernet har begynt å arbeide med saken, og at det er barnevernet sin oppgave å undersøke. Likevel uttrykker hun at hun er opptatt av å snakke med barn som opplever vold i hjemmet, både før og etter at barnevernet har vært inne i saken. Lærer 4 ønsker å vise barnet at hun er der og passer på, og at hun og barnet sammen skal gjøre skolehverdagen best mulig.

Uansett har de krav på tilpasset opplæring – ivareta faglig og sosial utvikling

Det virker ikke som om lærerne har så mye fokus på tilrettelegging av faglig og sosial utvikling for barn som opplever vold i hjemmet. Det virket til og med som om noen av lærerne synes spørsmålet om hvordan de tilrettelegger var mindre interessant. De gav uttrykk for at de var mer opptatt av å samtale med barna og bygge gode relasjoner. I Opplæringslova (1998) §1-3 står det at alle elever skal få tilpasset opplæringen ut ifra egne behov og forutsetninger. Forklaringen på liten interesse for tilpasset opplæring kan være at dette er en del av lærerens rutine i møte med alle elevene. Lærerne ser muligens ikke på tilpasset opplæring i møte med barn som opplever vold i hjemmet som spesielt eller interessant å fortelle om. Lærer 3 gav tydelig uttrykk for at tilpasset opplæring er en selvfølge for barn som har behov for det. En annen grunn til at lærerne har lite fokus på tilpasset opplæring innen faglig og sosial utvikling kan henge sammen med lærernes manglende kompetanse på konsekvenser av å oppleve vold. Vet lærerne hvordan vold kan påvirke hjernens utvikling, barnets sosiale kompetanse og barnets evne til å konsentrere seg og til å lære? Å vokse opp i et miljø preget av vold og frykt påvirker hjernens utvikling (Blindheim, 2011, s. 51-52; Weele et al., 2011, s. 126). Vold og frykt gjør at hjernen utvikler seg til å håndtere lignende farer i fremtiden, og dette kan hemme barnets faglige og sosiale utvikling. Ifølge Raundalen og Schultz (2006, s. 53) kan barn som opplever vold i hjemmet bruke så mye energi på tanker og følelser knyttet til volden de opplever at de ikke har nok kraft igjen til å konsentrere seg om skolearbeidet. Alle lærerne forteller også at ikke alle barn som opplever vold i hjemmet har behov for tilpasset opplæring, verken sosialt eller faglig. Lærer 1 forteller at hun ikke har noen erfaring med at barn som opplever vold i hjemmet strever med den faglige og/eller sosiale utviklingen. Dette kan henge sammen med at volden disse barna opplever ikke har vært så grov. Det at lærer 1 har liten erfaring med barn som opplever grov vold kan gjøre at hun ikke ser signalene på at barnet strever som konsekvens av volden, eller hun mangler kunnskap om hvordan vold kan påvirke barnet. Lærernes fokus på tilpasset opplæring kan også henge sammen med lærernes opplevelse av begrepet. De kan oppleve tilpasset opplæring som et løst og uforpliktende begrep som det er lett å skyve vekk i en ellers hektisk hverdag. Lærernes holdninger til tilpasset opplæring kan igjen speile ledelsens fokus på dette området.

Flere av lærerne uttrykker at når de vet at et barn opplever vold i hjemmet gir det dem en bedre forståelse for barnets utfordringer sosialt og faglig. Denne forståelsen gjør at lærerne lettere kan tilpasse skolehverdagen etter barnets behov. En godt tilpasset skolehverdag, med

gode pedagogiske oppgaver, kan ha terapeutisk effekt når det fører til mestring hos barn som opplever vold i hjemmet (Raundalen, 2011, s. 46). Å oppleve mestring gir motivasjon og kan på den måten gi barn som har det vanskelig hjemme en ekstra buffer til å komme seg gjennom dagen. Ifølge Opplæringslova (1998) §9a-1 har alle barn rett til et godt psykososialt miljø som fremmer helse, trivsel og læring. Innsikt i barnets hjemmesituasjon kan gjøre det lettere for lærerne å gi barna et godt psykososialt miljø på skolen. Det blir da viktig at skolen får nok informasjon fra barnevernet for å kunne gjøre de nødvendige tiltakene rundt barnet. Lærer 4 setter ord på hvor viktig det er for noen barn som opplever vold i hjemmet å ha en trygg og forutsigbar voksen hos seg som vet hva barnet går igjennom.

Ifølge Drugli (2013, s. 120-121) har barnets tidlige tilknytning til foreldrene stor betydning for barnets sosiale utvikling. Barn som opplever vold i hjemmet kan som en konsekvens av mangel på gode rollemodeller hjemme, streve med å forstå det sosiale samspillet med jevnaldrende. Lærer 2 forteller at barn som opplever vold i hjemmet kan streve med en indre uro, og at dette kan føre til at barnet strever i det sosiale samspillet med andre barn, som igjen kan føre til at barnet strever faglig. Lærer 2 sitt utsagn viser at hun har en større forståelse for hvordan barnets utfordringer påvirker hverandre. De andre lærerne påpeker ikke denne sammenhengen mellom sosial kompetanse og faglig utvikling, og dette kan indikere at de mangler kunnskap og erfaring om denne sammenhengen. Ifølge Payton et al. (2008, s. 5) er det en sammenheng mellom barnets sosiale kompetanse og den faglige utviklingen. Barn med god sosial kompetanse presterer bedre faglig enn barn med lav sosial kompetanse. Lærer 3 forteller at de arbeider med sosial kompetanse med alle elever i for eksempel klassemøter. Hun mener dette vil gi positiv effekt på enkeltindivider. Ifølge Payton et al. (2008, s. 3-5) har skoleprogrammer med fokus på sosial kompetanse positiv effekt på alle elever, ikke bare dem som strever spesielt med dette. Å arbeide med sosial kompetanse sammen med andre gjør at barna lettere kan trene på de ferdighetene de lærer.

5 Avslutning

Formålet med denne studien har vært å få innsikt i hvordan skolen ivaretar barn som opplever vold i hjemmet. Lærere står i en sentral posisjon til å oppdage og hjelpe barn som opplever vold i hjemmet. Gjennom en god relasjon til alle elevene står lærerne i en posisjon som kan gjøre det lettere for barna å fortelle om volden de opplever hjemme. Lærerne står også i posisjon til å oppdage endret eller mistenkelig atferd hos barn, som kan føre til en bekymringsmelding til barnevernet. Ved å melde bekymringsmelding til barnevernet kan lærerne bidra til at barn som opplever vold i hjemmet får hjelp ut av volden. Selv om lærerne står i en god posisjon til å oppdage og hjelpe barn som opplever vold i hjemmet er det mange barn som aldri klarer å fortelle sin lærer om volden de opplever. Mange barn som opplever vold i hjemmet blir aldri fanget opp og får ikke hjelp ut av den voldelige hjemmesituasjonen. Problemstillingen ble på bakgrunn av dette, og etter lest litteratur og forskning, som følger:

Hvordan ivaretar skolen barn som opplever vold i hjemmet?

og med følgende forskningsspørsmål:

- Hvilken erfaring har lærere med barn som opplever vold i hjemmet?
- Har lærere kunnskap i å se tegnene på om et barn opplever vold i hjemmet, og hvordan oppdager de det?
- Hva slags samarbeid har lærere i arbeid med barn som opplever vold i hjemmet med andre instanser og med foreldrene?
- Hvilke planer og rutiner har lærere når de oppdager at et barn opplever vold i hjemmet?
- Legger lærere til rette for at barn som opplever vold i hjemmet skal få et tilfredsstillende utbytte av opplæringen, og hvordan gjør de det?

Det har blitt gjennomført fire semistrukturerte intervjuer med lærere som har erfaring med arbeid knyttet til barn som opplever vold i hjemmet.

5.1.1 Oppsummering av funn

Ut ifra datamaterialet kommer det fram at lærerne i hovedsak trekker fram to ulike, men komplementerende, tilnæringsmåter til hvordan de ivaretar barn som opplever vold i hjemmet. For det første ser de på samarbeidet med barnevernet som viktig i avdekking og oppfølging av barn som opplever vold i hjemmet. Det andre handler om hvordan lærerne ivaretar, tilrettelegger og følger opp barnet på skolen. For at lærerne skal kunne ivareta barn som opplever vold i hjemmet, både gjennom samarbeid med barnevernet og på skolen, trenger lærerne kunnskap og forståelse for hvordan barn blir påvirket av volden de opplever. Avdekking av vold som et barn opplever i hjemmet blir da en vesentlig del av hvordan skolen ivaretar barnet. Uten å avdekke om et barn opplever vold i hjemmet er det krevende for skolen å ivareta barnet på en god og tilfredsstillende måte.

Hvordan lærerne ivaretar barn som opplever vold i hjemmet er sammensatt og ulikt fra sak til sak. Lærerens erfaring og kunnskap om barn som opplever vold i hjemmet er avgjørende for hvordan lærerne mestrer å ivareta barna og gi de et tilfredsstillende utbytte av opplæringen og skolehverdagen. Alle lærerne uttrykker at de synes arbeidet med barn som opplever vold i hjemmet er viktig, men manglende kunnskap om tema gir varierende forståelse og dermed også varierende kvalitet på hvordan skolen ivaretar de sårbare barna. En viktig konklusjon og læring i denne studien er dermed at skolene kan og bør gjøre mer for å bygge lærernes kompetanse og forståelse på dette området.

Det første lærerne trekker fram når de snakker om hvordan de ivaretar barn som opplever vold i hjemmet er samarbeidet med barnevernet. Til tross for at lærerne ikke er like fornøyde med alle sidene av dette samarbeidet uttrykker de at samarbeid med barnevernet er det viktigste når det handler om å ivareta barn som opplever vold i hjemmet. Lærerne har opplysningsplikt og dette innebærer at de er pliktige til å gi opplysninger til barnevernet når de har mistanke om at et barn opplever vold i hjemmet (Opplæringslova, 1998, §15-3). Når det gjelder vold er det barnevernet, og eventuelt politiet, som kan undersøke barnets hjemmesituasjon og sette inn tiltak for å få volden til å opphøre. Av den grunn blir kontakt og samarbeid med barnevernet viktig i arbeidet med å ivareta barn som opplever vold i hjemmet. Lærere står i posisjon til å hjelpe barn som opplever vold i hjemmet ved å sende bekymringsmelding til barnevernet, i tillegg til at de tilrettelegger for trivsel og læring på skolen (Øverlien & Sogn, 2007, s. 34).

Lærerne trekker også fram ulike måter å ivareta barn som opplever vold i hjemmet mens de er på skolen. Skolens oppgave er å gi alle elever et tilfredsstillende utbytte av opplæringen, for å lykkes med dette må opplæringen tilpasses hver enkelt elev sitt behov (Raaen, 2010, s. 27). Barn som opplever vold i hjemmet er like ulike som andre barn og har av den grunn ulike behov. Lærerne forteller at noen barn har behov for ekstra oppfølging faglig eller sosialt. Andre barn har behov for en trygg og forutsigbar voksen. Lærerne trekker fram relasjon mellom lærer og elev som en viktig del av hvordan skolen ivaretar barn som opplever vold i hjemmet. Gjennom å få en god relasjon til barna står de i en sterkere posisjon til å hjelpe. En god relasjon mellom lærer og elev gjør det lettere for lærerne å samtale med barnet, og barnet har lettere for å snakke med sin lærer. Alle lærerne forteller om samtale med barn som opplever vold i hjemmet som en viktig del av hvordan de ivaretar barna. Lærerne bruker samtale som verktøy både før og etter at barnevernet har vært inne i saken.

5.1.2 Oppgavens begrensninger og refleksjoner om videre forskning

Studiens formål var å se på hvordan skolen ivaretar barn som opplever vold i hjemmet. Dette er et arbeid som varierer fra sak til sak ut ifra hva hvert barn trenger, hva slags vold barnet opplever i hjemmet og hvilke tiltak barnevernet setter inn. Arbeidet med å ivareta barn som opplever vold i hjemmet er av den grunn like varierende som barn er forskjellige.

Når jeg ser tilbake på denne masteroppgaven er det flere ting som kunne vært gjort annerledes. Blant annet kunne jeg ha planlagt temaer og strukturen i analysen nøyere før jeg startet på arbeidet med intervjuguiden og gjennomførte intervjuene. Dette kunne ha bidratt til et mer strukturert intervju hvor informantene fikk enda likere oppfølgingsspørsmål. Det hadde for eksempel vært interessant å få vite mer om ulike strategier lærerne bruker i møte med foreldrene til barn som opplever vold i hjemmet. Det hadde også vært interessant å få vite mer om hvordan de ulike lærerne arbeider for å bygge og opprettholde en god relasjon med elevene. Nøyere planlagte temaer og struktur til analysen kunne gjort meg mer bevisst på å få informantenes utfyllende svar innen hvert tema. På den andre siden er det ikke sikkert at en tydeligere planlagt struktur hadde gjort at jeg fikk mer utfyllende svar fra informantene. Informantene tilførte også viktige momenter til analysen som jeg ikke hadde tenkt over på forhånd, dette var det lettere å legge til i analysestrukturen når den ikke var helt fastsatt før

intervjuene startet. Lærernes samarbeid med politiet er et eksempel på et slikt viktig moment som lærerne tok opp under intervjuet og som deretter ble en del av analysen.

Denne studien tar kun utgangspunkt i fire informanter. Et større utvalg kunne ha gitt flere interessante nyanser og rikere beskrivelser av temaet. Et større utvalg, fra flere geografiske områder, kunne også gitt et bredere resultat som muligens ville hatt enda større overførbarhet til andre skoler. Det kunne også vært interessant å gjennomføre en lignende studie med bruk av flere forskningsmetoder. Kvalitativt intervju i kombinasjon med kvantitativ surveyundersøkelse kunne gitt spennende funn. Om man i tillegg samler inn data fra både barn som opplever vold i hjemmet, fra lærerne, og eventuelt andre instanser, tror jeg resultatet kunne beskrevet flere strategier og metoder for hvordan skolen best mulig kan ivareta barn som opplever vold i hjemmet. En større analyse basert på bredere datagrunnlag kunne muligens gitt resultater som kunne bidratt til at flere barn som opplever vold i hjemmet får den hjelpen de trenger.

Det har vært svært interessant og lærerikt å undersøke hvordan skolen ivaretar barn som opplever vold i hjemmet. Å studere dette temaet fra lærernes perspektiv har vært interessant, men det er også en av begrensingene til studien. Når man i skolen arbeider med barn som opplever vold i hjemmet må målet være at barnet skal få et liv uten vold, å gi barnet kunnskap og strategier til å mestre eget liv, samt bidra til at barnet får en hverdag med læring, trivsel og glede. Den beste og mest lærerike måten å studere dette temaet på hadde vært å spørre barn som opplever vold i hjemmet hvordan de selv opplever skolens arbeid. Det hadde også vært interessant å spørre barna om hva slags hjelp de selv ønsker av lærerne og andre instanser. På grunn av ulike etiske hensyn, og denne oppgavens begrensinger, var det ikke mulig for meg å gjennomføre denne studien med utgangspunkt i barnas perspektiv. Dette hadde det vært interessant om det ble forsket videre på. Forskning ut ifra barnets eget perspektiv kan gi viktige funn som lærere kan bruke i sitt arbeid med å tilrettelegge og ivareta barn som opplever vold i hjemmet på en bedre og enda mer hensiktsmessig måte.

Litteraturliste

- Aakvaag, H. F., Thoresen, S., & Øverlien, C. (2016). Vold og overgrep mot barn og unge - definisjoner og typologisering. I C. Øverlien, M.-I. Hauge & J-H. Schulz (Red.), *Barn, vold og traumer: møter med unge i utsatte livssituasjoner* (s. 265-280). Oslo: Universitetsforlaget.
- Aschjem, Ø., Sanna, W. T., & Steinsvåg, P. Ø. (2011). Én familie, mange virkeligheter: Hvordan vold i familien oppleves og beskrives av barnet, den voldsutsatte og voldsutøver. I U. Heltne & P. Ø. Steinsvåg (Red.), *Barn som lever med vold i familien: Grunnlag for beskyttelse og hjelp* (s. 28-40). Oslo: Universitetsforlaget.
- Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. (2013). *Barndommen kommer ikke i reprise: Strategi for å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom (2014-2017)*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/barndommen-kommer-ikke-i-reprise/id744482/>
- Barne- og likestillingsdepartementet. (2005). *Formidling av opplysninger og samarbeid der barn utsettes for vold i familien: Veileder Q-1088B*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/formidling-av-opplysninger-og-samarbeid/id88169/>
- Barnekonvensjonen. (2003). *FNs konvensjon om barnets rettigheter: Vedtatt av De forente nasjoner 20. november 1989. Ratifisert av Norge 8. januar 1991: Revidert oversettelse mars 2003 med tilleggsprotokoller*. Barne- og familiedepartementet. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/fns-barnekonvensjon/id88078/>
- Barnelova. (1981). *Lov om barn og foreldre*. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1981-04-08-7>.
- Befring, E. (2015). *Forskningsmetoder i utdanningvitenskap*. Oslo: Cappelen Damm Akademiske.
- Blindheim, A. (2011). Hvordan traumatisering påvirker hjernen. I U. Heltne & P. Ø. Steinsvåg (Red.), *Barn som lever med vold i familien: Grunnlag for beskyttelse og hjelp* (s. 51-59). Oslo: Universitetsforlaget.
- Braarud, H. C., & Raundalen, M. (2011). Familievold og barns utvikling: Kunnskap fra forskning og praksis. I U. Heltne & P. Ø. Steinsvåg (Red.), *Barn som lever med vold i familien: Grunnlag for beskyttelse og hjelp* (s. 41-50). Oslo: Universitetsforlaget.
- Dalen, M. (2004). *Intervju som forskningsmetode -en kvalitativ tilnærming*. Oslo: Universitetsforlaget.
- De nasjonale forskningsetiske komiteene. (2016). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi* (4 utg.). Oslo: NESH - Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora.
- Det kongelige kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet. (1996). *Læreplanverket for den 10-årige grunnskolen*. Oslo: Nasjonalt læremiddelsenter.
- Direktoratet for e-helse. (2017). *ICD-10: Den internasjonale statistiske klassifikasjonen av sykdommer og beslektede helseproblemer 2017*. Hentet fra <https://ehelse.no/standarder-kodeverk-og-referanse katalog/helsefaglige-kodeverk>
- Drugli, M. B. (2013). *Atferdsvansker hos barn: Evidensbasert kunnskap og praksis*. Oslo: Cappelen Damm Akademiske.
- Forskrift til opplæringslova. (2006). *Forskrift til opplæringslova*. Hentet fra https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2006-06-23-724/KAPITTEL_22#KAPITTEL_22.

- Forvaltningsloven. (1967). *Lov om behandlingsmåten i forvaltningsaker*. Hentet fra https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1967-02-10#KAPITTEL_3.
- Glavin, P., & Lindbäck, S. O. (2014). *Å undervise i sosial kompetanse*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Heltne, U., & Steinsvåg, P. Ø. (2011a). Barnevernets arbeid med familievold; sentrale utfordringer og utvikling av rutiner. I U. Heltne & P. Ø. Steinsvåg (Red.), *Barn som lever med vold i familien: Grunnlag for beskyttelse og hjelp* (s. 139-148). Oslo: Universitetsforlaget.
- Heltne, U., & Steinsvåg, P. Ø. (2011b). Begrepsavklaringer og oversikt. I U. Heltne & P. Ø. Steinsvåg (Red.), *Barn som lever med vold i familien: Grunnlag for beskyttelse og hjelp* (s. 18-27). Oslo: Universitetsforlaget.
- Heltne, U., & Steinsvåg, P. Ø. (2011c). Samarbeid - en forutsetning for god hjelp. I U. Heltne & P. Ø. Steinsvåg (Red.), *Barn som lever med vold i familien: Grunnlag for beskyttelse og hjelp* (s. 234-253). Oslo: Universitetsforlaget.
- Hertz, S. (2011). *Barne- og ungdomspsykiatri: Nye perspektiver og uante muligheter*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Jensen, T. K. (2011). Posttraumatisk stress hos barn og unge- forståelse og prinsipper for behandling. *Psykologi. Tidsskrift for norsk psykologforening*, 48, 57-63.
- Johnsen, G. (2006). Intervjuet -en forskningssamtale i møtet mellom mennesker. I K. Fugleth & K. Skogen (Red.), *Masteroppgaven i pedagogikk og spesialpedagogikk: Design og metoder* (s. 118-131). Oslo: Cappelen Akademiske Forlag.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju* (3 utg.). Oslo: Gyldendal akademiske.
- Langballe, Å. (2011). *Den dialogiske barnesamtalen: Hvordan snakke med barn om sensitive temaer*. Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress a/s. Hentet fra <https://www.nkvts.no/rapport/den-dialogiske-barnesamtalen-hvordan-snakke-med-barn-om-sensitive-temaer/>
- Lund, I. (2012). *Det stille atferdsproblemet: Innagerende atferd i barnehage og skole*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Læringsmiljøet. (2003). *Utvikling av sosial kompetanse: Veileder for skolen*. Utdanningsdirektoratet. Hentet fra https://www.udir.no/Upload/Satsningsomraader/LOM/5/Veil_Sos_kompetanse.pdf
- Maikovich, A. K., Jaffee, S. R., Odgers, C. L., & Gallop, R. (2008). Effects of Family Violence on Psychopathology Symptoms in Children Previously Exposed to Maltreatment. *Child Development*, 79, 1498-1512. doi: 10.1111/j.1467-8624.2008.01201.x
- Mossige, S., & Stefansen, K. (2016). *Vold og overgrep mot barn og unge: Omfang og utviklingstrekk 2007–2015* (NOVA Rapport 5/16). Hentet fra <http://www.hioa.no/Om-HiOA/Senter-for-velferds-og-arbeidslivsforskning/NOVA/Publikasjoner/Rapporter/2016/Vold-og-overgrep-mot-barn-og-unge>
- Nordahl, T., Flygare, E., & Drugli, M. B. (2016). Relasjoner mellom elever. Hentet 08.03.17 fra <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/laringsmiljo/psykososialt-miljo/Relasjoner-mellom-elever/>
- Nordahl, T., Sørli, M.-A., Manger, T., & Tveit, A. (2005). *Atferdsproblemer blandt barn og unge: Teoretiske og praktiske tilnærminger*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Ogden, T. (2001). *Sosial kompetanse og problematferd i skolen: Kompetanseutviklende og problemløsende arbeid i skolen*. Oslo: Gyldendal Akademiske.
- Opplæringslova. (1998). *Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa*. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61>.

- Payton, J., Weissberg, R. P., Durlak, J. A., Dymnicki, A. B., Taylor, R. D., Schellinger, K. B., & Pachan, M. (2008). *The Positive Impact of Social and Emotional Learning for Kindergarten to Eighth-Grade Students: Findings from Three Scientific Reviews*. Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning. Hentet fra <http://www.casel.org/the-positive-impact-of-social-and-emotional-learning-for-kindergarten-to-eighth-grade-students-findings-from-three-scientific-reviews/>
- Postholm, M. B. (2005). *Kvalitativ metode: En innføring med fokus på fenomenologi, etnografi og kasusstudier*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Raaen, F. D. (2010). Tilpasset opplæring i et dannelsesperspektiv - illustrert med utviklingen fra M87, L97 til K06. I H. Bjørnsrud & S. Nilsen (Red.), *Tilpasset opplæring - intensjoner og skoleutvikling* (s. 26-57). Oslo: Gyldendal akademiske.
- Raundalen, M. (2011). Barns rett til et liv i trygghet. I U. Heltne & P. Ø. Steinsvåg (Red.), *Barn som lever med vold i familien: Grunnlag for beskyttelse og hjelp* (s. 254-256). Oslo: Universitetsforlaget.
- Raundalen, M., & Schultz, J.-H. (2006). *Krisepedagogikk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Schultz, J.-H., & Langballe, Å. (2016). Læringssamtalen - læreren som ressurs for traumatiserte elever. I C. Øverlien, M.-I. Hauge & J.-H. Schultz (Red.), *Barn, vold og traumer: Møter med unge i utsatte livssituasjoner* (s. 220-236). Oslo: Universitetsforlaget.
- Straffeloven. (2005). *Lov om straff*. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-05-20-28>.
- Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse: En innføring i kvalitativ metode* (4 utg.). Bergen: Fagbokforlaget.
- Thorkildsen, I. M. (2015). *Du ser det ikke før du tror det: Et kampskrift for barns rettigheter*. Bergen: Vigmostad Bjørke.
- Torsteinson, S. (2011). Små barn utsatt for familievold. Fokus på diagnoser, psykobiologi og tilknytningspsykologi. I U. Heltne & P. Ø. Steinsvåg (Red.), *Barn som lever med vold i familien: Grunnlag for beskyttelse og hjelp* (s. 60-73). Oslo: Universitetsforlaget.
- Unicef. (2014). *Hidden in plain sight: A statistical analysis of violence against children*. Unicef. Hentet fra https://www.unicef.org/publications/index_74865.html
- Utdanningsdirektoratet. (2006). *Prinsipper for opplæringen*. Hentet fra <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/prinsipper-for-opplaringen2/>
- Violence Prevention Alliance. (2017, 01.02). *Definition and typology of violence*. Hentet 01.02.17 fra <http://www.who.int/violenceprevention/approach/definition/en/>
- Weele, J. v. d., Ansar, N., & Castro, Y. (2011). Møte med foreldre som bruker oppdragervold - erfaringer fra arbeid med minoritetsforeldre. I U. Heltne & P. Ø. Steinsvåg (Red.), *Barn som lever med vold i familien: Grunnlag for beskyttelse og hjelp* (s. 120-136). Oslo: Universitetsforlag.
- Ørstavik, R (Red.). (2016). *ADHD i Norge: En statusrapport* (Rapport 2016:4). Folkehelseinstituttet. Hentet fra <https://www.fhi.no/nyheter/2016/store-fylkesvise-forskjeller-i-adhd-diagnose/>
- Øverlien, C. (2012). *Vold i hjemmet - barns strategier*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Øverlien, C. (2015). *Ungdom, vold og overgrep - skolen som forebygger og hjelper*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Øverlien, C., & Sogn, H. (2007). *Kunnskap gir mot til å se og trygghet til å handle*. (NKVTS Rapport nr. 3/2007). Hentet fra <https://www.nkvts.no/rapport/kunnskap-gir-mot-til-a-se-og-trygghet-til-a-handle/>

Vedlegg A: Svar fra NSD

Ivar Morken
Institutt for spesialpedagogikk Universitetet i Oslo
Postboks 1140 Blindern
0318 OSLO

Vår dato: 19.01.2017

Vår ref: 51464 / 3 / AGH

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 06.12.2016. Meldingen gjelder prosjektet:

51464	<i>Skolens møte med barn som opplever vold i hjemmet</i>
Behandlingsansvarlig	<i>Universitetet i Oslo, ved institusjonens øverste leder</i>
Daglig ansvarlig	<i>Ivar Morken</i>
Student	<i>Marthe Brun Løkken</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet og finner at behandlingen av personopplysninger er meldepliktig i henhold til personopplysningsloven § 31. Behandlingen tilfredsstiller kravene i personopplysningsloven.

Personvernombudets vurdering forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 20.06.2017, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Kjersti Haugstvedt

Agnete Hessevik

Kontaktperson: Agnete Hessevik tlf: 55 58 27 97

Vedlegg: Prosjektvurdering

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSD's rutiner for elektronisk godkjenning.

Personvernombudet for forskning

Prosjektvurdering - Kommentar

Prosjektnr: 51464

Formålet med prosjektet er å studere hvordan skolen ivaretar barn som opplever vold i hjemmet. Utvalget består av sosiallærer og inspektører ved skoler som har erfaring med elever som opplever vold i hjemmet.

Førstegangskontakt er allerede opprettet og rekruttering foregår via rektor. Ved rekruttering via skolens ledelse, er det spesielt viktig at forespørsel rettes på en slik måte at frivilligheten ved deltagelse ivaretas.

Vi minner om at informantene har taushetsplikt, og at de ikke kan gi opplysninger som kan identifisere en enkeltelev direkte eller indirekte. Det er SVÆRT viktig at intervjuet gjennomføres på en slik måte at taushetsplikten overholdes. Intervjuer og informant har sammen ansvar for dette, og bør innledningsvis i intervjuet drøfte hvordan dette skal håndteres. Informantene må være svært forsiktige med å gi eksempler, da de ikke kan gi eksempler som indirekte kan identifisere enkeltelever. Du bør stille spørsmål til informantene på en måte som hjelper dem til å uttale seg på generelt grunnlag og overholde sin taushetsplikt.

Utvalget informeres skriftlig og muntlig om prosjektet og samtykker til deltakelse. Informasjonsskrivet er godt utformet. Vi har imidlertid følgende kommentarer:

- Oppdater dato for prosjektslutt til 20.06.2017.
- Vi anbefaler at du skriver at datamaterialet vil bli anonymisert ved prosjektslutt, heller enn slettet, slik at du kan ta vare på anonymt datamateriale.
- Vi gjør oppmerksom på at vi har endret navn fra Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste til NSD - Norsk senter for forskningsdata AS.

Personvernombudet legger til grunn at du etterfølger Universitetet i Oslo sine interne rutiner for datasikkerhet.

Du har oppgitt i meldeskjemaet at personopplysninger skal publiseres, men i informasjonsskrivet skriver du at informanten ikke vil kunne blitt gjenkjent i oppgaven. Vi gjør oppmerksom på at dersom informanter kan være gjenkjennbare i publikasjonen, må du innhente eksplisitt samtykke fra den enkelte til dette. Vi anbefaler i så tilfelle at deltakerne gis anledning til å lese igjennom egne opplysninger og godkjenne disse før publisering.

Forventet prosjektslutt er 20.06.2017. Ifølge prosjektmeldingen skal innsamlede opplysninger da anonymiseres. Anonymisering innebærer å bearbeide datamaterialet slik at ingen enkeltpersoner kan gjenkjennes. Det gjøres ved å:

- slette direkte personopplysninger (som navn/koblingsnøkkel)
- slette/omskrive indirekte personopplysninger (identifiserende sammenstilling av bakgrunnsopplysninger som f.eks. bosted/arbeidssted, alder og kjønn)
- slette digitale lydopptak

Vedlegg B: Intervjuguide

Intervjuguide

Problemstilling: Hvordan ivaretar skolen barn som opplever vold i hjemmet?

Innledende spørsmål (formål: bli kjent med informanten)

1. Hva er din stillingen?
2. Hvilken utdanning har du?
3. Hvor lange har du arbeidet i skolen? Hvor lenge har du arbeidet som sosiallærer?

Spørsmål knyttet konkret til oppgaven.

Kunnskap om tema

4. Kan du si noe om hva slags erfaring du har med barn som opplever vold i hjemmet fra ditt arbeid?
5. Har du noen kurs, etterutdanning ol.? Hvor du har lært om vold i hjemmet?
6. Føler du at du kan nok om tema til å kunne ivareta barn som opplever vold i hjemmet? Føler du at skolen som helhet kan nok?

Informantens arbeid

7. Hva er det som gjør at du får en mistanke om at en elev opplever vold i hjemmet?
8. Hva gjør du når du får mistanke om at en elev opplever vold i hjemmet?
  - a. Hva gjør du for å få en god relasjon til den aktuelle eleven?
9. Hva er viktig for deg i arbeid med elever som opplever vold i hjemmet?
10. Snakker du om vold med elever på skolen, evt. med elever du har en mistanke om opplever vold i hjemmet? Hvordan snakker du om dette tema med elevene?
11. Hvordan påvirker voldssituasjonen elevens faglige og sosiale fungering?
  - a. Hvordan blir elevens faglige fungering ivaretatt?
  - b. Hvordan blir elevens sosiale fungering ivaretatt?
12. Har skolen noen faste rutiner eller planer når dere oppdager at et barn opplever vold i hjemmet?
13. Hvis arbeidet rundt en elev som opplever vold i hjemmet forgikk optimalt, etter hva du ønsket og håpet. Hvordan hadde det arbeidet sett ut?

Samarbeid

14. Hvordan er samarbeidet på skolen om elever som opplever vold i hjemmet? Hvem er involvert i samarbeidet?
15. Hvordan er samarbeidet med foreldrene?
16. Hvordan er samarbeidet mellom skolen og andre relevante instanser?
  - a. Har skolen et konkret samarbeid med Barnehuset før og etter dommeravhør?
17. Har du noen tanker om hva som skal til for at samarbeidet skal bli best mulig?
18. Hvordan er fokuset på temaet «barn som opplever vold i hjemmet» fra høyere hold, for eksempel skoleetaten?
19. Har du noe mer du ønsker å legge til om skolens ivaretagelse av barn som opplever vold i hjemmet?

Vedlegg C: Informasjonsskriv til informantene

Forespørsel om deltakelse i forbindelse med mastergradsprosjekt

”Skolens møte med barn som opplever vold i hjemmet”

Institutt for Spesialpedagogikk, Universitetet i Oslo

Bakgrunn og formål

Jeg er masterstudent ved Universitetet i Oslo og studerer spesialpedagogisk med fordypning i psykososiale vansker. Formålet med prosjektet er å studere hvordan skolen ivaretar barn som opplever vold i hjemmet. Jeg ønsker å sette fokus på hvordan skolen oppdager om et barn opplever vold i hjemmet, hvordan skolen ivaretar barna, samt hva slags samarbeid skolen har med andre instanser om barn som opplever vold i hjemmet. Det er dine synspunkter og erfaringer rundt tema jeg ønsker som bakgrunn for min oppgave. Selv er jeg utdannet allmennlærer og har arbeidet i skolen noen år før jeg valgte å etterutdanne meg til spesialpedagog. Jeg håper at jeg gjennom arbeidet med denne mastergraden vil bli bedre rustet til å møte barn som opplever vold i hjemmet når jeg kommer ut i arbeidslivet som spesialpedagog.

Som informant ønsker jeg ansatte i grunnskolen som har erfaring med elever som opplever vold i hjemmet.

Hva innebærer deltakelse i studien

Som informant vil du bli intervjuet i 30-60 minutter. Intervjuet vil bli tatt opp på båndopptaker, så sant dette er greit for deg. Dette blir gjort for at ingen uttalelser skal bli glemt eller endret. Jeg er fleksibel når det gjelder tidspunkt for intervjuet, jeg kommer gjerne til din arbeidsplass og gjennomfører intervjuet på et tidspunkt det passer best for deg.

Hva skjer med informasjonen

Lydfilen som blir tatt opp under intervjuet vil bli oppbevart og passordbeskyttet på min datamaskin til oppgaven er ferdig skrevet og sensurert, etter det vil datamaterialet bli anonymisert og lydfilen slettet. Det vil kun være meg og min veileder som har tilgang til

Marthe Brun Løkken

intervjuet. Intervjuet og din deltakelse vil bli anonymisert slik at verken du eller skolen du arbeider på vil kunne bli gjenkjent i oppgaven. Bakgrunnsinformasjon som vil bli oppgitt om deg i studien vil være kjønn, yrkestittel og hva slags skole du arbeider på. Masteren skal etter planen være ferdig 20.06.2017

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien og du kan når som helt trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn.

Har du noen spørsmål om studien ta gjerne kontakt med meg, Marthe Brun Løkken, tlf. 98600274, mail: marthebrun86@gmail.com eller min veileder Ivar Morken, tlf. 22858123, mail: ivar.morken@isp.uio.no

Studien er meldt til personvernombudet for forskning: Norsk senter for forskningsdata AS (NSD).

Med vennlig hilsen

Marthe Brun Løkken

Universitetet i Oslo, Institutt for spesialpedagogikk

Vedlegg D: Samtykkeerklæring

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg har mottatt informasjon om studien; *Skolens møte med barn som opplever vold i hjemmet*, og samtykker til å delta i mastergradsprosjektet. Jeg er kjent med at all data vil anonymiseres, at deltakelsen er frivillig og at jeg kan trekke meg fra studien.

(Signert av informant, dato)